

Köyhyyden olemus-köyhyyden tärkeimpiä osa-alueita

Ympärilläni oleva köyhyys-narratiivinen tutkimus

Päivi Nyman

Päivi Nyman

Opinnäytetyö 2015

16.4.2015

Liiketalouden koulutusohjelma

<p>Tekijä tai tekijät Päivi Nyman</p>	<p>Ryhmätunnus tai aloitusvuosi Liipo 2011</p>
<p>Raportin nimi Köyhyyden olemus-perehdytys sen tärkeimpiin osa-alueisiin Ympärilläni oleva köyhyys-narratiivinen tutkimus</p>	<p>Sivu- ja liitesivumäärä 84+2</p>
<p>Opettajat tai ohjaajat Aarni Moisala, Kai Pietilä</p>	
<p>Tämä opinnäytetyö on tradenomi-opiskelijan opintoihin kuuluva opintojen osa. Työ jakautuu teoriasuuteen sekä narratiiviseen tutkimusosuuteen. Tämän työn tavoitteena on perehtyä köyhyyden vaikutuksiin ihmisen elämässä sekä niiden aiheuttamiin ongelmiin sekä siihen, miten yhteiskunta yrittää lievittää köyhien ongelmia. Suomessa köyhtyminen sekä syrjäytyminen ovat vakava ja monimuotoinen yhteiskunnallinen ongelma, joka aiheuttaa paljon inhimillistä kärsimystä. Köyhyys on läsnä jokaisen köyhän ihmisen kohdalla joko ei yhtään tai sitten se voi aiheuttaa elämän merkittävää kurjistumista.</p> <p>Köyhyys aiheuttaa huono-osaisuutta ja kun se kumuloituu, on seurauksena syrjäytyminen. Kuka tahansa voi ilman omaa syytään joutua köyhäksi, esimerkiksi yllättävän työttömyyden alkaessa ja sen jatkuessa pitkään. Köyhyyttä on vaikea mitata. Yleisimmin käytetty mittari on Euroopan komission käyttämä 60 prosenttia keskimääräisestä tulotasosta yhteiskunnassa. Yhteiskunta luokittelee ihmisiä köyhiksi, mutta jokainen köyhä ei välttämättä pidä itseään köyhänä.</p> <p>Köyhyyden pohjana on useimmiten pienituloisuus tai eläminen toimeentulotuella. Myös ihminen, joka tienaa hyvin voi ylivelkaantua, kun lainojen osuus palkasta kasvaa liian suureksi.</p> <p>Asunnottomuus liittyy köyhyyteen, mutta toisaalta se saattaa kohdata ketä tahansa. Köyhyyttä yritetään lieventää ja ehkäistä sosiaaliturvalla, jolloin tuloton tai pienituloinen ihminen saa taloudellista tukea kunkin kunnan sosiaalitoimistosta sekä Kansaneläkelaitokselta. Tukien pohjalla on sosiaalipolitiikka, joka tutkii ja kehittää sosiaaliturvaa.</p> <p>Työn produktissa perehdytään narratiiviseen osuuteen, jossa käsitellään kerrontana eli narratiivina omaelämäkerrontana köyhyyden ja rikkauksien suhdetta. Tällä opinnäytetyöllä ei ole toimeksiantajaa.</p>	
<p>Asiasanat Köyhyys, suhteellinen köyhyys, syrjäytyminen, huono-osaisuus, sairastavuus, sosiaaliturva</p>	

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Katsaus köyhyyteen	5
2.1.	Köyhyyden määritelmiä.....	5
2.2.	Köyhyyden mittarit	6
2.3.	Köyhyyden lähestymistapoja	8
2.4.	Ihmisryhmät, jotka kärsivät köyhyydestä merkittävästi.....	13
2.4.1.	Köyhät lapsiperheet ja yksinhuoltajat	14
2.4.2.	Epätyypillistä työtä tekevät.....	15
2.4.3.	Pitkäaikaistyöttömät	16
2.4.4.	Opiskelijat	16
2.4.5.	Eläkeläiset.....	17
2.4.6.	Yksinelävät	17
3.	Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikka tutkii köyhyyttä.....	19
3.1.	Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikka.....	19
3.2.	Suomen elintason nousu 1950-luvulta 2000-luvulle	21
4.	Palasia suomalaista sosiaaliturvaa	25
4.1.	Johdanto	25
4.2.	Suomalainen sosiaaliturva on jäämässä jälkeen muista Pohjoismaista	26
4.4.	Köyhän sosiaaliturva	28
4.6.	Kolmas sektori.....	31
4.7.	Leipäjono esimerkkinä kolmannesta sektorista.....	31
5	Köyhyys ja sairastavuus	35
6	Ylivelkaantumisesta köyhyyteen.....	37
6.1	Kuluttaminen	37
6.2.	Ylivelkaantuminen.....	39
6.3.	Nuorten ylivelkaantumisessa on erityispiirteitä	40
7	Köyhät ja asunnottomuus	43
7.1.	Asunnottomuus.....	43
7.2.	Asunnottomuuden vähentäminen ja ehkäisy	45
8	Köyhät ihmiset osattomina yhteiskunnan periferiassa	48
8.1.	Ihmiset ovat inhimillisiä olentoja, jotka tarvitsevat muita ihmisiä	48

8.2. Huono-osaisuus ja syrjäytyminen.....	49
8.3. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisy	54
9 Suomen lama 1990-luvulla lyhyesti ja sen seuraukset.....	59
9.1.Suomen 1990-luvun alun laman syitä	59
10 Narratiivinen tutkimus-ympäristölläni oleva köyhyys	62
12 Pohdinta.....	71
Lähteet.....	75
Liitteet.....	85

1 Johdanto

Mitä vanhemmaksi tulen, sitä enemmän minua kiinnostavat yhteiskunnalliset asiat. Katson tv:stä uutisia sekä ajankohtaisohjelmia ja luen lehtiä. Myös tradenomin opinnot ovat kehittäneet ajatteluani ja lisänneet kiinnostustani yhteiskunnallisiin asioihin. Tradenomin opinnoissa on paljon yhteiskuntaan liittyviä opintoja, joiden pohjalta tradenomiopiskelijalla on vahva lähtökohta tarkastella ja selvittää yhteiskuntaa ja sen eri rakenteita sekä sitä, miten ne rakenteet toimivat. Nämä näkökulmat ovat johtaneet siihen, että esimerkiksi köyhyys ja mitä se aiheuttaa yksilöille ja köyhyydestä kärsiville ihmisryhmille, ovat alkaneet kiinnostamaan minua. Halusinkin alun perin tehdä opinnäytetyön jostain merkittävästä yhteiskunnallisesta ongelmasta. Köyhyyden ongelmat ovat laajoja ongelmia ja niitä on vaikea ratkaista. Ongelman suuruus johtuu köyhien suuresta määrästä ja valtiovallan halun puutteesta panostaa köyhiin. Köyhiä siis autetaan, mutta ei riittävästi. Inhimillinen hätä ja kärsimys ovat liian monelle arkipäivää. Vaikka Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa ei luulisi nälkäänäkeviä olevankaan, on se täyttä totta joidenkin osalta.

Köyhyydellä on moninaiset kasvot. Siihen liittyvä inhimillinen kurjuus on enemmän tai vähemmän ihmisarvoa vähentävää tai ei välttämättä lainkaan, koska tilastollinen köyhyys ei aina tarkoita kurjuutta tai köyhänä olemista, se on jokaisen tilastoidun köyhän subjektiivinen kokemus. Esimerkiksi köyhän ihmisen ja hänen puolisonsa yhteenlasketut tulot voivat olla hyvät. Hyötyä siitä on köyhälle puolisolalle vain silloin, kun rahat ovat sovitusti yhteiset. Toisena esimerkkinä on henkilö, joka on tilastollisesti köyhä, mutta osaa hankkia tarvikkeensa alennusmyynneistä, tekee ruokaa itse ja hänellä on pakastin, johon hankkii raaka-aineita luonnosta ja mikä on hyvin olennaisen tärkeää, ei ole velkoja. Jotkut köyhäksi määritellyt, mutta erittäin pieni vähemmistö, harrastavat köyhänä olemista ja hankkivat ruokansa roskalaatikoista.

Köyhyys on armotonta. Miltä sinusta tuntuisi olla köyhä ja toimeentulosi olisi 480 euroa kuukaudessa, jonka on riitettävä pääasiassa ruokaan, vaatteisiin, lääkkeisiin ja laskuihin? Miltä sinusta tuntuisi nähdä nälkää ja syödä veteen liuotettua wc-paperia, kuten jotkut nälkäiset lapset Suomessa tekevät? Köyhyys aiheuttaa paljon inhimillistä tuskaa ja kärsimystä. Kuinka paljon henkistä pääomaa ja resursseja Suomella olisi, mikäli köyhyyteen

suhtauduttaisiin suopeammin, koska köyhien taloudellinen tukeminen vähentäisi köyhyyttä ja lisäisi elintasoja ja vähentäisi psyykkisten ja fyysisten sairauksien syntyä. Ja tätä kautta lisäisi ihmisten työllistymistä ja uusien veronmaksajien määrää.

Vuodesta toiseen käydään kuumaa keskustelua köyhistä ja syrjäytyneistä sekä heidän auttamisestaan, mutta milloin saamme nähdä oikeita tuloksia, joilla on köyhälle merkittävää hyötyä? Köyhyys on ikuisuuskyseminen, johon on vaikea puuttua.

Arvot yhteiskunnan pilareissa eivät suosii vähäosaisia Suomessa pohjoismaisesta hyvinvoinnista huolimatta. Vaikka Suomessa on yksi maailman parhaimmista sosiaalijärjestelmistä, ovat tuet riittämättömiä tai ne voisi kohdentaa toisin. Suomessa tehdään uraa uurtavia tutkimuksia ja suunnitelmia köyhyyden poistamiseksi ja vähentämiseksi paitsi kotimaan tasolla myös kansainvälisellä tasolla. Tutkimusten ja suunnitelmien tavoitteena on saada selville taloudellisen avun määrä ja miten sitä voisi kohdentaa. Asiaa mutkistaa se että, sosiaalipoliitikot keskenään kiistelevät siitä, miten määritellä köyhyyttä. Hallitus puolestaan riitelee siitä, minkä suuruisia pitäisi sosiaalisten tukien olla ja onko sosiaalimenojen suurentaminen mahdollista. Tapoja mitata köyhyyttä on monia, eikä kukaan osaa sanoa, eivät edes sosiaalipoliitikot itse, miten köyhyyttä ja vähäosaisuutta voisi lieventää ja poistaa tehokkaasti yksimielisesti. Myös Suomen hallitus osoittaa kykenemättömyyttä köyhien asioiden hoitamisessa, jossa myös tahtotila vaikuttaa. Toimeenpano-ongelmat tutkimuksien jälkeen näyttävät olevan vaikeita toteuttaa.

Köyhien tulevaisuutta on ahdistavaa ennustaa, koska jo nyt on ollut paljon puhetta sosiaaliturvan heikennyksistä, jotka tuntuvat järjenvastaisilta. Viimeisimpänä esimerkkinä ovat lapsilisien leikkaukset. Elämme muuttuvassa kansainvälisessä maailmassa, jossa tulevaisuudessa on paljon epävarmuutta, esimerkiksi sodat vaikuttavat kaupankäyntiin myös Suomessa. Tästä tuoreimpina ja mullistavin on Ukrainan sotatila, joka vaikuttaa myös kahdenkeskisiin kaupankäynnin suhteisiin muun muassa Suomen ja Venäjän kesken. Näitä asioita ja niiden vaikuttavuutta emme ole pystyneet ennakoimaan. Euroopassa eletään myös maailmassa, jossa suhdanteet vaikuttavat kaupankäyntiin tällä hetkellä epäsuotuisasti. Suomen talous on hyvin riippuvainen viennistä ja tällä hetkellä ulkomaan kaupankäynti ontuu. Epäonnistunut kaupankäynti laajassa mittakaavassa vaikuttaa sosiaalisiin tukiin negatiivisesti, koska verotuloja jää puuttumaan. Työpaikkoja karsitaan runsaalla kädellä edelleen. Myös tältä näkökulmalta katsottuna verotuloja jää

saamatta ja taloudellisen sekä sosiaalisen yhteiskunnan pyörittämiseen jää entistä vähemmän rahaa.

Tummia pilviä on kerääntynyt lisää köyhien ihmisten ylle. Tulevaisuus huolettaa monia.

Teoreettinen viitekehys: Tässä tradenomien tutkintoon kuuluvassa opinnäytetyössä on tarkoitus perehtyä köyhien ihmisten elämän eri osa-alueisiin, kuten mitä köyhyys on, ketkä ovat alttiita köyhyydelle, miten sosiaalipolitiikka yrittää lähtökohtaisesti ratkaista ihmisten taloudellisia ja sosiaalisia riskejä ja miten ihmisten auttaminen käytännön työssä tapahtuu. Vaikka Kansaneläilaitos eli KEELA myöntääkin mittavia sosiaaliturvaan perustuvia sosiaalietuuksia, jää se vähemmälle huomiolle, koska työn tarkoitus teoriaosuudessa on tuoda esille, miten pelkälle toimeentulotuen jäävää ihmistä voidaan auttaa sosiaali- ja terveystoimen kautta sosiaalitukia myöntämällä. Työssä käydään läpi miten sosiaaliturva perustuu sosiaalipolitiikkaan, miten köyhyys vaikuttaa terveyteen, miten kuka tahansa voi joutua yllättäen köyhän asemaan ja asunnottomaksi, miten työssäkäyvä voi ylivelkaantua ja mitä syrjäytyminen on ja kuinka sitä ehkäistään. Viimeisen teoriakappaleen tarkoitus on selvittää, millaisia vaikutuksia Suomen lamalla on vielä nykypäivään saakka. Opinnäytetyössäni selvitetään siis suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyvää köyhyyttä ja sen tärkeimpiä osa-alueita.

Työn rajaus tässä työssä on ollut haastavinta, koska köyhyys on moniongelmainen asia ja se aiheuttaa monenlaisia arkielämän haasteita. Olen itse päättänyt työn sisällöstä eli siitä, mitä asioita tässä työssä käsitellään. Toimeksiantajaa ei tällä opinnäytetyöllä ole. Olen ottanut tähän työhön mielestäni köyhyyteen liittyviä tärkeimpiä ja merkittävimpiä osa-alueita, joita olen pyrkinyt kuvaamaan monipuolisesti ja yrittänyt saada lukijaa ja itseäni ymmärtämään köyhyyttä syvemmin ja näkyvämmiin. Työn alkuosassa selostan siis työn teoriaa eli kerron objektiivisesti köyhyyden osa-alueista.

Teoriaosuuden jälkeen tuleva tutkimusosio on narratiivinen tutkimus. Lyhyesti kerrottuna narratiivinen tutkimus on fiktiivisten tarinoiden analyysiin kehitettyjen menetelmien soveltamista todellisten tarinoiden tarkasteluun. Narratiivi tarkoittaa tarinaa/kertomusta. Narratiivisen tutkimuksen lähtökohtana on se, että tarinan, kertomuksen muodostuminen on ihmiselle ominaista ja olennaista. Kertomus on sama kuin tarinan esitys ja se pitää sisällään kerronnan sosiaaliset ehdot. Tarina tarkoittaa tapahtumakulun tulkintaa ja se

pitää sisällään kulttuurisen tarinavarannon. Tapahtumakulku on toimintaa annetuissa ehdoissa. Narratiivinen tutkimus on alkanut 1980-luvulla ja levinnyt nopeasti tieteenalalta toiselle. Tyypillisiä tutkimuksen aineistoja ovat muun muassa luonnollisten tilanteiden tarinankerronta ja median esittämät tarinat. (Hänninen, 2009.) Omaelämäkerta kertoo kirjoittajan itsensä elämästä ja sen vaiheista kertomuksena. Kertomuksessa näkyy hänen omia elämänvaiheitaan sekä kokemuksiaan ja jossa kerronta ja kokemukset kietoutuvat toisiinsa. (Tieteen Termipankki, 2014.) Tässä narratiivisessa osassa tulkitsen köyhyyttä peilaten elämää rikkauksineen oman elämän kokemuksen ja tulkinnan pohjalta.

2 Katsaus köyhyyteen

Tässä kappaleessa tutustutaan siihen, mitä köyhyys yleisesti katsottuna on, millä tavoin köyhyyttä määritellään ja mitataan sitä, mitkä ovat köyhyyden tutkimuksen lähestymistavat. Lisäksi kerrotaan merkittävimmistä köyhyyden ihmisryhmistä ja kuvaillaan heidän erityispiirteitään. Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen sekä niiden ehkäisyyn ja hoitoon liittyvään teoriatietoon tutustutaan kappaleessa 9.

2.1. Köyhyyden määritelmiä

Ihmiset tietävät jollain tasolla, mitä köyhyys on. Tiedetään, että se on puutetta rahasta. Mutta köyhyys ei ole vain puutetta rahasta. Köyhyydellä on laajempia vaikutuksia; esimerkiksi häpeän tunnetta, stressiä, ihmissuhdeongelmia, turvattomuutta ja alttiutta sairauksille. Köyhät ihmiset voivat kertoa itse mitä köyhyys on ja miltä se tuntuu. Joku pitää köyhyyttä mielentilana, jolloin ei ole tarpeeksi rahaa. Köyhyys on alemmuuden tunnetta esimerkiksi siitä, että ei pysty hankkimaan uusia vaatteita. Se on myös vertailua muihin, joiden elämän kuvittelee olevan normaalia. Köyhyys aiheuttaa syyllisyyden tunteja ja raskaita ajatuksia siitä, mitä olisi voinut tehdä toisin, että ei olisi näin huonossa jamassa. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 15, 37-38; Moisio, 2006, 639; Kangas & Ritakallio, 2008, 3.)

Hyvinvointivaltiossa köyhyys on virallisesti suhteellista köyhyyttä, joka merkitsee sitä, että ihmisillä on kykenemättömyyttä saavuttaa oman maansa yleisesti odotettua elintasoja, joka on määritelty minimitasoksi ja joka olisi jotakuinkin ihmisen normaalia elämää mutta, joka ei toteudu taloudellisten resurssien puuttuessa. Jokaisessa yhteiskunnassa on määritelty oman maan säädyllisen elämän vähimmäiselintaso eli minimitaso, johon vaikuttaa myös aika. Minimitasosta puhuttaessa tarkoitetaan Suomessa yhden hengen taloudessa asuvaa, jonka tulot ovat alle 1140 euroa vuonna 2011 eli köyhyysrajana on tämä summa. Eurostat eli Statistical Office of the European communities määrittelee suhteellisen köyhyysrajan, joka on 60 prosenttia keskimääräisestä tulotasosta. Minimielintaso noudattelee yleensä yhteiskunnan keskimääräistä elintasoja. Minimitasoon vaikuttava keskimääräinen elintaso määrää pitkälti, mitä ja minkälaisia resursseja tarvitaan

yhteiskunnassa selviytymiseen arjessa. Köyhyysrajalla eläviä on Suomessa noin 690 000. liite 1. (Kangas, 2008, 3; Sosialismi.net 2013; Wikipedia 2012a.)

Myös aika vaikuttaa arvoihin ja ihmisen selviytymiseen, esimerkiksi isovanhempiemme aikaan puhelin oli merkki vauraudesta. Nykyään puhelin on kaikilla ja se on välttämättömyys. Puhelinta tarvitaan asioimiseen. Jos puhelinta ei ole, elämästä tulee hankalaa, ja se voi käydä jopa mahdottomaksi. Tällä tavalla asiaa ajateltuna köyhyys on absoluuttista vauraassakin yhteiskunnassa. Absoluuttinen köyhyys on aliravitsemuksen ja nälän läsnäoloa sekä biologisten perustarpeiden puutetta. Virallisesti absoluuttista köyhyyttä esiintyy kehitysmaissa. Mutta absoluuttiseen köyhyyteen on vaikea vetää tarkkaa rajaa, se on häilyvä käsite. Ja toisaalta, kenellä on oikeus päättää, mitä on absoluuttinen köyhyys. Instituutioina kansainväliset järjestöt ovat päättäneet, että pari dollaria päivässä olisi absoluuttisen köyhyysrajan mitta kehitysmaissa. Mutta tätä mittaria pidetään mielivaltaisena mittarina. Köyhyyteen liittyy sosiaalisen toimintakyvyn rajoittuneisuutta, mikä tarkoittaa sitä, että köyhällä henkilöllä ei ole mahdollisuuksia osallistua, hän ei kykene elämään eikä osallistumaan kuluttamiseen kuten muut ihmiset ympäröivässä yhteiskunnassa. Toimintakykyyn kuuluvat asianmukainen vaatetus, riittävä ravitsemus ja terveydentila. Suomessa tilanne on erikoinen nimenomaan oikeudellisesta näkökulmasta katsottuna; vaikka Suomi on oikeusvaltio, vähimmäisturvan rajaa ei ole kirjattu lakiin. (Moisio, 2006, 639; Kangas, 2008, 3.)

2.2. Köyhyyden mittarit

Köyhyydellä on monet kasvot ja sen mittaaminen on vaikeaa. Köyhyyden mittaamiseen käytetään useita eri mittareita, joiden erikoisuus on se, että eri mittarit tuottavat eri tuloksia. Myös köyhät ihmiset voivat määritellä itse köyhyyttään, jolloin he kertovat omista toimeentulo-ongelmistaan. Mittarit kertovat elinolojen puutteesta ja yleensä niitä kartoitetaan tiettyjen perushyödykkeiden puuttumisesta taloudellisten resurssien vuoksi. Yleisimmin käytetty mittari on taloudellisten resurssien riittämättömyys. Tämä mittari tarkoittaa erilaisille kotitalouksille määriteltyjä tulorajoja. Näiden tulorajojen alapuolella olevat kotitaloudet ovat köyhiä, tuloköyhiä, pienituloisia tai köyhyysriskissä oleviksi, riippuen, millä tavalla kukin käsite mittarissa luokitellaan. Lisäksi käytetään laajalti kom-

positiomittareita eli moniulotteisia mittareita, jotka ovat edellisten mittareiden yhdistelmiä. Moniulotteisissa mittareissa kotitalous on köyhä, mikäli enemmän kuin kaksi ehtoa täyttyy samanaikaisesti eli jolloin tulot jäävät köyhyysrajan ja kotitalous ei pysty hankkimaan tiettyjä perushyödykkeitä. Ne mittarit, jotka huomioivat tuloja, elinoloja tai subjektiivisia käsityksiä toimeentulosta, idenfioivat eri väestönsosat köyhiksi joiltakin osin, koska tulojen lasku näkyy viiveellä osoittaen vaikeuksina hankkia perushyödykkeitä. (Moisio, 2006, 639.)

Eurostatin suhteellinen köyhyysraja määrittää kotitaloudet ja siihen kaikki liittyvät jäsenet pienituloisiksi ja köyhyysriskissä oleviksi, jos kotitalouden tulot ovat alle 60 prosenttia suhteessa samanlaisten kotitalouksien keskimääräisestä tulotasosta. Suhteellinen köyhyysraja nousee sen mukaan, kuinka monta henkilöä kotitaloudessa on. Muiden talouksien tulotaso lasketaan siten, että lisätään noin 500 euroa jokaista aikuista kohden sekä noin 300 euroa jokaista lasta kohden. Eurostat olettaa, että kahden aikuisen tarvitsemat tulot ovat kuukaudessa 1,5-kertaiset verrattuna yhden hengen talouteen, jotta saavutettaisiin samanlainen elintaso kuin yhden hengen taloudessa. Työssäkäynti ja työeläkkeen saaminen alentavat merkittävästi köyhyysriskiä. Työssäkävistä suurimman köyhyysriskin muodostavat yksityisyrittäjät ja maanviljelijät. Kun suhteellinen köyhyysraja määritellään, otetaan huomioon kotitalouksien tulot. Erilaisten kotitalouksien vertailu tehdään sen mukaan, kenellä perheessä on suurimmat tulot. Suurimpaa tuloa ansaitseva on kotitalouden viitehenkilö. (Moisio, 2006, 639-641.)

Keskimääräinen köyhyysjakson kesto kotitalouksissa Suomessa on kasvanut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Köyhyyden dynamiikka tarkoittaa köyhyysjaksojen keston ja toistuvuutta, jolloin niiden kuvaamiseksi tarvitaan tietoa tilapäis-, toistuvais- ja pitkäaikaisköyhyydestä. Tutkittaessa köyhyyden dynamiikkaa on saatu selville, että yleensä köyhyysjaksot ovat melko lyhyitä, pitkät köyhyysjaksot, jotka ovat keskeytymättömiä, ovat harvinaisia. Lisäksi voidaan todeta, että työttömyysjaksot ovat lyhkäisiä, mutta ovat luonteeltaan toistuvia ja lisäävät köyhyyden uusiutumiseriskiä suuriksi vuosiksi eteenpäin. Voidaan sanoa, että köyhyys sitkistyy köyhyyden jakson kestäessä kauan. Tällä perusteella voidaan ennustaa, että todennäköisyys päästä pois köyhyydestä kasvaa.

Kotitalouksia seuraamalla useamman vuoden ajan on havaittu, että noin viidennes suomalaisista on kokenut köyhyyttä 4-5 vuoden aikana. Tämän todetaan olevan noin kaksinkertainen määrä, siihen verrattuna, joka on tietynä vuotena löydettävissä köyhyysrajan alapuolelta. Arviolta noin puolet suomalaisista on jossain elämänsä vaiheessa kokenut köyhyyttä. Karkean arvion mukaan Suomessa on noin 30 prosenttia köyhyysjakson kokeneista tilapäisköyhiä, noin 30 prosenttia toistuvaisköyhiä ja noin 30 prosenttia pitkäaikaisköyhiä. Pitkäaikaisköyhyydestä kärsii pääasiallisesti iäkkäät ja yksin asuvat. Tyyppillisesti taas nuoret ja lapsiperheet kärsivät tilapäisköyhyydestä. (Moisio, 2006, 645.)

Euroopassa ja myös Suomessa etsitään uusia mittareita hyvinvoinnin mittaamiseen. Eurostat tekee yhteistyötä monen eri työryhmän kanssa saavuttaakseen ratkaisuja moniulotteiseen ilmiöön. Joseph Stiglitz, yhdysvaltalainen ekonomisti ja Amartya Sen, taloustieteilijä ja filosofi ovat kummatkin maailmakuuluja nobelisteja, jotka korostivat vuonna 2009 syksyllä julkaistussa raportissa, että ihmisen hyvinvointia ei voi kuvata yksillä tunnusluvulla. Yhden mittarin käyttämiseen tarkoitettuja mittareita ja bruttokansantuotteen käyttöä koskevan kritiikin sijaan on kohdennettava tutkimusta enemmän hyvinvoinnin ja elämänlaadun mittaamisen indikaattoreihin. Sekä Suomessa ja myös kansainvälisesti on käyty vilkasta keskustelua aiheesta. Kaiken kaikkiaan ollaan sitä mieltä, että hyvinvointi on ilmiönä moniulotteinen, käsitteenä laaja-alainen ja sen mittaaminen on monipuolisesti haastavaa. (Tilastokeskus 2011a; Wikipedia 2013a; Wikipedia, 2013b.)

2.3. Köyhyyden lähestymistapoja

Kun mitataan epäsuorasti köyhyyttä on päätettävä lukuisista metodologista ratkaisuista eli siitä mikä olisi se käyttökelpoisin taloudellisten resurssien työkalu, joka mittaisi toimeentuloa tarkimmin ja luotettavimmin, millä keinoin saisi erilaiset kotitaloudet vertailukelpoiksi keskenään ja olisi päätettävä, mihin vetää raja köyhien ja ei-köyhien väliin. Tulo, joka jää henkilölle käytettäväksi sen jälkeen, kun bruttotuloista on vähennetty verot ja muut maksut, ovat taloudellisia resursseja yleisesti mittaava käsite. Kritiikkiä aiheuttaa se, että todelliseen tuloon vaikuttaa muutkin seikat kuin pelkkä tulo, esimerkiksi lainaamalla rahaa tai realisoimalla omaisuutta. Epäviralliseen talouteen osallistuminen

voi aiheuttaa huomattavaa taloudellisten resurssien läsnäoloa. Koska epävirallinen talous on vaihtelevaa eri maiden kesken eri aikoina on kansainvälisiä vertauksia vaikea tehdä. Maatalousyrittäjillä ja myös ainakin jossain määrin yrittäjillä on epävirallinen talous suurempaa kuin muilla sosioekonomisilla ryhmillä. Mitä suurempi on epävirallisen talouden osuus, sitä merkittävämpää heikkouden yhteyttä voidaan todeta tulomittarin ja todellisten taloudellisten resurssien välissä ja täten aiheuttaa puutteen pelkkään tulomittariin perustuvassa tutkimuksessa. Pelkästään tulomittari, jota käytetään tutkimuksessa, aiheuttaa sekin puutteen, kun oletetaan, että kotitalouden tarpeet ovat samanlaiset. Eroja ovat esimerkiksi ne, että toisilla on asuntolainaa, toisilla on suuremmat menot lasten päivähoitossa ja työmatkoissa. Kun kahta samankaltaista kotitaloutta vertaillaan, voidaan päätyä siihen, että kotitaloudella, jolla on huonommat tulot voi jäädä käytettäväksi välttämättömien menojen jälkeen enemmän rahaa kuin ne, joilla on suuremmat nettotulot. Voidaan olettaa, että köyhyysrajalla voi käydä juuri näin. Mutta tässäkin on tulkinnanvaraa, mitkä ovat välttämättömät menot. Suorassa köyhyden lähestymistavoissa pitäisi kuulla köyhiä ja huono-osaisia itseään. Tällöin kertoja itse voisi kertoa onko köyhä ja minkälaisia tukia hän tarvitsee. Tämän tyyppinen lähestymistapa ei kuitenkaan ole perusta myönnettäville sosiaalietuuksille. Mutta asia voi olla myös toisin, jolloin ihminen on tilastollisesti köyhä, mutta ei koe olevansa köyhä. (Kangas, 2008, 8-9.)

Epäsuora lähestymistapa: Poliittis-hallinnollinen menetelmä on resurssipohjainen köyhyden määritelmä hyvinvointivaltion omien standardien mukaan. Useimmissa maissa on määritelty vähimmäistuloraja tai toimeentulominimi, joilla kansalaisen tulisi tulla toimeen. Sillä tarkoitetaan esimerkiksi vähimmäiseläkettä tai toimeentulon tasoa, mikä on köyhyysrajana. Tämä määrittely antaa arviointivälineen siitä, miten hyvin valtio toteuttaa itsensä tekemää hyvinvointipolitiikkaa tarjoamalla vähimmäistoimeentulotukea eli miten ihmiset tulevat toimeen tarjotulla sosiaalisella etuudella. Tätä mittaria käytetään silloin, kun arvioidaan toimeentuloturvajärjestelmän toimivuutta. Asia voidaan ilmaista myös toisin päin; kun arvioidaan sen toimimattomuutta. Poliittis-hallinnolliseen menetelmään liittyy ongelmia; poliittiset päättäjät ovat harkinneet enemmän tai vähemmän, että erilaisissa riskitilanteissa tarvitaan eritasoista perusturvaa. Kun tarkastellaan netto-

määräisesti perusturva, on se tukimuotona paras eläkkeissä ja kehnoin sairausvakuutuksessa. Tämä epäsuora lähestymistapa on manipulatiivinen, koska vähimmäiseläkkeissä tai toimeentulojärjestelmässä parannukset voivat näkyä köyhyyden kasvuna. Mutta vastaavasti heikennykset viimeisijaisissa toimeentulojärjestelmissä voivat näkyä köyhyyden vähenemisenä. Ja tämä metodi on myös muunneltavissa; hallinnollisia rajoja voidaan laskea nopeasti tai laskea ne kokonaan ja näin saadaan poistettua köyhyys osittain tai kokonaan. (Kangas, 2008, 8-9.)

Epäsuora lähestymistapa: Vertailevissa tutkimuksissa yleisimmin käytetty tulorajan määrittelytapa on ollut suhteellinen metodi, joka on siis puhtaasti suhteellinen. Köyhyysraja tässä on määritelty suhteessa väestön keskimääräisiin tuloihin ja ilmoitetaan yleisimmin tietynä prosenttilukuna, joka voi olla 40, 50 tai 60 prosenttia. Yleisin on 50 prosenttia mediaanituloista jostain syystä, mutta yhä enenevässä määrin käytetään 60 prosentin rajaa. Kuva köyhyydestä muuttuu tyystin, jos käytetään 50 prosentin köyhyysrajaa mediaanituloista kuin jos käytetään 60 prosentin rajaa. Rajan nostaminen muuttaa kuvaa köyhyydestä ja sen kohdentumisesta. Alemman prosentin mukaan laskettu raja osoittaa että, vanhuksat eivät olisi köyhiä. 60 prosentin mukaan laskettuna raja osoittaa nimenomaan eläkeläisten ryhmän olevan kaikkein köyhimmiksi. Myös suhteelliseen metodiin liittyy ongelmia: Mediaanitulojen muuttuessa muuttuu myös köyhyyden kriteeri, koska määritelmässä köyhien väestöosuus on kokonaan kytköksissä tulojakauman muotoon, ei kuitenkaan todellisen tulojen tasoon. Tämän vuoksi suhteellinen metodi voi järjestäisesti antaa täydellisesti saman köyhyysasteen maille, joiden vauruserot ovat hyvin erilaisia, mikäli maiden tulojakauma on samanmuotoinen. Näin ollen mittari ei ota huomioon maiden välisiä elintasoeroja. Suomessa laman aikana mediaanitulo laski, mutta köyhien väestöosuus ei muuttunut, vaikka arkikokemukset kertoivat muuta; syntyi leipäjonot ja muita työttömyyden haittailmiöitä. Tutkimuksen tulos antoi seuraavanlaisen näkökulman; suhteellinen köyhyys väheni, mutta vaikka absoluuttista köyhyyttä ei pitäisi olla olemassakaan Suomessa virallisen määritelmän mukaan, oli tulos se, että absoluuttisesti he olivat entistä huonotuloisempia. Mutta jos väestön keskitulo nousee nopeammin kuin vähiten ansaitsevien tulo, suhteellinenkin köyhyys kasvaa, vaikka myös köyhienkin tulot nousevat. Tämän seurauksena köyhiä on aiempaa enemmän, mutta ovat rikkaampia kuin aiemmin. (Kangas, 2008, 10.)

Epäsuora lähestymistapa: Vähimmäistarvebudjettia on sovellettu jo vuonna 1901 Yhdysvalloissa ja se on edelleen perusteena Yhdysvalloissa virallisen köyhyysrajan määrittelylle. Sen toimintatapana on laatia erikokoisille kotitalouksille vähimmäistarveluettelon. Hinnoittamalla niitä saadaan selville vähimmäistarpeet määrittävät köyhyysrajat. Kyseisen mittarin mukaan kuitenkin on absoluuttinen köyhyys lisääntynyt 1960-luvulta lähtien. Vahvuutena tällä mittarilla on se, että se pystyy luotettavasti arvioimaan absoluuttisen köyhyyden ajallista muutosta. Lähestymistavassa on kuitenkin olemassa sama mielivaltaisuus kuin suhteellisen tuloajojen määrittelyssä. Tätä menetelmää käytetään myös osittain Suomessa toimeentulotukien laskemisessa. (Kangas, 2008, 13.)

Epäsuora lähestymistapa: Peter Townsend julkaisi vuonna 1979 mammuttimaisen tutkimuksen, jossa keskeisenä osana oli niin sanottu deprivatiostandardi, jossa väitetään, että tulojakauman ja elämäntyylien vertailu paljastaa tulonjakaumasta tietyn kohdan, jota kutsutaan köyhyyskynnykseksi, josta alkaen tapahtuu syrjäytyminen yleisestä elämäntyylistä, joka on voimakkaasti kytköksissä suhteessa väheneviin tuloihin. Tähän standardiin liittyy ongelmia; tieto siitä, minkälaisia ihmisiä eri tulonjakauman kohtiin sijoittuu, minkä seurauksena kulmakertoimen kulma muuttuu, mikäli sellaista edes havaitaan. Emme voi siis saada selville, mitkä ovat tulot tai muut ominaisuudet. Tällä menetelmällä ei pystytä vakioimaan muita mahdollisesti syrjäytymiseen vaikuttavia tekijöitä, esimerkiksi työttömyys tai opiskelijana oleminen. Toinen vakava puute oli, että Townsend käytti suoraa, toteutunutta tarpeentyydytystä mittaavaa indeksiä epäsuoran köyhyysrajan määrittämiseen, minkä seurauksena syrjäytyneitä ei määritelty köyhiksi ja taas päinvastoin. (Kangas, 2008, 14.)

Epäsuora lähestymistapa: Sosiaalisen konsensuksen menetelmässä korostuu määrittely yhteiskunnan velvoite tehdä köyhyydelle jotain, jolloin käytettävän määrittelyllä on oltava poliittisesti mielekäs. Tämä menetelmä on toisaalta tehty epäsuoran köyhyystulorajan määrittelyyn ja toisaalta taas niin sanotun deprivatioindeksien osioiden määrittelyyn. Menetelmän etuna on se, että saadaan väestön oma mielipide esille. Määrittelyyn

lähtökohtana on väestötökselle esitetty kysymys minimitulosta (MIG): ”Mikä on mielestäsi se alhaisin rahamäärä, jolla pystyt elättämään itsesi ja perheesi?” Annettujen MIG-vastausten perusteella luodaan konsensuksen köyhyysraja. (Kangas, 2008, 15.)

Suora lähestymistapa: Sosiaalitutkimuksissa usein on vaadittu, että huono-osaisia on kuultava. Köyhyysmittauksessa huono-osaisien mielipide on tutkittavissa vastaajan subjektiivisia tunteja kuvailemista kysymyksissä, joissa haastateltava itse määrittää oman tilansa joko köyhänä tai ei köyhänä. Tämän subjektiivisen näkökulman tavoite on saada selville ihmisten tuntemuksiin ja arvioon perustuvat toimeentulo-ongelmat. Mutta ei ihmisen kokemaa köyhyyttä pelkästään voi käyttää köyhyydestä aiheutuvaan puutteeseen käytännön tasolla, kun köyhälle jaetaan sosiaalisia tukia. Subjektiivista köyhyysmittaria ei voida hyödyntää yhteiskunnassa osoitettavan köyhyyden indikaattorina. Mutta kun ajatellaan yhteiskunnan legimitetin puolelta, ihmisten omat kokemukset ovat kuitenkin tärkeitä. Juuri tämän takia subjektiivisella menetelmällä on merkitystä pohdittaessa yhteiskunnallisen huono-osaisuuden laaja-alaisuutta ja ulottuvuuksia. (Kangas, 2008, 15.) Legimitetti määritelmänä tarkoittaa politiikan tutkimusta ja oikeusfilosofin käsitettä, joissa tutkitaan poliittista järjestelmää ja joka pitää sisällään myös järjestelmän hyväksymisen arvon kansalaisten silmissä. (Saraviita, 2015).

Suora lähestymistapa: Monissa tutkimuksissa on todettu köyhyyden olevan ennen kaikkea puutteellista kulutusta sekä köyhien ihmisten syrjäytymistä yhteiskunnasta, jossa vallitsee normaaleille ihmisille kulutustyyli tai -tapa. Hyvänä lähestymistapana on verrata kulutusmenojen määrää ja rakennetta. Lähestymispohjana on tällöin, myös Suomessa, tehtävä kotitalouksien kulutustutkimuksia. Ne ovat samalla tavalla vertailukelpoisia kuin tuloista saatavat tiedot. Köyhyysraja voidaan käsitellä analogisesti tulometodin kanssa (poliittis-hallinnollinen) tai esimerkiksi 50 prosentiksi mediaanikulutusmenoista (suhteellinen tulometodi.) Ongelmilta ei voida välttyä kulutusmenolähestymistapaan liittyen, koska menojen seuranta on lyhytaikaista, esimerkiksi Suomen Kotitaloustiedustelu kestää vain kaksi viikkoa. Seurantajakson lyhyys aiheuttaa sen, että köyhyydestä saadusta kuvasta on samanlaisia piirteitä kuin kyselytutkimuksen poikkileikkausasetelmasta. Mikäli kulutusseurannan ajanjaksoa pidennettäisiin automaattisesti, se pienentäisi köyhyyttä. (Kangas, 2008, 15.)

2.4. Ihmisryhmät, jotka kärsivät köyhyydestä merkittävästi

Merkittävimpiä köyhyydestä kärsiviä ryhmiä ovat lapsiköyhyys, yksinhuoltajien köyhyys, epätyypillistä työtä tekevät (määräaikaiset ja osa-aikaiset työsuhteet) eläkeläiset, pitkäaikaistyöttömät ja opiskelijat. Ne, jotka ovat todellisia köyhiä Suomessa, ovat työttömät ja kansaneläkkeen varassa elävät ikääntyvät. Tilastot kertovat karua kieltä köyhyyden kehityksestä synkempään suuntaan: vuonna 1995 työttömien pienituloisuusaste oli 20 prosenttia ja vuonna 2008 jo 50 prosenttia. Ne, jotka saavat ansiosidonnaista, eivät elä köyhyysrajan alapuolella. Mutta ne, jotka saavat peruspäivärahaa, ovat köyhiä. Vain 2 prosenttia palkansaajista on köyhiä. Työtä pidetään parhaimpana ratkaisuna köyhyyden poistamiseen. Köyhiä eläkeläisryhmiä pienituloisista on 14 prosenttia, mutta eri eläkeläisryhmissä on eroja, esimerkiksi kansaneläkeläisten köyhyysriski on suuri, erityisesti 75 täyttäneet ovat merkittävässä köyhyysriskissä. Köyhien eläkeläisten määrä on kaksinkertaistunut 15 vuodessa. (Libera, 2013.)

Tuloerot olivat vähimmillään Suomessa vuodesta 1966-1976. 1990-luvun laman aiheuttamana ne alkoivat taas kasvaa 1990-luvulla. Tasaista tulonjakoa pidetään hyvinvoinnin merkinä. Suurten tuloerojen maissa on paljon eroja terveydessä ja niin ikään mielen-terveydessä. (Tilastokeskus 2011b; Wikipedia 2013c.)

Suhteellinen köyhyys on kasvanut Suomessa, koska pienituloisten tulokehitys on jäänyt jälkeen yleisestä tulokehityksestä. Vastoin suhteellisen köyhyyden kehitystä, kotitaloudet raportoivat omien toimeentulo-ongelmien määrän on laskeneen. Kuitenkin pienituloisten tulotaso on parantunut kymmenen viime vuoden aikana, mutta tulokehitys on heikompaa kuin keskituloisella. Tulonsiirroilla on kuitenkin huomattavaa merkitystä pienituloisten arkeen. Useissa tulojen siirroissa on huomioitu hintatason muutokset erilaisilla indeksisidoksilla. Inflaatio vaikuttaa vähemmän palkkakehitykseen kuin pienituloisten etuuksiin, huolimatta tulonsiirtojen inflaatiokorjauksesta. (Libera, 2013; Moisio, 2006, 641, 643.)

Kannustinloukko on tilanne, jossa palkkatulojen noususta huolimatta perheen yhteen lasketut tulot eivät juurikaan nouse ja jota eivät työnteko tai työmarkkina-aseman paraneminen siten ole kannustavaa ja jossa palkantulon lisämenetysprosentti on vähintään 80 prosenttia. (Kurjenoja, 2001, 52).

2.4.1. Köyhät lapsiperheet ja yksinhuoltajat

Vaikka yleinen tulotaso on Suomessa noussut, on lapsiperheiden köyhyys moninkertaistunut. Eron huomaa hyvin kun tarkastelee tilastoa, vuonna 1995 oli köyhiä lapsiperheitä 52 000 alle 18-vuotiaita lapsia. Saavuttaessa 2000-luvun alkuun heitä oli jo 129 000 ja vuonna 2007 151 000. Lapsiköyhyysasteen määrittelyssä lasketaan alle 18-vuotiaiden määrä perheessä, jotka elävät köyhyysrajan alapuolella. Perheen köyhyysrajaan vaikuttaa, kuinka monta henkeä perheessä on sekä myös lasten ikä. Vuonna 2007 kahden alle 14-vuotiaan lapsen ja kahden aikuisen perheen köyhyysraja oli 2943 euroa kuukaudessa. Yksinhuoltajan ja kahden alle 14-vuotiaan lapsen perheessä se oli 1743 euroa. Yleisintä köyhyys on yksinhuoltajaperheissä ja myös perheissä, joiden lapset ovat alle kolmivuotiaita. Köyhyysriskiin vaikuttaa myös perheen koko. Pienituloiset, jotka elävät alle köyhyysrajan, voi olla vaikeaa tai mahdotonta saada tarvittavaa rahasummaa kokoon, menojen kattamiseksi. Arki voi olla suusta suuhun-elämistä. Jonkin talouskoheen rikkoutuminen voi suistaa velkaantumiseen. Pienituloisissa perheissä on jonkin verran eroja, koska noin neljäsosa arvioi selviävänsä 900 euron yllättävästä menosta. Kaikista perheistä 65 prosenttia katsoo selviävänsä 900 euron ylimääräisestä menosta ilman vaikeuksia. Myös koulutustaustalla on vaikutusta, esimerkiksi pelkän peruskoulun suorittaneen lapsella voi olla jopa nelinkertainen vaara suistua köyhyyteen, kun verrataan korkeakoulutuksen saaneiden lapsiin. Noin puolet lapsiperheistä, jotka alittavat köyhyysrajan, on sellaisia, joissa kukaan ei käy töissä. Tällöin perheen kokonaistuloista saatavat varat ovat tulonsiirtoja, jotka vaikuttavat lapsen köyhyysriskiä lisäävästi. Vaikka työssä käyminen on monessa mielessä paras keino köyhyyttä vastaan, joskus tulot eivät riitä elättämään perhettä ja perhe elää köyhyydessä. Lapsiperheessä, jossa osa perheestä käy töissä, mutta kaikki perheen jäsenet osallistuvat kulutukseen. Perheiden köyhyys liittyykin osaltaan kotitalouden rakenteeseen ja kokoon. 1990-luvun puolivälin jälkeen ansiotulot ovat kasvaneet. Osaksi lapsiperheiden köyhyyteen liittyy siihen, että tulonsiirrot, kuten vanhempainraha, lapsilisä ja kodinhoidon tuki ovat jääneet jälkeen yleisistä hintojen- ja ansiotulon noususta. Kun lapsi on pieni, on tukien merkitys suuri lapsiperheiden arjessa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, THL, 2012a.)

Yleisintä lapsiköyhyys on yksinhuoltajaperheissä. Köyhyys yksinhuoltajaperheissä on lisääntynyt huolestuttavasti: 1990-luvun puolivälissä oli joka kymmenes pienituloinen yksinhuoltaja. Vuonna 2008 jo joka neljäs yksinhuoltajaperhe oli pienituloinen. Samana vuonna oli kaikista lapsiperheistä 20 prosenttia yksinhuoltajaperheitä. Valtaosa yksinhuoltajista on naisia. Köyhyys yksinhuoltajaperheillä johtuu työttömyydestä sekä tulonsiirrot ovat jääneet jälkeensä kehityksestä. Yksinhuoltajat työllistyvät muita lapsiperheitä huonommin, eivätkä pysty jakamaan kotitaloustöitä ja vuorottelua puolison kanssa ansiotyössä käymisestä. Niin ikään työpaikalle matkustaminen ja epäsäännöllinen työ ovat merkittäviä syitä työttömyydelle. Köyhä lapsuus on monella tavalla merkittävää lapsen kasvulle ja kehitykselle. Köyhyys aiheuttaa terveys- ja hyvinvointiongelmia, huonoa käyttäytymistä, häpeää, ulkopuolisuuden ja huono-osaisuuden tunteita. Näin on erityisesti lapsiperheissä, joissa lapset ovat pieniä ei jakseta paneutua lapsen kasvattamiseen, koska toimeentulohuolet, ja huolet asumisesta ja työnteosta voivat olla merkittävän laajoja. Vanhempien pienet tulot aiheuttavat usein sen, että ei ole varaa hankkia välineitä harrastuksiin tai leluihin. Tällöin ei pääse harrastamaan ja kuluttamaan samalla tavoin kuin ikätoverit, ja jäävät usein ulkopuoliseksi harrastusten tuomasta kaveriseurasta ja mielihyvästä, joiden vanhemmat pystyvät tarjoamaan korkeampaa elintaso. Myös vaatteiden hankinnassa on ongelmia. Myös Suomessa on absoluuttista köyhyyttä, kun lapset jäävät ilman ruokaa ja huolenpitoa. Tällaisten vanhempien lapset ovat usein päihteitä käyttäviä tai mielenterveysongelmaisia. Suomi on allekirjoittanut YK:n sopimuksen lapsien oikeuksista vuonna 1991. Sopimus velvoittaa kuntia ja valtioita, lapsen vanhempia kuin heidän kanssaan toimivia aikuisia. Sen mukaan hyvä elämä kuuluu kaikille ja kaikki lapset ovat tasa-arvoisia. Tämän sopimuksen mukaan jokainen lapsi on oikeutettu sosiaaliturvaan ja oman kehityksensä puolesta riittävän korkeaan elintasoon. (THL, 2012a.)

2.4.2. Epätyypillistä työtä tekevät

Vaikka työn katsotaan olevan paras lääke köyhyyttä vastaan ei se aina pidä paikkaansa. Työtä tekevät ovat köyhiä monen eri syyn takia. Ikäluokat 35-54-vuotiaat naiset ovat suurin ryhmä, jotka tekevät epätyypillistä työtä. Heidän köyhyyttä vakavoittaa se, että naiset ovat usein yksinhuoltajia. Epätyypillisen työn tekijä ja yksinhuoltajuuden yhdistelmä lisää köyhyysriskiä. Naiset ovat miehiä useammin osa-aikatoissa ja tekevät miehiä useammin matalapalkkaista työtä. Lapsiperheiden osuus työtä tekevästä köyhistä on

suuri. Arviolta noin neljännes suomalaisista tekee epätyypillistä työtä, kuten osa-aikatyötä, pätkätyötä ja vuokratyö. Epätyypillistä työtä tekevä ei saa nauttia vakituisen työn eduista eikä kokopäiväisen työn tuomasta paremmasta asioidusta. Epätyypilliset työsuhteet ovat lisääntyneet ja ovat omalta osaltaan lisänneet epätyypillisen työn läsnäoloa. (THL, 2012b; THL, 2013b.)

2.4.3. Pitkäaikaistyöttömät

Työllisyys voidaan jakaa kahteen osaan: työlliseen työvoimaan ja työttömään ja työvoiman ulkopuolella oleviin. Hyvinvointi- ja terveystasot on työllisen työvoiman sisällä erilaisissa ammattiasemassa olevien välillä ja edelleen työttömien ja työllisten välillä.

Vuonna 2012 toukokuussa työttömiä oli 265 000, joista 20 prosenttia eli 54 000 oli pitkäaikaistyöttömiä. Pitkäaikaistyöttömyyden on määritelmän mukaan ollut vähintään yhtäjaksoisesti vuoden työttömänä. Pitkäaikaistyöttömyyden vaikutus rakennetyöttömyyteen eli he ovat vaikeasti työllistyviä. Työttömyys vaikuttaa terveyteen ja hyvinvointiin. Erityisen voimakkaasti se vaikuttaa pitkäaikaistyöttömyyteen. Merkittävin vaikutus pitkäaikaistyöttömyydellä on toimeentulon ongelmat. Pitkittyessä sillä on vaikutusta myös lisääntyneeseen köyhyyden riskiin. Mutta myös toisaalta huono terveys ja myös mielenterveyden ongelmat vähentävät työllistymistä. (THL, 2013c.)

2.4.4. Opiskelijat

Pienituloisuus on yleisintä muun muuassa opiskelijoilla. Vuonna 2007 oli opiskelijoiden pienituloisuus 29,4 prosenttia. Vertailuna pienituloisia palkansaajia oli 3,4 prosenttia.

Opiskelijoiden tulot on laskettu Kansaneläkelaitoksen opintotulusta, jotka ovat alle köyhyysrajan. Opiskelija elää köyhyysrajan alapuolella, ellei opiskelijalla ei ole osa-aikatyötä, josta saa riittävästi palkkaa. Tuet ovat jääneet jälkeensä, koska ne eivät ole sidottu kehitystä seuraavaan indeksiin. Toisen asteen tutkinto ja korkeakoulututkinnot oikeuttavat opintotukeen, joka muodostuu opintorahasta, asumislisästä ja opintolainasta silloin, kun opintopisteitä on tarpeeksi paljon ja tulot eivät ylitä 660 euroa kuukaudessa.

Vuonna 2008 suomalaisopiskelijoista 59 prosenttia kävivät opintojensa ohella töissä. Parhaimmillaan työelämä opintojen lomassa voi lisäansion rinnalla tuottaa arvokasta

tietoa ja kokemusta ja voi helpottaa valmistumisen jälkeistä työllistymistä. Mutta opintojen ja työn yhteensovittaminen voi olla joillekin raskasta, jolloin se vaikuttaa opintojen menestymiseen ja pidentää opiskeluaikaa. Myös taloudelliset ongelmat verottavat opiskelijan henkistä kantti ja aiheuttavat masennusta. 2000-luvun eriarvoistuminen näkyy myös opiskelijoiden elämässä, pienituloisten ja hyvin toimeentulevien opiskelijoiden erot ovat kasvaneet. (THL, 2013b.)

2.4.5. Eläkeläiset

Suomessa on arviolta noin 200 000 köyhää eläkeläistä. Köyhyysriskiä kasvattavat yksin asuminen, korkea ikä ja pelkkä kansaneläke. Pahimmillaan on tultava toimeen 500 euron eläkkeellä. Pätkätyöläisyys ja repaleinen työura voi kasvattaa köyhien eläkeläisten määrää. Myös lamalla on vaikutusta eläkkeen määriin; palkansaajien tulot kasvoivat nopeammin kuin eläkeläisien ja sitä kautta lisäävät köyhyyttä. Eläke on eläkeläisen merkittävin tulonlähde, mutta myös puolison tuloilla on merkitystä. Ikäluokassa 55-64-vuotiaat hyötyivät puolisonsa työtulot. Ikäluokassa 55-vuotiaat eläkeläisten toimeentulosta tulojen siirto oli merkittävässä asemassa. 75 vuotta täyttäneiden köyhien ryhmässä asuntotulo oli tärkeä. Naisten eläkkeen merkitys miehille ei ollut niin merkittävä kuin, mitä sillä oli mieheltä naiselle. Kansaneläkettä saavien osuus on laskemaan päin ja eläkkeelle siirtyvät pääsevät yhä enemmän nauttimaan työeläkkeestä. Työeläkejärjestelmän kypsyminen on tärkein syy siihen, miten eläkeläisten toimeentulo on tarkastelujakson aikana noussut reaalisesti. (Rantala & Suoniemi, 2009, 1-2.)

2.4.6. Yksinelävät

Myös yksinasuvat ovat korkean köyhyysriskiin kuuluvia. Köyhyysriskin alapuolella on laskettu olevan 30 prosenttia. Vuonna 2007 oli yhden hengen kotitalouden köyhyysraja noin 1100 euroa. Suomessa asuu yli miljoona ihmistä asuu yhden hengen talouksissa. Vuonna 2008 kaikista yksin elävistä 41 prosenttia kuului kahteen alempaan tulokymmenykseen, näihin tuloluokkiin kuului väestöstä 20 prosenttia. Kaikista köyhyysrajan alittavista noin 43,3 oli yksinasuvia. Yksinasuvien ryhmä oli toimeentulo saajista suurin. 70 prosenttia kaikista toimeentulon saajista oli yksineläviä. Keski-ikäiset muodostavat

suurimman yksin asujien ryhmän. Korkein köyhyysriski on nuorilla yksineläjillä. Yksin asuvat köyhät ovat haavoittuvassa asemassa, koska yhteiskunta on rakennettu kahden ansaitsijan mallin mukaan. Yksinasuva maksaa asumiskulut, sähköineen, vakuutusineen ja vesimaksuineen kokonaan itse. Kahden hengen taloudessa toisen jäädessä työmäksi, toisen ansiotulot kompensoivat yhteisiä tuloja. (THL, 2014a.)

3. Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikka tutkii köyhyyttä

Tässä kappaleessa perehdytään sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan vaikutuksista köyhien ja pienituloisten auttamisen ytimeen. Lisäksi tutustutaan Suomen elintason nousuun 1950-luvulta 2000-luvulle.

3.1. Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikka

Sosiaalipolitiikka käsittää joukon julkisia toimia, minkä saavutuksena on taata väestölle kohtuullinen elintaso, turvallisuus ja viihtyvyys. Sosiaalipolitiikkaan kuuluu myös alan tutkimus. Sosiaalipolitiikalla voidaan tarkastella ja vaikuttaa yhteiskuntaan ja ihmisten arvoihin. Sosiaaliturvapolitiikka, koulutus-, asunto-, ja aluepolitiikka sekä myös työ-, terveys- ja kansainvälinen sosiaalipolitiikka ovat sosiaalipolitiikan käsitteitä. Sosiaalipolitiikan ympärille kietoutuu tiiviisti siihen kuuluva tiede, oppiaine ja politiikan osa.

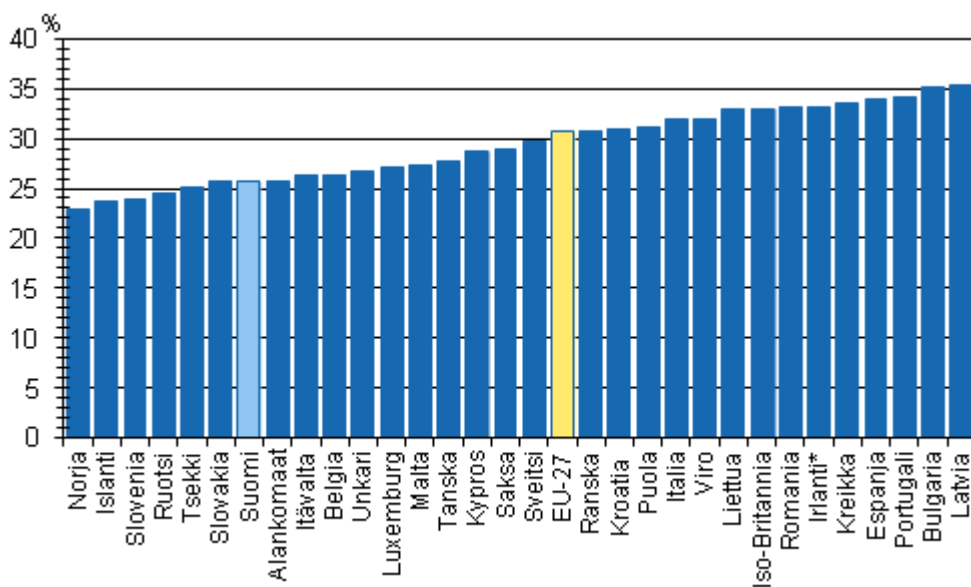
Keskeisintä sosiaalipolitiikan tutkimuksessa on ollut selvittää sosiaalisten ongelmien olemassaoloa ja niitä syitä, jotka aiheuttavat sosiaalisia ongelmia. Sosiaalipolitiikan tavalisin jako on sosiaaliturvapolitiikkaan ja sosiaalipalveluihin. Mutta kun käsitettä laajennetaan saadaan mukaan muun muassa koulutuspolitiikka, terveyspolitiikka ja työpoliitiikka. Sosiaalipolitiikka on yksi osa laajempaa yhteiskuntapolitiikkaa. Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan tärkein haaste on vähentää köyhyyttä ja myös lisäksi vähentää siihen liittyvää sosiaalista syrjäytymistä. Köyhyyspolitiikka on köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaisia toimia; vakiintuneita rakenteita ja uudistuksia yhteiskunnassa, joihin vaikuttavat eriasteiset demokraattiset päätäntävällän tai YK:n yleiskokous, eduskunnan ja neuvoston sopimukseen (päätokeenteko-organisaatioot) ja ministeriöt, komissio ja YK:n järjestöt (toimeenpano-organisaatioot). Näiden instituutioiden avulla pyritään kohentamaan huono-osaisen väestön sosiaalista asemaa. Nämä instituutioot muodostavat resursseja uudelleenjakavista järjestelmistä, lakisääteisyteen perustuvassa toiminnassa ja sen yhteiskunnallisesta sääntelystä. Köyhyyspolitiikalla pyritään vastaamaan köyhien ja syrjäytyneiden sosiaalisiin riskeihin, kuten syntymä sairaus, vanhuus, työttömyys, työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen, koulutuksen saatavuus, asuminen ja pitkäaikaistyöttömyys sekä siihen liittyvät ongelmat, joista yksi on ylivelkaantumisen. Köyhyyden vä-

hentäminen tulkitaan teoksi, jolla on taloudellisen investoinnin määre sekä on moraalisesti oikein auttaa ahdingossa olevia ihmisiä. Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikka edustaa köyhien ja sosiaalisen syrjäytymisen tutkimusta ja arviointia, minkä takia se on alansaydin. Köyhyyttä ja syrjäytymistä tutkitaan sen osalta, mikä on heidän osuutensa väestöstä ja sen perusteella, mitkä ovat heidän käytettävissä olevien resurssien määrät ja rakenne. Nämä asiat ovat mitattavissa olevan poliittisen onnistumisen mittari. Mittarit ovat käytössä olevan poliittisen onnistumisen mittari. Mittarit ovat käytössä alueellisesti, alueellisesti, kansallisesti, valtioiden välisissä yhteenliittymisissä ja globaalisti. Köyhyyden tutkimusta ja tilaa seurataan oman maan lisäksi kansainvälisesti ja niistä raportoidaan oman maan hallitusten lisäksi komissioissa ja Yhdistyneissä kansakunnissa. Sosiaalipolitiikan avulla tehdään ratkaisuja siitä, millä tavalla auttaa köyhiä ja syrjäytyneitä heidän sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi ja vähentämiseksi. Köyhyyden tutkimuksen ja auttamisen työkaluja ovat köyhyyteen liittyvät poliittiset strategiat ja uudistukset. (Saari, 2005, s. 7-9, 13, 16; Wikipedia 2012b.)

Elintasolla tarkoitetaan yleisemmin ihmisen kykyä hankkia itselleen aineellisia asioita toisin sanoen kykyä hankkia tavaroita ja palveluita ja niiden määrää ja laatua. Elintason kuuluvat osa-alueet ovat tulot, asumistaso, työllisyys, koulutus ja terveys. Elintaso voidaan mitata bruttokansantuotteella, jolloin tarkastellaan tulojen jakautumisen taseisuutta ja köyhien määrää. Mittareina voi toimia esimerkiksi autojen ja Internet-yhteyksien määrällä tuhatta ihmistä kohden. Myös terveydenhuollon ja koulutuksen saataavuus toimivat mittareina. Elintaso on yksi osa laajempaa kokonaisuutta hyvinvoinnissa. Hyvinvoinnilla tarkoitetaan yleisesti yksilön henkilökohtaisesti kokemaa vaurautta ja hyvää terveydentilaa. Muut hyvinvoinnin osa-alueet ovat yhteisyyssuhteet, joilla tarkoitetaan paikallisyhteyttä, ystävyys- ja sukulaisuussuhteita. Kolmantena osa-alueena ovat itsensä toteuttamisen muodot, jotka koostuvat arvonannosta, korvaamattomuudesta, poliittisista voimavaroista ja mielenkiintoisesta vapaa-ajan toiminnasta. (Haataja, 2012; Wikipedia, 2014a; Wikipedia 2013d.)

Gini-kertoimen avulla voidaan matemaattisesti mitata tietyn jakauman epätasaisuutta, esimerkiksi tulonjakoa. Gini-kerroin ilmaistaan luvuilla 0-1 tai sadalla kerrottuna 1-100. 0-luku osoittaa tasaista tulonjakoa. Luku 100 kuvastaa maksimaalisen epätasaisen tulonjaon toteutumista. Suomen gini-kerroin on 26.8 ja Ruotsissa kerroin on 23.

(Wikipedia, 2012c.) Suomessa tuloerot ovat edelleen Euroopan keskitasoa pienemmät. (Kuvio 2). Mitä pienemmät tuloerot, sitä vähemmän pahoinvointia ja sitä enemmän hyvinvointia. (Wikipedia, 2014a).

Kuvio 2.

Tuloerot Euroopan maissa vuonna 2010. Gini-indeksi (%), ekvivalentit käytettävissä olevat rahatulot. (Tilastokeskus, 2013a).

3.2. Suomen elintason nousu 1950-luvulta 2000-luvulle

Vuonna 1950 Suomen väestöstä suurin osa ansaitsi leipänsä maa- ja metsätaloudesta. Vähitellen kansa kuitenkin siirtyi pelloilta tehtaisiin ja muuttivat kaupunkiin asumaan. Länsi-Euroopassa jälleenrakentaminen ja maailmantalouden hyvä kehitys tuottivat Suomeen vankan kasvualustan nopealle hyvinvoinnille kohenemiselle myös Suomessa. 1952 mennessä kulutus oli kasvanut jo kaksinkertaiseksi, kun ajankohtaa verrattiin vuosisadan alkuun. Kehitys kulutusyhteiskunnaksi alkoi 1950-luvulla. Läpimurto tapahtui seuraavien tulevien kahden vuosikymmenen aikana. Tasa-arvo lisääntyi, kun kulutustavarat tulivat yhä useamman käsille yhteiskunnan olojen muuttuessa suosiollisemmaksi ja elintason noustessa vähitellen. Kaupan myymäläverkosto laajentui nopeasti 1950-luvulla. Ilmiö kasvoi vielä 1960-luvulla puoliväliin saakka. Kaupan alan rakennemuutok-

set ja siirtyminen suurempiin yksiköihin johtivat vähittäiskauppojen toimipaikkojen vähentymiseen. Vielä 1950-luvun alussa suomalaiset kodit olivat vaatimattomia, joissa ei ollut nykyajan itsestäänselvyyksinä pitämiä mukavuuksia, esimerkiksi WC, vesijohto ja viemäri, jotka alkoivat tulla yhä yleisimmiksi. Kodinkoneet ja –kalusteet yleistyivät, joista ensimmäisiä tulivat koteihin jääkaappi ja pölynimurit. Suomalainen muotoilu tuli maailmalla kuuluisaksi ja myös suomalaiset ostivat mieleistään muotoiltuja tuotteita. (Heinonen, 2013.)

Ruoka oli rasvaista 1950-luvun alussa. 1950-luvun lopulla juusto, liha, sokeri, hedelmien ja vihannesten kulutus kasvoi. Leipää ja perunaa syötiin vähemmän kuin aiemmin. Kaikissa yhteiskuntaluokissa syötiin hyvin samanlaista ruokaa. Tavallisimpia ruokia olivat jauhelihamakaronilaatikko, läskisoosi, puuro, hernekeitto, makkarakastike keitettyjen perunoiden tai muusin kera. Yleistyvä koulu- ja työpaikkaruokailu muuttivat ruokailutottumuksia terveellisempään suuntaan. Kokonaiskulutusmenoista ruoan osuus laski seuraavien 15 vuoden aikana 40 prosentista 30 prosenttiin. Tämä ilmiö kuvasti elintason nousua. Alkoholin juonti oli vähäisempää Suomessa kuin muissa Pohjoismaissa. (Heinonen, 2013.)

1950-luvun aikana kokonaiskulutuksessa suurenevät niin liikenteen, kulkuvälineiden kuin virkistys- ja huvimenoissa. Yleisön viihdyttäminen lisääntyi ja syntyi kilpailua elokuvien, kevyen musiikin, radion kuuntelemisen ja tanssi-iltamien kesken. 1950-luvulla loppupuolella aloitettiin ensimmäiset tv-lähetykset. Ulkomaanmatkailu oli 1950-luvulla vähäistä, mutta jo 1960-luvulla siitä tuli yhä suosittumaa. (Heinonen, 2013.)

Hyvinvointiyhteiskunnan luominen alkoi 1950-luvulla, kun kansaneläkejärjestelmää uudistettiin, mikä oli suuri hanke. 1960-luvulla tapahtuivat tärkeät uudistukset. Suomalaisen vuosiloma pidennettiin neliviikkoiseksi. 1965 säädettiin laki vapaista lauantaista. Tämän jälkeen vapaa-aika vaikutti kulutuksen lisääntymiseen. 1960-luvun lopulla haluttiin kansantalouden kehitykseen vaikuttamaan vakaus keskitetyillä tulopoliittisilla ratkaisuilla. (Heinonen, 2013.)

1960-luvusta voidaan sanoa sen olevan rakennemuutoksen vuosikymmen. Yhä useampi osa käytettävissä olevista kulutusvaroista käytettiin liikenteeseen, asumiseen, virkistykseen ja muuhun kulutukseen. 1960-luvun puolivälissä 70 prosentilla oli televisio. 1962 autot vapautettiin sääntelystä ja 1960-lukua pidettiin autoistumisen vuosikymmeneksi. Populaarimusiikki oli noussut tärkeään asemaan ja nuorisosta tuli tärkeä kuluttamisen tärkeä kulutusryhmä. Vuonna 1966 teollisuuden palveluksessa oli enemmän väkeä kuin maatalouden parissa työskenteleviä. (Heinonen, 2013.)

1970-luvulla julkisella kulutuksella oli suurta merkitystä Suomen kansantaloudelle. Yksityinen kulutus kaksinkertaistui 1950-luvulta vuoteen 1975 mennessä. Ravinnon ja vaatetuksen osuus kokonaiskulutuksessa pieneni pienenemistään. Ruokavalio muuttui, kun kasvien ja hedelmien osuus ruoasta lisääntyi. Myös lihan, maidon, piimän ja juustojen kulutus kasvoi. Kun aikaisemmin peruna ja viljatuotteet olivat olleet perinteikästä suomalaista ruokaa, nyt tilalle tulivat makaronia, riisiä ja kasviksia ruoan lisäkkeinä. Kotitalouskoneiden hankkiminen yleistyi; jääkaappi oli lähes yhdeksänkymmentä prosenttisesti kotitaloudessa. Muita suurimpia kodinkonehankintoja olivat pakastin ja kahvinkeitin. (Heinonen, 2013.)

Julkisen politiikan aika alkoi 1960-luvun puolivälissä. Tänä aikana perustettiin Kuluttajaneuvosto ja ensimmäinen kuluttajajärjestö. Kansainvälisen kehityksen myötä suomalaisia kiinnostivat kuluttaja-asiat ja kohottivat kotitalous- ja kuluttajaohjelmien katsojamäärää. TV:tä tuli tärkeä valistuskanava. 1970-luvulla säädettiin lakeja kuten, kuluttajansuojalait, laki kuluttaja-asiamiehestä, laki kuluttajavalituslautakunnasta sekä laki ja asetus kunnallisesta kuluttajaneuvonnasta. (Heinonen, 2103.)

1980-luvulla Suomi vaurastui edelleen, koska vienti veti, talouskasvu oli kohtuullisen hyvää ja työllisyys pysyi hyvänä. Tänä aikana voi sanoa Suomen siirtyneen runsauden aikaan ja Suomi oli saavuttamassa muiden Pohjoismaiden tavoin hyvinvointivaltion leimaa. 1980-luvun loppupuolella puhuttiin kulutusjuhlasta virheellisesti kun rahamarkkinoiden sääntelyn purkaminen ylikuumentui. Sen aikaiset ongelmat olivat kuitenkin toisaalla; taloudellisen toimintaympäristön nopea muutos, talouspolitiikan virhearviot, vaihtotaseen alijäämä ja velkadeflaatio. (Heinonen, 2013.)

Elintason kasvamisen myötä ihmiset hankkivat tuolle ajalle tyypillisiä tavaroita, kuten stereolaitteet, vesisänky, mikroaaltouuni ja videonauhuri. Vuoteen 1990 mennessä oli 90 prosenttia talouksista hankkineet itselleen television ja pölynimurin. Yli 80 prosenttia omisti puhelimen ja pyykinpesukoneen. Melkein joka kodissa oli jääkaappi tai jääkaappipakastin ja auto. Ruokaohjelmat tv:ssä saivat ihmiset kiinnostumaan erilaisten ruokien valmistuksesta, josta tuli monille harrastus. 1990-luvun loppupuolella liha, makkaroiden, sokerin ja rasvan käyttö vähenivät. (Heinonen, 2013.)

Taloukslamana 1990-luvun alussa aiheutti paljon konkurssseja ja irtisanomisia tapahtui ennen näkemättömällä tavalla. Työttömyys oli huipussaan. Mutta lamasta selvitettiin kuitenkin hyvin tähän saakka nähtynä. Ripeä kulutus alkoi 1990-luvun lopussa. Yhä useammalla on tietokone ja matkapuhelin. Hyvinvointierot lisääntyivät. Leipäjonot olivat sen päivän todellisuutta mutta, mikä on totta myös tänään. Laman perintönä syntyi suuri joukko henkisesti pahoinvoivia ja syrjäytyneitä. Mutta kuitenkin selviytyminen lamasta, nopea rakennemuutos ja vaurastuminen ovat olleet tärkeitä tekijöitä siirryttäessä 2000-luvulle. (Heinonen, 2013.)

2000-lukua leimaa ihmisten erot hyvinvoinnissa, suhteellista köyhyyttä on paljon sekä syrjäytymistä, korkea työttömyys, väestöryhmien terveyserot ovat suuria ja tuloerot ovat kasvaneet ja keinot tuloerojen kasvamisen estämisestä ovat epäonnistuneet. Myös työolosuhteet ovat muuttuneet vaativimmiksi ja se lisää työttömyyttä, koska kaikki eivät jaksaa vastata työpaikan vaatimuksiin. Kun vertaillaan Suomea muiden Pohjoismaiden kanssa hyvinvoinnin ja elämänlaadun tutkimuksissa, Suomi ei pärjää yhtä hyvin kuin muut Pohjoismaat. Selityksenä tälle ilmiölle voitaneen todeta olevan Suomen myöhäinen teollistuminen ja 1990-luvun syvä taloukslama. Kun tarkastellaan Suomen kehitystä työllisyyden ja terveyden mittareilla voidaan todeta, että Suomi sijoittuu alemmalle tasolle muiden teollisuusmaiden tasolle. (Wikipedia, 2013d.)

4. Palasia suomalaista sosiaaliturvaa

Tässä kappaleessa perehdytään pohjoismaiseen hyvinvointiin ja sen vaikutuksista suomalaisen sosiaaliturvaan ja sen jäämisestä jälkeen muista Pohjoismaista, mitkä tahot myöntävät sosiaaliturvaa sekä millä tavalla sosiaalitoimisto tukee toimeentulotukea saavaa. Lisäksi kerrotaan kolmannen sektorin toiminnasta sekä leipäjonojen perustamisesta ja toiminnasta ja annetaan esimerkki kolmannen sektorin toimijasta leipäjonosta Porvoossa.

4.1. Johdanto

Samanlaisuudet ja samankaltaisuudet sosiaaliturvassa johtuvat Pohjoismaiden yhteisestä arvopohjasta. Vaikka Pohjoismaat ovat kukin omassa maassaan päätyneet erilaisiin ratkaisuihin, on yhtäläisyyksiä kuitenkin niin paljon, että voidaan puhua pohjoismaisesta hyvinvointimallista. Haasteet sosiaaliturvassa Pohjolassa ovat kuitenkin paljolti samankaltaisia. Pohjoismainen yhteistyö antaa mahdollisuudet kokemuksenvaihtoon ylitse maittemme rajojen ja saavat uusia sosiaalisia innovaatioita. (Norden, 2014.)

Pohjoismailla on sama yhteinen poliittinen tavoite, joka on yhteiskuntaa koossa pitävä voima. Pohjoismainen yhteiskuntamalli tunnetaan muun muassa sen yleisistä hyvinvointijärjestelmistä, minkä tärkeimpiä arvoja ovat mahdollisuudet, sosiaalinen solidaarisuus ja yleinen sosiaaliturva. Nämä luovat pohjan sosiaalisten oikeuksien periaatteesta ja joiden mukaan sosiaali- ja terveystalvet, koulutuksen ja kulttuurin tulee olla kaikkien saatavilla. Tämän politiikan tavoite on, että yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevista ja helposti haavoittuvista ryhmistä huolehditaan. Tämän arvon mukaisesti halutaan taata kaikille mahdollisuus osallistua yhteiskunnalliseen elämään ja yhteiskunnan päätöksentekoprosesseihin. Pohjoismaiselle hyvinvoinnille on ominaista hyvinvointipolitiikan ja työmarkkinapolitiikan välinen kytkös. Hyvinvointia rahoitetaan pääsääntöisesti, poiketen muista Euroopan maista, korkeilla veroilla. (Norden, 2014.)

Naiset ovat pohjoismaisen hyvinvointimallin avulla pystyneet saavuttamaan vaurautta, koska heillä on ollut mahdollisuus osallistua työelämään ja politiikkaan sekä yhdistää

perhe- ja työelämä. Tämän mahdollistaa alhaiset kustannukset lasten- ja vanhusten hoi-
vapalveluissa. Se on myös lisännyt tasa-arvoa pohjoismaissa, jossa Pohjoismaat ovat
tasa-arvon kärkeä maailmassa. (Norden, 2014.)

Pohjoismaisessa hyvinvointipolitiikassa on myös eroavaisuuksia. Tanska on vienyt
muita Pohjoismaita pitemmälle hyvinvointipalvelutuotannon ulkoistamisen ja käyttäjien
mahdollisuudet valita palveluntuottaja. Eron muihin Pohjoismaihin tuo työmarkkinoi-
den niin kutusuttu flexicurity- eli joustoturvamallin hyödyntämisessä että myös siinä,
että maahanmuuttopolitiikassa korostuu pikemminkin sulauttamisen kuin kotouttami-
sen päämäärä, missä esimerkiksi Ruotsi ja Norja toimivat päinvastoin. Islannissa taas
hyvinvointipalvelut ovat kytketty työssäkäyntiin. Norjassa hyvinvointipalvelut on toteu-
tettu tiukemmin julkisella sektorilla muita Pohjoismaita. (Norden, 2014.)

Suomessa rinnakkain toimii verovaroilla julkinen sektori ja sen lisäksi yksityinen sektori.
(Suomen Yrittäjät, 2015.) Yksityisen lääkärin ja hammaslääkärin hoidoista ja tutkimuk-
sista niille määriteltyjen taksojen mukaisesti saa korvauksen Kansaneläkelaitokselta eli
KELA:lta. (KELA, 2015a.)

4.2. Suomalainen sosiaaliturva on jäämässä jälkeen muista Pohjoismaista

Joonas Rahkolan puheenvuorossa Köyhän miehen pohjoismainen malli, Suomalainen
sosiaaliturvan uudistumistarpeita, vahvuuksia ja heikkouksia esittelee nykyhetken suo-
malaista hyvinvointivaltiota osana pohjoismaista mallia sekä pohtii sosiaaliturvan uudis-
tumistarpeita, sen heikkouksia ja vahvuuksia.

Nykyinen sosiaaliturva on monilta osin vanhentunut ja monimutkainen kokonaisuus,
joka ei enää pysty vastaamaan parhaalla mahdollisella tavalla nykyajan ja tulevaisuuden
tarpeita. Yleisesti ottaen sosiaaliturvalla on yleisesti heikentynyt kyky turvata kansalais-
ten toimeentulo erilaisissa elämänvaiheissa, työn ja sosiaaliturvan yhdistämisessä on vai-
keuksia, sosiaaliturvalainsäädäntö ja byrokratia yhdessä ovat pirstaloituneet, sosiaalitur-
van rahoitus pitkällä välillä ontuu. Suomessa näitä ongelmia asetettiin pohtimaan Sata-
komitea, jonka tehtäväksi annettiin valmistella ehdotus sosiaaliturvan kokonaisuudis-
tuksesta. (Rahkola, 2009.)

Rahkola tarkastelee Suomen hyvinvointivaltiota muihin Pohjoismaihin sekä osana pohjoismaista mallia. Tarkastelun pohjana on Pohjoismaiden hyvinvointivaltion periaatteet, mikä on mahdollistanut Pohjoismailla on poikkeuksellisen menestyksekkäs talouskasvu ja sosiaaliturvan rinnakkainen apu sosiaaliturvaa saaville. Rahkola toteaa, että Suomi jää selvästi jälkeen muista Pohjoismaista. Julkisen vallan kohdistama suora valta kansalaisten hyvinvoinnissa on merkittävästi muita Pohjoismaita suppeampaa.

4.3. Euroopan neuvosto moittii Suomea: Minimitoimeentulon taso ei riitä

Suomen Sosiaalioikeudellisen Seuran (SSOS) tekemä kantelu Suomen perusturvan tasosta Euroopan Neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle on poikkinut päätöksen, jossa komitea katsoi, että Suomen perusturvan taso ei täytä Euroopan Neuvoston sosiaalisen peruskirjan vaatimuksia. Kantelussa kiinnitettiin huomiota siihen, että sosiaaliturvan kehitys on 1990-luvulta lähtien pysähdyksissä, mikä on johtanut lisääntyvään köyhyyteen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen. Komitea toteaa, että Suomi ei ole noudattanut vuonna 2002 Euroopan Neuvoston kanssa ratifioitua uudistettua sosiaalista peruskirjaa, jossa on säännöksiä sosiaaliturvan tasosta. (Kansan Uutiset, 12.2.2015).

Komitean päätöksessä todettiin, että Suomen sairauspäiväraha, äitiyspäiväraha, kuntoutusraha, takuueläkkeet ja työttömyysturvan peruspäivärahan minimimäärät eivät yltäneet peruskirjan edellyttämälle tasolle. Näiden sosiaalietuuksien taso jäi 40 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta. Komitea katsoi myös, että työmarkkinatuki ja toimeentulotuen perusosat eivät ole peruskirjan mukaan riittäviä, koska nämä jäävät selkeästi alle 50 prosentin ekvivalentista mediaanitulosta. Komitean mielestä Suomi ei pystynyt näyttämään, että työmarkkinatuki ja etuudet sen rinnalla olisivat riittävää tasoa. Myös toimeentulotukea arvosteltiin, sen riittävyttä ja tavoitettavuutta. (Kansan Sanomat, 12.2.2015). Jatkossa Suomen tulee raportoida säännöllisin välein sosiaalisten oikeuksien peruskirjan toteutumisesta. Suomi on tulevaisuudessa tarkan huomion kohteena sosiaalisten oikeuksien toteutumisessa. Suomen sosiaalioikeudellinen Seura katsoo, että tulevan hallituksen tärkeimpiä on nostaa Suomen perusturvaetuuksia Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirjan määrittelemälle tasolle. (Kansan Uutiset, 12.2.2015.)

4.4. Köyhän sosiaaliturva

Tulonsiirrot ovat ison ajattelun muutosta köyhyyden vähentämisessä sanovat Joseph Hanlon, Armando Barrientos ja David Hulme vasta ilmestyneestä kirjastaan Just give money to the poor. Heidän mielestä on luottamista siihen, että köyhät osaavat itse ottaa vastuuta omasta elämästään. Tulonsiirtojen jatkuvuus vaikuttaa köyhien elämää helpottavasti. Köyhät ihmiset käyttävät suhteessa enemmän rahaa ruokaan ja paikallisiin tuotteisiin, mutta rikkaat taas ostavat enemmän tuontitavaraa. Tämän johdosta tulonsiirrot köyhille elvyttävät taloutta. Köyhiä on pidetty laiskistavina ja tulonsiirtoja on pidetty laiskistamisen syynä. Nyt on havaittu, että tulonsiirrot lisäävätkin kaikkein köyhimpien taloudellista toimintaa ja valmiutta ottaa riskejä. (Maailman Kuvalehti, 9/10.)

4.5. KELA:n ja sosiaalitoimiston antamat tuet

Kela hoitaa sille osaltaan kuuluvaa sosiaaliturvaa, joista tärkeimmät tehtävät yksilöille ja kotitalouksille ovat lapsiperheiden tuet, sairausvakuutus, työttömän perusturva, asumistuki, opintotuki ja vähimmäiseläkkeet. Muita Kelan tärkeitä elämää helpottavia etuuksia yksityisille ovat vammaisetuudet, sotilasavustukset sekä maahanmuuttajan tuet ja omaisen kuolemaan liittyvä hautajaisavustus. (Kansaneläkelaitos, KELA 2015b.)

Sosiaaliturva siis toteutuu KELA:n lisäksi myös kunnissa, jotka tuottavat sosiaali- ja terveystalouksia. (Tilastokeskus 2015.) Sosiaalihuoltolain 13 §:ssä nojalla on kuntien pidettävä huoli sille laissa määritellyissä tehtävissä. Kunnan on huolehdittava sosiaalipalveluista sosiaalihuoltolain 17 §:ssä mukaisesti. Kunnan perustehtävänä on muutoinkin kehittää sosiaalisia oloja ja poistaa sosiaalisia epäkohtia. Kunnan sosiaalihuollon tehtäviä ovat sosiaalisten ongelmien ehkäisy, sosiaalisen turvallisuuden ylläpitäminen sekä ihmisten omatoimisuuden ylläpitäminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö, STM, 2015a.)

Kunnat vastaavat sosiaalipalveluiden järjestämisestä, toimeentulotuen antamisesta, sosiaalisen luototuksen myöntämisestä, sosiaaliturvaetuksia ja niihin liittyvästä ohjauksesta ja neuvonnasta. Lisäksi sen pidettävä huolta sosiaalisten olojen kehittämistä ja sosiaalisten epäkohtien poistamisesta. (STM, 2015a.)

Kuntien järjestämät sosiaalipalvelut ovat:

- sosiaalityö
- sosiaalipäivystys
- kotipalvelut
- omaishoidon tuki
- asumispalvelut
- laitoshoido
- perhehoito
- kuntoutus
- lasten ja perheiden palvelut
- ikäihmisten palvelut
- vammaispalvelut
- päihdetyö ja -palvelut. (STM, 2015a.)

Sosiaalipalvelujen lisäksi kunnat vastaavat terveyspalveluista. Näitä palveluita ohjaa sosiaali- ja terveysministeriön valmisteltu lainsäädäntö. Terveystuon avulla yritetään edistää ja ylläpitää terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä sekä myös sosiaalista turvallisuutta sekä pienentää terveyseroja. Terveystuon edistäminen ja sairauksien ehkäisy ovat Suomen terveyspolitiikan ensisijaisia päämääriä. Kunnallinen terveydentuon ja- kaantuu perusterveydentuon- ja erikoissairaanhoidon piiriin. (STM, 2015b.)

Köyhien ihmisten auttaminen suoraan taloudellisesti tapahtuu sosiaalitoimistossa, jossa köyhät saavat suoraan taloudellista apua kaiken muun avun ohella. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa lainsäädännön valmistelusta ja kehittämisestä. Toimeentulotuki on yhteiskunnassa kunnan jakamaa viimesijaista toimeentuloturvan muoto. Tuki on tarveharkintaista ja sitä myönnetään kuukaudeksi kerrallaan. Tuki lasketaan sitä hakevan välttämättömien menojen mukaisesti. Tuon määrässä otetaan mukaan menot sekä käytettävissä olevat tulot ja varat. Kaikki omat varat sekä samassa taloudessa asuvien lasten sekä aviopuolison tulot ja varat otetaan huomioon laskettaessa toimeentulotuen määrää. (STM 2015c.)

Toimeentulotuki muodostuu perustoimeentulotuesta, joita ovat perusosa ja muut perusmenot). Lisänä toimeentuloa voi olla täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki. Perusosalla toimeentulotuen saajan tulee maksaa:

- Ravintomenot.
- Vaatemenot.
- Vähäiset terveydenhuoltomenot.
- Henkilökohtaisen puhtauden ja kodin puhtauden menot.
- Paikallisliikenteen maksut.
- Lehtitilaukset.
- Televisiolupa.
- Puhelimen käyttö.
- Harrastus- ja virkistystoiminta. (STM, 2015c.)

Perusosan lisäksi tarvittaessa annetaan tarpeelliseen suuruisiin asumismenoihin, kuten vuokraan tai vastikkeeseen, vesimaksuun, lämmitykseen, sähkölaskuun ja kotivakuutusmaksuun sekä sekä pieniin terveydenhuollon menoihin, kuten esimerkiksi reseptilääkkeet. (STM, 2015c.)

Täydentävää toimeentulotukea saa lasten päivähoitomenoihin, ylimääräisiin asumismenoihin esimerkiksi muuttokustannuksiin, erityisistä tarpeista tai olosuhteista aiheutuvat menot kuten, pitkäaikaisesta toimeentulotuen saamisesta ja pitkäaikaisesta tai vaikeasta sairaudesta aiheutuvat menot sekä lasten harrastusmenoista. (STM, 2015c.)

Ehkäisevää toimeentulotukea myönnetään kuntien taholta, jonka antamisperusteista kunnat päättävät itse. Sen tarkoituksena on edistää henkilön tai perheen suoriutumista arjessa ja ehkäistä syrjäytymistä. (STM, 2015c.)

4.6. Kolmas sektori

Kolmas sektori tuo usealle mieleen kansalaisjärjestön ja vapaaehtoisen kansalaistoiminnan. Yhteiskuntaelämässä on monia sektoreita. Emme tule välttämättä ajatelleeksi, että jo perhe ja kotitaloudet ovat sektoreita. Ne ovat neljättä sektoria. Suuruusluokassa seuraavana on kolmas sektori. Toinen sektori on valtio ja julkinen sektori. Ensimmäinen sektori pitää sisällään markkinat ja työelämän. Nämä sektorit ovat jokainen suhteellisen itsenäisesti toimivia sosiaalisuuden todellisuuden alueita ja kullakin niillä on oma logiikkansa toimimisessa. Sektoreilla yhteiskunnassa tarkoitetaan kyseessä olevien yhteiskuntaelämän osa-alueiden järjestäytyneisyyttä ja jotka ovat pysyviä institutionaalisia rakenteita. Terminä kolmas sektori viittaa kansalaisyhteiskunnan järjestöihin ja säätiöihin. (Jyväskylän yliopisto, 2014.)

Kolmannella sektorin toiminta on erityislaatuista, koska ne ovat ei-voittoa tavoitteleva kansalaistoiminta ja vapaaehtoisuus. Järjestäytynyt kansalaistoiminta määräytyy aatteelliselta, arvo- ja intressipohjalta, missä vaikuttavat kansalaisten omaehtoisten keskustelujen ja yhteenliittymisen tuloksena. Kolmannen sektorin organisaatiot vaihtelevat kokonsa ja toimintansa osalta. Kolmatta sektoria ovat naapuruus-yhdistykset, urheiluseurat, virkistysyhdistykset, yhdyskuntien paikallisyhdistykset, avustusjärjestöt, kirkot, ammatilliset järjestöt, avustussäätiöt ja erilaiset hyvinvointiorganisaatiot. Kolmas sektori käsitteenä voidaan myös rinnastaa kansalaisyhteiskunnan käsitteeseen. (Jyväskylän yliopisto, 2014.)

4.7. Leipäjono esimerkkinä kolmannesta sektorista

Pelastusarmeija perustettiin Lontoossa 1865. Mies nimeltä William Booth perusti aluksi myymälöitä, joissa tarjottiin halpaa ruokaa ja kodittomille yösiija. Siitä toiminnasta syntyi sosiaalinen ohjelma, josta tuli Pelastusarmeijan pysyvä ja näkyvä osa. (Helsingin kaupunki, 6.)

Ensimmäinen ruokapankin nimeä käyttänyt avustuspiste perustettiin 1967 Phoenixissä USA:ssa. Toiminnan perustaja oli kristillisen filantropia, joka halusi suorittaa kristillistä ruokaavun jakamista sekä myös ehkäistä ruoan joutumista jätteisiin. Aluksi toiminta oli

soppakeittiön pyörittämistä, mutta lahjoituksia tuli niin paljon, että niitä jaettiin soppakeittiön asiakkaille. USA:ssa toimii tällä hetkellä yli 200 ruokapankkia. Toimintaa harjoittavan organisaation nimi on Feeding America. Kanadassa on yli 600 ruokapankkia. Kummassakin maassa elintarviketeollisuuden ja jakelun merkitys toiminnassa on keskeinen. (Helsingin kaupunki, 6.)

Euroopan ensimmäinen ”ruokapankki” perustettiin Ranskassa 1984 ja vuonna 1986 muodostettiin The European Federation of Food Banks. Vuonna 2007 Euroopan ruokapankkiliittoon oli liittynyt 232 ruokapankkia. (Helsingin kaupunki, 6.)

Vauraissa maissa ruokapankkien toiminta on tavallinen ilmiö ja ruokapankkien ovat yleistyneet yhdessä liberaalin hyvinvointivaltiomallin laajentuessa. Ruokapankkien määrä kertoo, sen että nälkä on kehittyneissä maissa entistä enemmän hyväntekeväisyyteen liittyvä asia, ei välttämättä julkisen vallan asiana, jolloin se liittyisi oikeuden mukaisuuteen sekä sosiaalisiin oikeuksiin. Kanadalainen sosiaalityön professori Graham Riches on sitä mieltä, että ruokapankkien juuret ovat köyhyysongelmien laiminlyömisessä, epätasa-arvossa ja sosiaalisessa syrjäytymisessä. Toisaalta taas ruokaa, joka menisi kaatopaikalle, voidaan kehittyneissä maissa jakaa turvallisesti, koska niissä ovat hyvin toimivat kuljetus- ja säilytysketjut. (Helsingin kaupunki, 6-7.)

Suomalaiset ruokapankit eroavat monista eurooppalaisista kuin pohjois-Amerikan toimijoista ainakin toistaiseksi kovasti vaatimattomien elintarvikeyrityskontaktien vuoksi. Esimerkiksi Hollannissa ruokapankkiorganisaation näkyviä tukijoina on laaja joukko yrityksiä ja mukana on monia kansainvälisiä elintarvike-monialayrityksiä. Yritysten elintarvikeketjun osalta ei ole kysymys vain julkisen myönteisyyskuvan vahvistamisesta vaan konkreettisesti siitä saatavasta hyödystä, joita ovat jätemaksut ja jätteiden käsittelykustannuksista kaupalle, tukkuportaalle ja teollisuudella. (Helsingin kaupunki, 7.)

Pääosin Suomen laman jälkeisinä vuosina ovat leipäjonot ja ruoka-apu-tyyppiset ruoan ilmaisjakelu käynnistynyt kunnolla monella paikkakunnalla. Suurimmalta osin toimintaa järjestävät seurakunnat, järjestöt ja yhdistykset. (Helsingin kaupunki, 8-9.)

Porvoossa merkittävää ruoan jakamista pitävät yllä Ritva Koljoson leipäjonon. Pääsin itä-Suomen yliopiston ruokajonohankkeeseen sattumalta, kun minuun otettiin yhteyttä Sosiaalialan kehittämissyksiköstä Versosta. Olin mukana keväällä ja kesällä 2013 jakamassa hankkeen kyselylomakkeita sekä Ritva Koljoson leipäjonossa.

Jaettaessa kyselylomakkeita pystyin havainnoimaan ihmisten suhtautumistapaa odotella jakelupisteen pihalla ja kadulla. Jonoissa seisoivat yllätyksellisesti puolittuja sekä tutun näköisiä porvoolaiskasvoja. Ihmiset olivat pääosin pukeutuneet normaalisti, kuten katu-kuvassakin. Mieleeni jäi erään pienen lapsen äidin, jolla oli päällään osittain rikkinäinen paita. Hän varmaan kärsi suuresta köyhyydestä. Kun jakelin lomakkeita, niin kukaan ei tuntunut häpeävän asemaansa millään tavoin, joten syntyi mielikuva vahvan auttamisen pohjalta syntyneestä luottamuksesta, saada olla oma itsensä köyhyydestä ja huono-osaisuudesta huolimatta. Myöhemmin kuulin, että leipäjonoissa köyhät tapaavat muita köyhiä ja saavat sieltä vertaistukea. Koljoson jonossa oli paljon yksinäisiä ihmisiä, oli äitejä lapsineen. Valtaosa oli suomalaisia, muita kansallisuuksia oli Afrikan maista tulevat, Venäjältä sekä Virossa. Ritva Koljoson leipäjonojen ihmisille oli kerran viikossa hartaushetki. (Koljonen 27.1.2015.)

Ritva Koljoson lähimmäisen auttaminen alkoi jo vuonna 1992, kun häntä pyydettiin jakamaan leipää vähäosaisille. Syy, miksi Ritva lähti mukaan vapaaehtoistyöhön oli lähimmäisen rakkaus ja lähimmäisen auttamisen halu. Vähitellen hän siirtyi Metodistikirkon vapaaehtoistyöntekijäksi. Metodistikirkkoa jouduttiin remontoimaan laajasti ja lopulta pieni huone toimi jakopisteenä ja Ritva pelkäsi toiminnan loppuvan ja oli hädissään köyhien puolesta. Toiminnan jatko oli vaakalaudalla. Vain joitakin päiviä ennen sulke- mista eräs tuttu mies tuli Ritvaa jututtamaan. Hänellä oli suunnitelma käydä keskustele- massa Porvoon kaupungin viranomaiselle uuden ruoan jakopisteen avaamisesta. Suun- nitelma sai hyvän vastaanoton, koska uudeksi jakopaikaksi tuli Vänrikinkatu. Kaupunki huolehtii tiloista maksamalla sen ylläpitokustannukset. Kuljetusauto on tullut lahjoituk- sena ja siihen on saatu huolto ilmaiseksi. Bensarahaa ruoan hakuun saadaan köyhiltä, jotka antavat pieniä summia keräykseen käydessään jonossa. Ritva perusti Taivas on auki ry:n ja ohjaa sen toimintaa. Taivas on auki ry siis suorittaa ruoanjakelua kokonai-

suudessaan, mutta tunnetaan Koljosen leipäjonona. Koljosen leipäjonossa on vaihdellen 5-12 vapaaehtoistyöntekijää. Jakelupisteet ovat tiistaisin, torstaisin ja perjantaisin klo 12-14. Kävijämäärät viikolla olivat tiistai 208 kävijää, torstaina 197 ja perjantaina 147 henkilöä. Lukumäärät vaihtelevat etenkin perjantaina. Lukumäärät ovat viime vuosina olleet kasvussa. Jonoissa on sekä miehiä että naisia. Ikähaitari on laaja. Joukossa on niin perheellisiä, eläkeläisiä sekä opiskelijoita. Kävijöitä viime vuonna oli 22100. Nykyään ihmisiä käy niin paljon, että ruoka saattaa loppua kesken. Nyt kuitenkin ilmassa on lupaus ruoan riittämisestä; Porvoon keskustan S-Market haluaa lahjoittaa ruokaa Koljosen leipäjonoon ja haluaa myös tehdä siitä mainosta. Toinen porvoalainen päivittäistavarakauppa haluaa myös lahjoittaa, mutta ei halua nimeään julkisuuteen. Myös Ingman lahjoittaa ruokaa. Ruokatuotteet leipäjonossa olivat peruseineksiä, leikkeleitä, maitoa, vanukkaita, viiliä, jogurttia, jopa juustoa on paljon tarjolla. Muita tuotteita olivat juurekset, vihannekset, hedelmät, makeiset, jäätelöt ja leipää. Mikäli ruokaa riittää leipäjonossa, ovat edellä mainitut tuotteet ratkaisevia monipuolisuudessaan ja tuovat köyhille erinomaisen tavan saada itselleen syötävää kolme kertaa viikossa. Vapaaehtoisuus on tuonut Ritva Koljosen toiminnalle monia erilaisen taustan omaavia henkilöitä ja esimerkiksi ammattilainen tekee ry:n kirjanpidon veloituksesta. Elintarvikeviranomasta varten on täytettävä toimintasuunnitelma kaupoista haettavista tuotteista ja niiden pakkaus-, kuljetus-, säilytys- ja jakeluvaiheista. Suunnitelma on tarkka ja se koostuu monesta sivusta. (Koljonen.)

Vielä 2013 vuoteen saakka Suomessakin jaettiin EU-ruokakasseja. Toiminnalla ei ole jatkoa 2013 jälkeen, koska ruoka-apuohjelma päättyi. Mutta EU:n jakamaa ruokaa on tarkoitus jakaa taas syksystä 2015. Nyt odotetaan EU:n komission hyväksymistä. Maa-seutuvirasto hoiti EU-ruoka-avun jakamista ja hallinnoi edelleen uuden sopimuksen syntymä. EU:n tukemaa ruoan jakamista tarvitaan, koska joka viikko on leipäjonoissa 20 000 henkilöä. Kassi oli arvoltaan 20-30 euron arvoinen. (Helsingin sanomat, 4.12.2014.)

5 Köyhyys ja sairastavuus

Tässä kappaleessa tuodaan esille sitä, että köyhät ovat sairastuvuudeltaan herkimpiä kuin työssäkäyvät. Lisäksi kerrotaan, miten sosioekonomiset erot aiheuttavat eroja sairastavuudessa.

5.1. Köyhyys nostaa riskiä sairastua

Köyhyydellä on yhteyksiä useisiin hyvinvoinnin alueisiin; pitkäaikaiseen työttömyyteen, heikkoihin työolosuhteisiin, ja raskaaseen työhön, alhaiseen asumistasoon, heikkoon terveydentilaan, terveyttä vaarantaviin elintapoihin sekä sosiaalisen tuen puutteeseen. (THL, 2013c) Monissa suomalaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että työttömillä ja työttömyyttä kokeneilla on huonompi terveys ja suurempi kuolleisuus kuin työssä käyvillä. (Lönngqvist, 2005.)

Terveys on yleisesti ollut kohenevaa jopa 1990-luvun lamankin aikana. Kuolleisuus on merkittävästi alentunut, vielä nopeampaa tahtia kuin 1980-luvulla. Tämä selittyy sydän- ja verisuonisairauksien vähentymisestä. Myös kasvaimesta aiheutuneet kuolemat ovat vähentyneet, etenkin keski-ikäisten joukossa. Myös itsemurhat ovat vähentyneet. Niiden henkilöiden, jotka kokivat terveydentilansa nousseen, on lisääntynyt ja kasvu ylöspäin jatkuu, kun taas pitkäaikaissairastavuus on säilynyt jotakuinkin ennallaan. Työttömäksi joutuneet kokivat terveytensä heikenneen. Erityisesti pitkäaikaistyöttömät kokivat terveydentilansa heikenneen työllisiin verrattuna. Työttömyys lyhytkestoisena aiheuttaa mielenterveyden ongelmia, mutta on ohitse menevä tila työhön takaisin mentäessä. Laman pitkäaikaisvaikutukset ovat nähtävissä myöhemmin. (Haapala, Karisto & Takala, 1997, 117; Martikainen & Valkonen, 63.)

5.2. Sosioekonomisten tekijöiden vaikutus sairastavuuteen

Sosiaaliryhmien välillä on terveyseroja. Ne henkilöt, jotka kuuluvat matalimmin koulutettuihin ja alhaisiin tuloluokkiin kuuluvat sairastavat enemmän kuin ja kuolevat aikaisemmin kuin korkeammin koulutetut ja hyvätuloiset, mutta matala koulutus ja sosiaali-

nen asema eivät sellaisenaan ole selitys terveyseroille. Sosio-ekonomiset terveyserot ovat sosiaalisen aseman mukaisia systemaattisia eroja, kun vertaillaan terveydentilaa, sairastuvuutta, toimintakykyä ja kuolleisuutta. Vaikka Suomi on tasa-arvon maa, niin nimenaan sosio-ekonomisten ryhmien välillä on suuria eroja verrattuna muihin Euroopan maihin. Hyvätuloinen voi ostaa itselleen terveellisiä elintarvikkeita ja harrastaa terveyttä edistävää liikuntaa. Hyvätuloiset ovat usein työllisiä ja voivat käyttää ilmaista työterveyshuoltoa sekä niin halutessaan osta yksityisiä terveys- ja hyvinvointipalveluita. Korkeammin koulutetut ovat usein tietoisempia terveydestä ja osaavat hoitaa terveyttään. Koulutuksella katsotaan olevan vaikutusta ihmisen työuraan ja -oloihin. Työolot taas puolestaan vaikuttavat altistumisen riskeille. Alemmissa sosiaalisissa asemissa olevien työ- ja elinolot ovat usein huonommat kuin korkeammassa asemassa olevien. Suomessa terveydenhuolto kattaa palvelut kaikille kansalaisille riippumatta varallisuudesta. Korkeampaan sosiaaliluokkaan kuuluvat käyttävät eniten terveyspalveluja. On yleistä, että pienituloiset voivat ostaa itselleen lääkekuurin vasta, kun he seuraavan keran saavat itselleen rahaa. Jossain tapauksissa terveydenhuoltokulut pienituloisilla vievät saadusta tulosta 40 %. Köyhät kärsivät eniten terveydenhuollon saavuttamattomuudesta. Työssäkäyville ihmisille on tarjolla maksuton työterveyshuolto, josta köyhät jäävät paitsi. Aikaa terveyskeskukseen saattaa joutua odottamaan kuukausia. Nämä terveyserot ovat epäoikeudenmukaisia tasa-arvoisessa yhteiskunnassa. Terveyspolitiikalla yritetään saavuttaa pienempiä terveyseroja lisäämällä väestön tietoisuutta terveysvalituksen kautta. Sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöä ja saatavuutta on mahdollista kohdentaa heikoimmassa asemassa oleville. (THL, 2014b.)

6 Ylivelkaantumisesta köyhyyteen

Tässä kappaleessa perehdytään kuluttamiseen, mainonnan vaikutuksesta kuluttamiseen ja ylivelkaantumiseen ja sen seurauksiin.

6.1 Kuluttaminen

1950-luvulta lähtien elintason noustessa tavaramarkkinat laajenivat Suomessa räjähdysmäisesti. Vasta vuonna 1952 kulutus kaksinkertaistui siitä, mitä se oli vuonna 1900.

Tästä lähtien yksityinen kulutus kasvoi kaksinkertaiseksi 1970-luvulta puolivälissä. Elintason nousu, johon kuuluvat myös tulot, aineellisen hyvinvoinnin sekä myös vapaa-ajan lisääntyminen johtivat kulutustavaroiden jatkuvaan laajenemiseen. Ja edelleen 1970-luvulta lähtien kulutuksen määrä kasvoi kiihtyvästi ja edelleen kaksinkertaistui kymmenessä vuodessa. Suomesta oli tullut parissa vuosikymmenessä kulutusyhteiskunta, koska väestö oli nopeasti siirtynyt palkkatyöhön. Toisen maailmasodan jälkeen, kun rahaa riitti myös tavaroihin, haluttiin ilmentää sosiaalista ja ulospäin näkyvää edistymistä. Ajalle oli tyypillistä että, elämässä edistymistä mitattiin tuolloin ennen kaikkea omistettävien tavaroiden määrällä. (Saarinen, 13.)

Vielä pitkälle 1900-luvulla oli talonpoikaisessa yhteiskunnassa arvomaailma, jota Weber nimitti protestanttiseksi työetiikaksi. Tämän arvomaailman mukaisesti näyttävää ja suurta kuluttamista pidettiin sopimattomana ja tuomittavana. 1980-lukua on kuvattu hulluiksi vuosiksi, koska kulutus hallitsi yhä useamman ihmisen elämää. Kulutuksen laajentumisen myötä siitä tuli sosiaalisen vertailun mittari. (Saarinen, 13-14.)

Rahaa oli helppoa saada pankeista ja muista rahalaitoksista, koska rahamarkkinat vapautuivat ja luottojen aggressiivinen markkinointi lisäsivät uudenlaisen mahdollisuuden kulutukseen ja monissa tapauksissa ylitse varojen elämiseen. Tilanne oli Suomessa uusi ja jonka osalliseksi pääsivät lähes koko väestö. Velkarahaa mainostettiin aktiivisesti ja melkein jokainen, joka halusi lainaa, sai sitä. Pankkien toiminta ei ollut eettistä, koska velallisten maksukykyä ei tarkistettu, luottojen vakuuksia yliarvioitiin tai ei vaadittu va-

kuuksia lainkaan. Kun luottosäännöstely lopetettiin, laski säästämisaste seitsemästä prosentista yhteen prosenttiin vuonna 1988. Säännöstelyn loppuminen aiheutti myös kotitalouksien velkaantumisasasteen nousumisen 50 prosentista 80 prosenttiin. (Saarinen, 14.)

Kun taloudellinen hyvinvointi oli kasvanut korkeaksi, tuotevalikoima oli laajentunut ja rahamarkkinat olivat ylikuumentuneet. Näillä tapahtumilla oli seurauksena suomalaisten asenteiden muuttuminen enenevästi kulutuskeskeisimmiksi. Kun kulutus ajan mittaan oli kaikkien saatavilla ihmiset totesivat sen tuovan mielihyvää ja loivat kulutuksen, jolla oli keskeinen sijainti ihmisen elämässä. Kulutuksesta kehkeytyi merkittävä osa ihmisen identiteetin muodostamisesta. (Saarinen, 14.)

Kuten jo aiemmin tässä opinnäytetyössä kappaleessa 3.1. todettiin; kuluttaminen kuuluu kaikille. Kulutus voidaan ymmärtää tavaroiden hankintana, joista saadaan hyvää mieltä ja hyötyä. Kulutusvalintaan vaikuttavat niiden välittävät mekanismit. Ne välittävät viestejä kuluttajille ja ohjaavat kulutusesineiden ostamiseen tai ostamatta jättämiseen ja niiden käyttöön. Kulutukseen liittyy monenlaisia tunteita; sitä voidaan paheksua, ihannoida tai/ja siitä voidaan puhua, miten kuluttaminen kuhunkin ihmiseen vaikuttaa. (Ilmonen, 251.)

Ihmisiin kohdistetaan mainontaa, jotka kertovat muun muassa tavaroista ja palveluista. Mainonnan tärkeimmät tehtävät ovat tiedottaminen, asenteiden luominen ja muokkaus sekä käyttäytymisen ja toiminnan aikaansaaminen. Mainonnan sisäisiä tekijöitä ovat muun muassa yksilön persoonallisuus, motivaatio ja asenteet. Ulkoisia tekijöitä ovat muun muassa kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät. Mainonta voi syntyä heti tai myöhemmin sekä välillisesti ja suoraan. (Wikipedia, 2014b.)

Tavaramerkin ympärille muodostuvaa positiivista mainetta kutsutaan brändiksi. Brändin arvo koostuu nimen tai logon tunnettavuudesta, asiakkaiden käyttämistä brändin tuotteista, brändin saavuttamasta laadun tunteesta ja brändiin liitetystä mielikuvista. Tunteet ovat tärkeässä osassa mainoksen iskostamisessa, koska ihmisen olemassaolo perustuu tunteisiin ja ne ovat vahvasti olemassa läsnä kaikessa. Ihmisellä on tietoisien

puolen lisäksi tiedostamaton puoli. Tiedostamaton tunnistaminen on tehokas väline tavaran tai palveluiden mainostamiseen ja brändin kehittymiseen, koska se jättää niin sanotun skidmarkin ihmisen alitajuntaan ja ohjaa ihmisiä ostopäätöksissä ja mielikuviiin brändeistä. (Martikainen, 2011.)

6.2. Ylivelkaantuminen

Ylivelkaantuneisuutta ei voida määritellä yleispätevästi, koska erilaiset tutkimukset ja raportit määrittelevät sen monilla erilaisilla mittareilla. Tämän lisäksi julkaisuissa tarkastellaan ylivelkaisia talouksia ja toisissa taas ylivelkaisia henkilöitä. Yleisesti ottaen henkilö tai kotitalous on ylivelkaantunut, kun saadut tulot ja varat eivät riitä velkojen ja elinkustannuksien kattamiseen. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos määrittää ylivelkaantuneen eri tilanteissa eri tavalla kunhan se perustellaan pätevästi. Ylivelkaantunutta voidaan tarkastella myös juridisena ilmiönä tai kotitalouden objektiivisena tilana. Juridinen ylivelkaantuminen on läsnä Tilastokeskuksen lamaloukkuaineiston mukaan, kun kotitalous ei pysty huolehtimaan maksuvarallaan viidessä vuodessa velkojaan. Maksuvara lasketaan siten, että perheen elämiseen suunniteltu rahamäärä vähennettiin perheen käytettävissä saaduista tuloista. Kun perheen kuukausittainen maksuvara kerrottiin 5*12 (viisi vuotta kertaa 12 kuukautta) ja jos saatu luku oli pienempi kuin perheen velat, perheen tulkittiin olevan ylivelkainen. (Saarinen, 20.)

Subjektiiivista ylivelkaantumista on silloin kun sen jäsenet eivät omasta mielestään selviydy veloistaan kotitalouden käytettävillä varoilla. Tärkeä ja keskeinen asia tässä tapauksessa on se, miten henkilöt itse kokevat ylivelkaantumisen omassa elämäntilanteessa. Kun ylivelkaantunut kokee oman huonoutensa ja epäonnistumisesta on subjektiivisen mittarin tuloksena kotitaloudet, jotka luokitellaan nykyään ylivelkaisiksi pienemmillä veloilla. (Saarinen, 20-21.)

Ylivelkaantumista voidaan lähestyä asteittaisena prosessina, jossa monet eri tekijät kehittyvät ja vaikuttavat toisiinsa ja joilla on yhteisvaikutusta. Tässä prosessissa on kaksi vaihetta: ensimmäisessä vaiheessa henkilö velkaantuu vuosien mittaan ilman, että ajattelee tekojensa seurauksia. Hän ei pysty hahmottamaan taloudellisen tilan heikentymistä,

eikä käyttäytymistä. Toisen vaiheen alkaessa henkilö on ajautunut varsinaiseen ylivelkaantumiseen ja lopulta on tilanteessa, jossa hän ajautuu vaikeaan taloudelliseen tilaan, josta on vaikea päästä ilman apua pois. (Saarinen, 39.)

Ylivelkaantumisen syitä ovat muun muassa työttömyys, avo- tai avioero, pienituloisuus, kodin perustaminen, tuloihin liian suuret menot, vahingonkorvaukset, laskujen kasaantuminen vähitellen, mielenterveysongelmat, pelihimo, takaus, kulutusluotot ja kulutusluottokierre, taitamattomuus oman talouden hallinnassa, takausvuokrat, ylikuluttaminen ja opintolainat. (Autio, Eresmaa & Heinonen & Koljonen & Paju & Wilska, 2002, 6.)

6.3. Nuorten ylivelkaantumisessa on erityispiirteitä

Puhetta nuorten ihmisten velkaantumisesta on ollut mediassa paljon huolestuttavassa määrin ja se on luonut mielikuvaa nuorten holtittomasta luotonotosta. Tämä on kuitenkin ristiriidassa tutkitun tiedon kanssa. Nuoret eivät ole sen velkaantuneimpia kuin vanhemmat ikäpolvet. Maksuhäiriömerkintöjä on suhteellisesti eniten ikäluokissa 30-34-vuotiailla sekä 35-44-vuotiailla (11 prosenttia). Nuorten maksuhäiriöt perustuvat pieniin saataviin. Maksuhäiriöitä on nuorilla vähemmän kuin vanhemmalla sukupolvella. Kaikkein vakavimmat maksuhäiriöt tulevat yli 30-vuotiaille. Keski-ikä maksuhäiriömerkinnän saaneilla on 41 vuotta. Mutta nuorten suhteellinen osuus on kasvamassa. On pelkistys sanoa, että velkaantuneisuus ja nuorten maksuhäiriömerkinnät liittyvät tavallisimmin nuorten huonoon taloudelliseen asemaan ja vähäisiin tuloihin. On todettu, että nuorten maksuhäiriömerkinnät ovat monen tekijän aiheuttama tila. Nuorten taloudellisten resurssien ja kulutuskykyjen mukaan voidaan heidät ryhmitellä Hoikkalan mukaan karkeaan jakoon: kaksyrtisat ja kolkyrtisat. Näiden ryhmien voidaan sanoa muodostavat nuorten aikuisten monipiirteisen ryhmittymän. Kun tarkastellaan keski-ikäisiä, todetaan heidän vaurastuvan, mutta taas nuorten taloudellinen asema heikkenee. Tästä voidaan päätellä, että ikäryhmittymien suhteellinen ero kasvaa. Tämä johtuu siitä, että vuonna 1998 oli alle 30-vuotiaiden tulotaso lamavuosien tasolla. Kuitenkin yli 30-vuotiaiden tulot olivat samaan aikaan ylittäneet selvästi lamaa edeltäneen tason.

1980-luvun alussa syntyneet ovat tottuneet elämään vaurastuneessa yhteiskunnassa. Heinonen ja Autio ovat sitä mieltä näistä nykynuorista, että he ovat sekä tiedostavin ja

samalla kuluttavin nuoriso suomalaisen kulutusyhteiskunnan historiassa. Heitä eivät koske agaariseen puritanismiin perustuva eetos. Mutta he toivat tullessaan uuden eetoksen, jossa on entistä vaativimmat sekä hienostuneemmat makutottumukset sekä kulusstandardit. Kulutuksen halu on silti olemassa, vaikka he elävät elämää ajalla, jossa on epätyypillisiä töitä ja pätkätöitä tarjolla. Kun perustetaan perhe ja halutaan samalla sille kuuluva oma asunto, jossa on hieno kalustus ja käydään lomamatkoilla. Usein on olemassa asuntolaina, autolaina, remonttilaina ja kulutusluotto. Kuluttaminen ja kulutustavarat ovat nuorelle identiteetin rakennuspalikoita ja yhteisöllisyydenmuodostelmapisteitä. (Autio, 5-8.)

Nuorten maksuvaikeudet johtuvat muun muassa siihen, että nuorilla on ollut suuria matkapuhelinmaksuja, jotka ovat suurin syy saada maksuhäiriömerkintä. Myös nuorten muu kulutus sekä holtiton rahankäyttö ovat olleet esillä. Nuorien on todettu olevan taitamattomia talouden hoidossa sekä heillä on ollut puutteellisia taitoja ja resursseja. Nuoriin kohdistuu paljon mainontaa ja markkinointia. Nuoret seuraavat teknologien kehitystä ja hankkivat tietokoneita ja puhelimia osaksi kulutusta ja elämäntyyliä. Matkapuhelimet ja internet kuuluvat tietoyhteiskuntaan kuuluvien nuorien elämäntavan ja ovat kulutuksen symboleja. Maksuvaikeuksissa olevien nuorten tulot eivät ole välttämättä pieniä, eivätkä he välttämättä ole työttömiä tai syrjäytyneitä. Maksuvaikeuksien taustalla on samanaikaisesti vaikuttavia syitä. Näitä syitä ovat muun muassa yhteiskunnan taloudellinen tilanne, työttömyys ja lainsäädäntö. Nuorena velkaantumisella voi olla kauaskantoisia seurauksia. Normaalissa tilanteessa nuori pystyy suunnittelemaan tulevaisuutta. Suuret velat aiheuttavat paljon toivottomuutta, tuovat tullessaan fyysistä ja psyykkistä sairastumista. Veloista selviytymiseen saattaa mennä jopa kymmenenkin vuotta. Nuorilla on keskimäärin vähemmän sellaisia luottoja, joihin edellytetään vakituista työpaikkaa. Nuorilla maksuhäiriön aiheuttavat maksamattomat kulutusluotot. Kulutusluottoja on helppo saada, koska ne eivät välttämättä vaadi vakituista työpaikkaa. Niiden saamiseen riittää, että hoitaa raha-asiansa hyvin. (Autio, 12-13.)

Maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa elämää tällä hetkellä ja myöhemmin elämässä. Pankkilainaa saattaa saada, mutta ei vakuudetonta. Merkintä saattaa tarkoittaa suurempaa kor-

koa ja suurempia vakuuksia. Huolimatta valtion takaamasta opintolainasta, sitä ei välttämättä saa. Häiriö estää pikavippien ja kulutusluottojen saamista. Pankki- ja luottokorttien saaminen estyy. Etäkaupassa tavara pitää maksaa postiennakolla tai ennakkomaksua vastaan. Asunnon vuokraaminen on vaikeaa, koska kuka tahansa voi tarkistaa luottotietoja, etenkin silloin kun, on kysymys maksamattomista vuokrista. Matkapuhelinliittymän ja internet-yhteyden avaaminen edellyttää vakuuden tai ennakkomaksun maksamista. Prepaid-liittymä on yksi vaihtoehto, joilla on vaikeuksia saada liittymä. Vakuutusten saaminen voi olla vaikeaa. Maksuhäiriömerkinnällä on vaikutusta myös työpaikan saantiin, erityisesti silloin jos joutuu käsittelemään rahaa. Tietyt peruspalvelut pitää kuitenkin olla saatavilla, kuten peruspankkipalvelut, sähkö, vesi sekä viestintäpalvelut. Nämä jäävät saamatta, mikäli näistä palveluista on lasku maksamatta. (Suomen Kuluttajaliitto, 2015.)

Takuu-Säätiö antaa apua ja neuvoja ylivelkaantuneelle monissa kohdin. (Takuu-Säätiö, 2015.)

7 Köyhät ja asunnottomuus

Tässä kappaleessa perehdytään siihen, mitä asunnottomuus on, mitä seurauksia asunnottomuudesta aiheutuu ja miten asunnottomuutta voidaan vähentää ja miten kohentaa asunnottomien oloja.

7.1. Asunnottomuus

Asunnoton on jatkuvasti vailla vakinaisen asuntoa tai että se puuttuu ajoittain. (Wikipedia, 2014c). Asunnottomuus Euroopassa on moniulotteinen ongelma. Se on erityisesti asuntotoimen ongelma, mutta lisäksi se on laaja yhteiskunnallinen ongelma, joka näkyy erityisesti sosiaali- ja terveystoimen toiminta-alueella. Pitkäaikaisasunnoton on henkilö, jolla asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa asunnottomuuden pitkittymistä pääosin sosiaalisten tai terveydellisten syiden yli vuoden mittaiseksi. Tähän määritelmään kuuluu myös se, että asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana. (Asunto ensin, 2013.)

Asunnottomuuden syitä ovat: Rakenteelliset syyt, sosiaaliset syyt ja välittömät mikrotason syyt, jotka ovat kunkin asunnottoman henkilökohtaisia ominaisuuksiin ja elämäns historiaan liittyviä asioita. Nämä tekijät yhdistettynä voivat aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä ja asunnottomuutta. (Turvallinen kaupunki, 2015a).

Yleisempiä ongelmia pitkäaikaisasunnottomuuteen ovat päihderiippuvuus, mielenterveyden ongelmat, rikollisuus ja väkivalta ja niihin liittyvä häiritsevä elämä ja maksamattomat vuokrat. Muita syitä ovat kasvatuskodissa kasvaminen ja liikuntaesteisyys. Muita yleisiä asunnottomuuteen liittyviä tekijöitä ovat avioero tai parisuhteen päättyminen, määräaikaisen vuokrasopimuksen päättyminen tai vuokrasopimuksen irtisanominen, asunnon irtisanominen ja muut syyt. (Erkkilä&Stenius, 27-28; Wikipedia, 2014c.)

Jo pelkästään asunnottomaksi joutuminen ja asunnottomuudessa elämisen voisi hyvin kuvitella vähentävän ihmisarvoa. Tämä seikka korostuu, kun asunnottomuuteen liittyy köyhyys. Asunnoton joutuu kohtaamaan kovaa epävarmuutta ja pelkoa asunnottomien asuntoloissa ja kadulla. Ei ole ollenkaan tavatonta, että yksikön asukas joutuu kohtaamaan yöpymispaikassaan väkivaltaa ja varastelua. (Turvallinen kaupunki, 2015a.)

Asunnoton, joka on tullut hädetyksi asunnosta maksamattomien vuokrien takia ja jolla on merkintä häiritsemisen takia tai jolla on vuokravelkaa, tai muita maksuvelvoitteita on lähestulkoon mahdotonta saada uusi vuokra-asunto edes yleishyödyllisiltä vuokranantajilta, kuten kunta, VVO:lta ja SATO:lta. Myös luottohäiriömerkintä estää saannin näiltä kyseisiltä vuokranantajilta. Luottotiedot ovat kaikkien saatavilla ja siten myös yksityiset eivät vuokraa sellaisille henkilöille, joilla on luottohäiriömerkintä. Ainoa mahdollinen asumismuoto merkinnän saaneilla on sosiaalitoimen asunto/tukiasunto. Sosiaalitoimen asunnon saaminen kuitenkin edellyttää vuokravelan määrän selvittämistä ja sen lyhentämissuunnitelmaa. (Erkkilä, 32.)

Kun aikaisempina vuosina puhuttiin kodittomuudesta, nykyään puhutaan asunnottomuudesta. Käsitteissä on kuitenkin eroja: Ilkka Taipaleen mukaan seuraava lause kiteyttää asunnon ja kodin merkityseron ”Asunnoista on pulaa, mutta kotiin kohdistuu ikävä.” (Asunto ensin, 2013.)

Asunto on paikka, johon ihminen voi fyysisesti palata, jonka ihminen voi rakentaa, omistaa, vuokrata tai kalustaa, mutta koti on enemmän kuin asunto. Omaan kotiin panostetaan enemmän, koska se on henkisesti osana ihmisen mielenmaisemaa ja joka perustetaan ja luodaan halutunlaiseksi. (Turvallinen kaupunki, 2015a).

Vuonna 2012 Suomessa laskettiin yksinäisiä asunnottomia olevan 7850 henkilöä. Asunnottomien määrä nousi 3,7 % edellisestä vuodesta. Eniten lisäystä tapahtui nuorten ja maahanmuuttajien kohdalla. Nuorten osuus asunnottomista on merkittävä; joka neljäs on alle 25-vuotias, ollen lukumäärältään 2050 vuonna 2012. Maahanmuuttajia oli asunnottomana 1550 ja kasvu oli 530 henkilöä vuoden aikana. Myös asunnottomien naisten määrä kasvoi ja suhteellinen osuus asunnottomista kasvoi. Naisten osuus kasvoi 320 vuodessa 1990 henkilöä. Vuonna 2012 asunnottomia perheitä oli 420, mikä on 20 perhettä enemmän kuin aikaisempina vuonna. Asunnottomuus on vaikeinta Helsingissä. Jopa puolet Suomen asunnottomista ovat helsinkiläisiä, 4100 henkilöä. Asunnottomia perheitä oli 300. Ara-vuokra-asuntojen puute Helsingissä aiheuttaa asunnottomuutta, jopa 27000 kotitaloutta jonottaa näitä kyseisiä vuokra-asuntoja. Helsingissä alle 25-vuo-

tiaiden asunnottomuustilanne paheni 93 prosentilla ja maahanmuuttajilla 53,3 prosenttia. Muissa suurissa kaupungeissa, kuten Lahdessa, Tampereella ja Oulussa asunnottomuus väheni tai pysyi ennallaan. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, ARA, 2013.)

Vaikka asunnottomuus kuulostaa kovalta kurjuudelta, on se joillekin kuitenkin vaihtoehtoinen elämäntapa pienelle osalle. Omasta vapaasta tahdosta asunnottomuutta tavoitellaan eri syistä ja tätä elämäntapaa tavoittelevat yksilöt ja alakulttuurit. Wikipedia, 2014c.)

Asunnottomien terveydentilaa on tutkittu Suomessa vähän. Ruotsissa tehdyt tutkimukset kertovat, että asunnottomuuteen liittyy suuri sairastavuus. Etenkin tautitilat, joita esiintyy runsaasti, on riippuvuus-, maksa-, ja ihosairauksissa sekä psykiatriset häiriöt, neuropatiat eli tuntohäiriöihin liittyvät sairaudet ja tartuntataudit. Helsingissä tehdyssä tutkimuksessa todettiin eniten päihde- ja mielenterveysongelmia, tartuntatauteja ja traumoja. (Erkkilä, s. 84.) Myös kuolemat asunnottomien keskuudessa on suurta. (Luntamo, 2).

7.2. Asunnottomuuden vähentäminen ja ehkäisy

Kunnat avustavat asunnottomia. Vuonna 2012 3300 asunnottomia sai asunnon. Pitkäaikaisasunnottomien määrä oli 1120 henkilöä. Kunnat pystyivät lisäämään vuokra-asuntotarjontaa 15 prosentilla vuodesta 2010. Aran tehtävänä on antaa asumisneuvontaa niitä tarvitseville 600 000 eurolla vuosittain. Tuen tavoitteena on asumisongelmien neuvonta ja siten myös asunnottomuuden ehkäisy. Tukea voivat hakea kunnat, yhteisöt ja järjestöt. Myös raha-automaattiyhdistys tukee asumisen edistämistä. (ARA, 2013; Raha-automaattiyhdistys, RAY, 2013.)

Asunnottomuuspolitiikka on kahden viime vuosikymmenen ajan rakennettu neljän tärkeän periaatteen varaan: Kaikkien ihmisten tulisi saada nauttia hyvinvointivaltion palveluista eli tämän otsikon alla saada nauttia kohtuuhintaisista asunnoista ja saada niiden lisäksi sosiaali-, terveys- ja sivistyspalveluita kohentamaan kaikkia elämän osa-alueita. Kohdennetaan huonosti toimeentuleviin ihmisiin asumisen erityispalveluita kaikissa asumisen osa-alueissa, kuten asunnon hankinta, asumiskustannusten maksamisessa ja

asumisen tuen organisoinnissa. Tässä keskeinen periaate on, että ihmiset selviäisivät itsenäisesti ilman tukea, jossa asunto pystyttäisiin säilyttämään. Lisäksi vielä edistetään alue- ja asukasrakenteelta kestäviä ratkaisuja ja estetään segregaatian lisääntymistä. (Lehtonen & Salonen, 2008, esipuhe.)

Asunnottomuutta on pyritty karsimaan jo 1980-luvun puolivälistä. Työtä on tehty pitkäjänteisesti, jossa on tehty työnjako eri toimijoiden kesken ja on tehty rahoitus- ja avustusjärjestelmät. Sittemmin valtio on siirtänyt asunnottomuusongelman kuntien vastuulle. Avustusvaroja kunnat saavat Valtion asuntorahastolta (ARA) ja Raha-automaattiyhdistykseltä (RAY). Vuosien mittaan työ on kantanut hedelmää ja ollaan saavutettu hyviä tuloksia, joissa asunnottomien määrä on merkittävästi supistunut. Työtä tehdään asunnottomuustyötä tehtävissä organisaatioissa, kuntasektorilla ja kolmannella sektorilla. Työ on kuitenkin pahasti kesken erityisesti pitkäaikaisasunnottomilla. Resursseja ei ole pystytty tehokkaasti laajentamaan pitkäaikaisasunnottomien erityisongelmaan, jossa asunnottomuus ilmiönä on monisyinen ja joka on laajaa ja vaikeaa syrjäytymistä. Vaikka tässä kappaleessa puhutaankin asunnottomuuden ehkäisystä, jota Suomessa haluttaisiin tehokkaasti käyttää, on reaktiivinen suhtautumistapa kuitenkin hallitseva. Tämä tarkoittaa, että reagoidaan asioihin vasta, kun ongelmasta tulee merkittävä ja josta aiheutuu asunnottomille paljon haittaa. Tämän ongelman hoitamiseksi tulisi edetä proaktiiviseen suuntaan. Brittiläisessä järjestelmässä käytetään interventitasoja: Varhaisessa puuttumisessa tunnistetaan yksilöiden uhat ja riskit asunnottomaksi joutumisessa, ennen kriisiä tapahtuvassa puuttumisessa pyritään ehkäisemään tilanteen huonontuminen ongelmien esiintyessä tai niiden uhatessa sekä uusiutuvan asunnottomuuden ehkäiseminen tilanteissa, joissa pelkkä asunnon hankkiminen ei takaa asunnottomuutta. (Lehtonen, 2008.)

Asumisneuvonta on edennyt proaktiiviseen suuntaan, mutta edelleen tarvitaan mekanismeja ja indikaattoreita, joilla voisi puuttua varhaisemmin ja oikea-aikaisesti ennen varsinaisen ongelman alkua. Esimerkkinä asunnottomuuden ehkäisyssä: TUPA-malli on uusi palvelukonsepti, jonka avulla voidaan kehittää syrjäytymisvaarassa olevien asumistaitoja ja ennalta ehkäistä ongelmia asumisessa. Suomessa palvelutukimuodot ovat:

asumisen tukea antava, vuokravelkojen selvittämistä, yhteisöllisiä tukimuotoja ja neuvontaa. Tuki on asunnosta riippumatonta ja lisäksi myös asuinalueesta ja asuinmuodosta riippumatonta. Asumisneuvonnassa, sosiaalisessa isännöinnissä, tukiasunnoissa ja asumisyhteisöissä annetaan tukea tietyn alueen ja tiettyihin asuntoihin. TUPA-palvelumallin toinen tärkeä tekijä on sen ehkäisevä työote. Asumisen tukipalvelulla pyritään ehkäisemään asumisongelmia ja pyritään ehkäisemään asumisongelmien uusiutumista. Vuokravelkaisia asiakkaita tuetaan maksusuunnitelman toteutumisella ja pyritään ehkäisemään uusien syntymistä. Nuoria ja mielenterveyskuntoutujia tuetaan asumiseen liittyvissä asioissa. (Lehtonen, 2008.)

7.3. Suomi on maailman paras maa asunnottomuuden poistamisessa

Suomi on maailman ykkösmaa asunnottomuuden vähentämisessä. Kansainvälinen tutkimus osoittaa, että Suomi on pitkäaikaisen asunnottomuuden hoitamisen mestari. Menestyksenä pidetään Asunto ensin-mallia, jossa asunnottomalle etsitään heti ensimmäisenä jokin asuminen. Tämän jälkeen keskitytään asunnottoman muihin ongelmiin. Se, että Suomi on asunnottomuuden hoidossa kärjessä, selittyy yhteistyöllä. Ongelmia ovat ratkomassa olleet ministeriöt, kaupungit, Raha-automaattiyhdistys ja Y-säätiö. (Iltalehti, 10.2.2015).

8 Köyhät ihmiset osattomina yhteiskunnan periferiassa

Tässä kappaleessa kerrotaan lyhyesti henkisenä ihmisenä olemisesta ja miten psyykinen puoli ohjaa ihmisen toimintaa, mitä on huono-osaisuus ja syrjäytyminen sekä miten syrjäytymistä voidaan ehkäistä.

8.1. Ihmiset ovat inhimillisiä olentoja, jotka tarvitsevat muita ihmisiä

Synnymme maailmaan avuttomina. Opimme elämää ja ihmisyyttä toisilta ihmisiltä inhimillisessä vuorovaikutuksessa ihmisyhteisöissä. Kasvaessaan ihminen vähitellen oppii ihmisyyden arvot, moraalit, normit, uskomukset, kielen, kulttuurin, tavat, tottumukset, jotka kaikki muodostavat hänen maailman- ja ihmiskuvansa, käsitykset oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta, jotka ovat olemassa häntä ympäröivässä maailmassa, kaikista eniten hänen läheisissä ihmisyhteisöissä. Ihmisen tietoisuus rakentuu olemassaolonsa ajasta ja olosuhteista, joissa on elänyt. Meillä kaikilla on käsitys ihmisyydestä eli siitä, mitä on olla nainen, mies, lapsi, vanhempi, työttömänä, työtätekevänä olemisesta minkä olemme onnistuneet tai joutuneet elämässämme kokemaan. (Lehto, 2014.)

Arvot, moraalit, normit, lait ja säädökset sekä uskomukset ovat auttaneet ihmisyhteisöjä turvaamalla heidän yhteisönsä elinvoimaisuutensa ja elinkelpoisuutensa vuosituhansien aikana sekä suojautumaan ulkopuolista vihollista ja uhkaa vastaan. Yhteisöllisyys ja sen vaaliminen sekä sen korostaminen oli ennen meidän aikaamme, teollistumisen ja kaupungistumisen synnyttämän individualismin esinouseminen ehto kaikille sekä yhteisöille että yksilöille. Ihmisenä olemiseen ja ihmisyyteen kuuluvat myös ulkoiset uhat. Ihmisen ympäröivään maailmaan kuuluu myös hänen olemassaoloon heijastuvat tekijät myös perimään liittyvät tekijät, jotka ovat ihmisajalle tyypilliset tekijät. Moraali on ollut ihmisajin ylläpitäjä ja se on turvannut ihmisajin jatkuvuutta. Moraalia pidetään ominaisuutena, joka on enemmän tai vähemmän hyve tai pahe, hyväksyttävä tai tuomittava ja jonka arvottamiseen liittyy paljon erilaisia olosuhteita sekä on myös kulttuurista ja näkökulmista riippuvaa. (Lehto, 2014.)

Syrjäytyminen, josta voidaan käyttää jossain määrin termiä vieraantuminen, tarkoittaa yhteisön ulkopuolelle, yhteiskunnan sivuun jäämistä, toisin sanoen, ihminen ajautuu

syystä tai toisesta häntä ympäröivän ihmisyhteisön sivuun, ulkopuolelle, jossa aiemmin syrjäytyneen kokemusmaailmassa vallinnut käsite hiipuu me-käsitys muuttuu olemattomiin ja muuttuu vastakkaiseksi minä-ne. Kirjailija Leena Krohnia siteraaten Lehto kirjoittaa, että ilman minuutta ei ole sinuutta ja että minus on kollektiivinen käsite. (Lehto, 2014.)

8.2. Huono-osaisuus ja syrjäytyminen

Huono-osaisen määrittelyä voidaan kuvata monella eri tavalla, kuten käsittelemällä köyhyyttä ja syrjäytymistä. Näillä kolmella tyypittelyllä ei välttämättä ole suuriakaan eroavaisuuksia. Köyhyyden ja syrjäytymisen määrittelyillä on keskinäisiä yhteyksiä ja käyttöä ja niillä on todettu olevan selkeä yhteys toisiinsa. Niitä voidaan pitää jopa toistensa synonyymeinä laajemmin ymmärrettyinä. (Niemelä & Saari, 2013, 23.)

Huono-osaisuutta voidaan määritellä siten, että sillä on sosioekonomista peruspohjaa sekä sillä on myös koettua suhteellista asemaa. Kaikki, Suomi mukaan lukien, jälkiteolliset maat ovat sosioekonomisesti rakentuneita. Köyhyyttä voidaan pitää loukkaavana ja sen takia on yleisesti hienotunteisempaa käyttää syrjäytymisen määritelmää ja nimitystä. Luokkarakenteella on vaikutusta ihmisen elämään, resurssipohjaiselle ja subjektiiviselle hyvinvoinnille ja terveydelle sekä myös asenteille ja itsekunnioitukselle. Luokkarakenteet vaikuttavat myös hyvinvointivaltion tarjoamiseen tulonsiirtojen ja palvelujen rakentamiseen, ja näiden laatuun ja käyttöön. Yhteiskuntaan liittyy aina sosioekonominen epävakaus, koska tuotannon, kulutuksen ja tuottavuuden vaatima yhteiskunnallinen työnjako ja yhteistoiminta edellyttävät hierarkkisia asemia. (Niemelä, 2013, 11.)

Huono-osaisten määrittelyä voidaan jatkaa määrittelemällä ne ulkoisiin ja sisäisiin kriteereihin. Ulkoisia määritelmiä tekevät erilaisten viranomaisten ja intressiryhmien kautta, jossa kategorisoidaan luokittelemalla ja rajaamalla ihmisiä. Intressiryhmät puolestaan pyrkivät luomaan rajojen avulla ryhmittelyjä niiden jokaisen intressin mukaan. Sisäisten rajojen muuttaminen liittyy minuuksien ja identiteettien rakentamiseen. (Niemelä, 2013, 12.)

1990-luvulla kiinnostuttiin syrjäytymisestä ja sen tutkimuksesta. Tämän myötä myös EU:n poliittinen kiinnostus kasvoi alaan, jossa väestön hyvin- ja pahoinvointi kohtaan muuntui tilastolliseksi huomioon kohteeksi ja lisäsi tutkimusta käytännön tutkimusintressejä 1990-luvulta lähtien. Tutkimuksissa köyhyyden käsite redusoi pois eurooppalaisesta lainsäädännöstä ja tilalle tuli sosiaalinen syrjäytyminen, joka aiemmin koettiin olevan vain työn ja työttömyyden yhtymäkohtaan liittyväksi käsitteeksi. (Niemelä, 2013, 23.)

Aiemmin kappaleessa 2.1. kerrottiin, miten käytettävissä olevat tulot kotitaloudessa ovat yksi käytetyimmistä taloudellisen huono-osaisuuden mittareista. Henkilöt ja kotitaloudet saavat tulonsiirtoina viimesijaisia etuuksia, kuten asumis-, toimeentulo- ja työmarkkinatukea, vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa sekä eräitä päihdekuntoutukseen liittyviä. Näiden tukien saaminen liittyy osaltaan huono-osaisuuteen. Palveluissa huono-osaisuus kohdentuu erityisesti niihin, jotka liittyvät päihde- ja mielenterveyteen, asunnottomuuspalveluihin että niiden käyttöön. Elämänhallintaan liittyy ongelmia lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteiden yhteensovittamisessa henkilön oman pitkän aikavälin kanssa ristiriitaisesti, kun tavoiteltavana oleva pitkän aikavälin etu määritellään hyvinvoinniksi ja terveydeksi. Näistä esimerkkeinä on runsas alkoholin käyttö ja ylipaino. Tutkimukset osoittavat yhteyksiä erilaisten sosioekonomisten tekijöiden ja huono-osaisuuden tekijöiden välillä. (Niemelä, 23.) Jo aiemmat tutkimukset osoittavat huono-osaisuuden liittyvän työmarkkina-asemaan, työpaikan toimialaan, alhaiseen tulotasoon, koulutustaso, ikään, sukupuoleen, terveydentilaan ja kotitaustaan. (Niemelä, 2013, 23-24.) Huono-osaisuutta selittävät monet tekijät ja joihin yksilö ei voi itse vaikuttaa ja jotka saattavat vaikuttaa yksilön elämänkaareen. (Niemelä, 2013, 24.)

Pohjoismaissa on yleinen käytäntö siitä, että ihmisellä itsensä kokemalla hyvinvoinnilla ei ole paljoa yhteiskunnallista merkitystä. Keskeistä ja perusteltua on se, että ihmisen kokemus elämänsä tyytyväisyydestä, onnellisuudesta ja elintasosta on häilyväistä, jolloin siihen on vaikea kytkeä yksittäisiä sosiaalisia oikeuksia ja velvollisuuksia. (Niemelä, 2013, 24.)

Tutkimuksissa on todettu, että kotitalouden tulojen ja elämään tyytyväisyyden välillä ei juurikaan ole. Tästä syntyi lukuisia kysymyksiä, mitä hyvinvointi on ja sen legitismistä. Vuonna 2011 argumentoitiin eduskunnassa todellisen hyvinvoinnin luonteesta ja sen päätelmä oli, että todellista hyvinvointia olisi elämään tyytyväisyys ja että muut vastaavat resurssipohjat olisi toissijaisia. Vasta 10 tai 15 vuotta sitten on ihmisten mielipiteitä ja kertomuksia ruvettu enemmän ottamaan osaksi sosiaalipoliittiseksi tutkimukseksi, jossa koetun tietopohjan hyvinvoinnin tietopohja tutkitaan kansallisesti sekä kansainvälisesti. Maailman maita tai EU:n unionin maita vertaillaan ja näiden pohjalta on luotu instituutioita ja elämäänsä tyytyväisien ihmisten kokemuksia erilaisten mekanismien vaikutuksista ja niiden mekanismien selvittämisen tuloksena on luotu riittävä tietokanta. (Niemelä, 2013, 24.)

Nykyään ihmisen omat kokemukset ovat esillä mitattaessa menoja ja tuloja ja niiden tasapainoa tai riittävää kulutusta. Nämä ovat pohjana, kun huono-osaisuuden arviointia sen suuressa moniuloittuvuudessa muuttuen edelleen monitulkintaisemmaksi. Voidaan ehkä ajatella, että hyvä- ja huono-osaisuus ovat kasautuvia ominaisuuksia, kun huomioidaan objektiivisia ja subjektiivisia tekijöitä. Mutta on otettava huomioon myös erilaiset subjektiiviset ja objektiiviset mittarit, jotka antavat erilaisia tutkimustuloksia. (Niemelä, 2013, 24-25.)

Ihmiset haluavat välttyä vähäosaiseksi luokiteltavaksi. Sen sijaan he haluavat tuoda esille mieluummin paremman osan elämästään, jota jotkut nimittävät onnellisuusmuuriksi. Huono-osaisuus on käsitteenä evaluoiva, mikä tarkoittaa sitä, että ihmiset pohtivat omaa asemaansa yhteiskunnassa ja sitä pidetään vähemmän haastavana kuin syrjäytymisen käsite. Toisen ihmisen pitämistä syrjäytyneenä voivat jotkut pitää loukkauksena. (Niemelä, 2013, 2.)

Huono-osaisuuden lisäksi ja sen rinnalla käytetään syrjäytymismääritelmää, vaikka sillä ei ole vakiintunutta määritelmää suomenkielisessä sosiaalitutkimuksissa, mutta sitä käytetään usein kuvaamaan yksilön, kotitalouden tai jonkin ihmisryhmän joutumista ja elämistä taloudellisesti ja sosiaalisesti ongelmallisissa olosuhteissa ja joidenka vaikutuspiiri-

ristä on vaikea päästä irti. Sosiaalisia ongelmia ovat esimerkiksi se, että sosiaalisesti syrjäytynyt ei saa ympäröivästä yhteiskunnasta tarpeeksi arvostusta ja kokee sen puutetta. Tämä ilmiö tunnetaan nimellä sosiaalinen leimautuminen. (Wikipedia, 2014d.)

Syrjäytyminen koostuu monista asioista. Sen lähtökohtana voi olla sosiaaliset ongelmat, jotka voivat aiheuttaa uusia ongelmia. Huono-osaisuus on osattomuutta ja yleensä se ruokkii huono-osaisuutta. (Turvallinen kaupunki, 2014b.)

Sosiaalisella syrjäytymisellä eli eksklusiolla viitataan yksilöihin tai ihmisryhmien sosiaalis-taloudellista rajaamista pois yhteiskunnasta tai marginalisointia eli syrjäytyneiden siirtämistä yhteiskunnan reunalle. Tästä seuraa se, että he eivät kykene osallistumaan täysipainoisesti yhteiskunnan tavanomaisina pidettyihin aktiviteetteihin.

WHO:n mukaan sosiaalinen syrjäytyminen aiheuttaa resurssien ja oikeuksien epätasaiseen jakautumiseen. Tämän pohjalla on yhteiskunnan epätasaiset taloudelliset, poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset voimasuhteet. (Wikipedia, 2014d.)

Osattomuudella on vakavia seurauksia syrjäytyneelle. Sellaiset asiat, mitä pidetään tavallisina ja jokaiselle kuuluvia, kuten työ, asunto, sosiaalinen ympäristö, riittävä hoito ja huolenpito sekä vaikutusmahdollisuudet, luovat turvaa, mutta puuttuvat kokonaan tai lähes kokonaan syrjäytyneiltä. Syrjäytyneen elintaso voi jäädä muuta väestöä huonommaksi. Syrjäytyminen aiheuttaa turvattomuutta syrjäytyneelle itselleen, mutta viha voi kohdistua suoraan yhteiskuntaan esimerkiksi häiritsevänä käyttäytymisenä tai rikollisina tekoina. Syrjäytyminen ja yhteiskunnasta irtautuminen on usein pitkähkön prosessin tulos. Sen vaikutusalueena on yksilö, ryhmä tai alue. (Turvallinen kaupunki, 2014b.)

Syitä syrjäytymiseen on monia. Lapsen kotiolot saattavat olla huonot ja saattavat aiheuttaa koulussa ongelmia, mikä voi aiheuttaa koulun keskeyttämiseen. Tämän seurauksena voi asema työpaikalla olla heikko ja voi johtaa heikkoon taloudelliseen asemaan. Ja tästä edelleen voi seurata ongelmia hallita omaa elämäänsä, mistä seuraa mielenterveys-, päihde- ja ihmissuhdeongelmia sekä rikollisuutta. Erilaisia ihmisryhmiä voidaan määrittellä syrjäytyneiksi tai syrjäytymisvaarassa olevaksi tietyin perustein. Riskitekijöitä ovat köyhyys, pitkäaikaistyöttömyys, sairauksia ja vammoja, päihdeongelmia, asunnotto-

muutta, ylivelkaantumista, rikollisia tekoja ja kulttuuriongelmia. Syrjäytymistä voi esiintyä kokonaisilla alueilla, jolloin on kyse negatiivisesta alueellisesta eriytymisestä, mihin liittyy yleinen käsite segregaatio. Segregaatio on yksilöiden syrjäytymistä silloin, kun syrjäytyneet ovat jostain syystä alueellisesti keskittyneet. (Turvallinen kaupunki, 2014.)

Perheen sosiaaliset ongelmat ja syrjäytyminen aiheuttavat lapsille psyykkistä kuormitusta. Heitä voidaan tukea ja pahaan oloon on mahdollista vastata, kunhan se tehdään riittävän varhain lapsen ja nuoren elämässä. Siihen tarvitaan paljon yhteiskunnan voimavaroja ja osaamista. Kaikki ne nuoret, jotka jäävät koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle eivät ole aina syrjäytyneitä. Mutta huono-osaisuudella on kuitenkin taipumus kasaantua, mikä lisää syrjäytymisen kehään joutumista. Nuoria harmittaa syrjäytyneeksi leimautuminen, koska he kokevat siitä syyllisyyden tunteita. Nuorilta puuttuu osaamista ja onnistumisen kokemuksia. Nuoret kokivat, että heidät on jätetty liian aikaisin yksin ja että heistä ei välitetä. Heitä auttaakseen on kuunneltava myös heitä itseään. (Tesso, 2012.)

Tutkimusprofessori Sakari Karvonen mielestä lapsuudella on merkitystä ihmisen tulevaisuudessa. Sosiaaliset ongelmat ja epäonnistumisen tunne altistavat ongelmille aikuisiällä. Lapsuuden aikaiset kokemukset vanhempiensa terveyden ja sosiaaliset ongelmat lisäävät ongelmia myöhemmin elämässä, kuten mielenterveysongelmia, kouluttamattomuutta ja rikollisuutta. Kuvaavaa ja ongelman laajuutta kertoo jo se, että armeijan kutsuntaiässä nuoren syrjäytymisvaaran riski oli jo ennen kouluikää havaittavissa. Karvonen jatkaa kertomalla, että vaikka nuorella olisi alkoholiongelma olemassa, ei se ennakoisi syrjäytymistä välttämättä, mikäli osaa lopettaa tai vähentää merkittävästi alkoholin nauttimista. (Wilska, 2012.)

Suunta elämälle saadaan jo kohdussa. Raskauteen vaikuttavat geneettinen perimä ja ympäristö. Lisäksi vaikuttavat myös odottavan äidin terveys sekä elintavat, kuten esimerkiksi syöminen ja tupakointi vaikuttavat syntyvän vauvan terveyteen ja hyvinvointiin. Äitiä tuetaan raskauden aikana kuin myös raskauden jälkeen neuvoloissa, mutta äiti tekee asioita oman mielenkiintonsa ja kykyjensä mukaan. (Kokko, 2011.)

Syrjäytyminen on vahvasti periytyvää, koska yli viisi vuotta saaneiden vanhempien lapsista peräti 70 prosenttia saa toimeentulotukea. Sen lisäksi mitä pitempään vanhemmat

saivat toimeentulotukea, sitä enemmän heidän lapsensa käyttävät mielenterveyspalveluita sekä syövät psyykenlääkkeitä, joutuvat huostaan otetuiksi ja tekevät rikoksia. Köyhyys ei ole vain aineellista vaan virikkeetön lapsuus tai välinpitämätön vanhemmuus aiheuttavat ”periytyvää” henkistä köyhyyttä. (Seppälä, 2011.)

On mahdollista, että Suomeen syntyy uusi alaluokka, koska työttömyys on korkea ja vakiintunut ilmiö sekä pysyväksi näyttäytyneen köyhyyden myötä. Ehkä alaluokkaa ei ole vielä päässyt syntymään, koska sen dramaattisia muotoja ei ole ollut vielä näköpiirissä, mutta varoittaa, että se on täysin mahdollista. Turun yliopiston professorin Jorma Kalelan mukaan suomalainen politiikka on jämähtänyt paikoilleen. (Hirvasnoro, 2005.)

Kun köyhyys on perustavaa laatua olevaa, kokee köyhä usein olemista toiseuden asemassa, jossa työssäkäyvät ihmiset ovat ikään kuin rajan toisella puolen heihin itseensä nähden. (Virkkunen, 2009.) Köyhälle ja syrjäytyneelle ihmiselle voi tulla käsitys omasta kurjasta kohtalosta, että se itse aiheutettu tila. Tämä johtaa siihen, että köyhyys ja työttömyys koetaan henkilökohtaisena tappiona ja koetaan sen takia häpeää. Häpeä on tunne, joka tekee ihmisestä sosiaalisen ja joka motivoi korjaamaan uhattuja sosiaalisia siteitä. Mutta pahimmillaan se voi olla ihmistä ja ihmissuhteita tuhoavaa, myrkyllistä ja joka aiheuttaa terveydelle uhkaa. Häpeä vaikuttaa ihmisen itsetuntoon ja se vaikuttaa ihmisen haluun alentavasti hakea itselleen sosiaalisia tukia. (Haataja, 2012.)

Köyhyys saattaa aiheuttaa köyhille mielenterveyden ongelmia. (Ruohonen, 2012).

Syrjäytyneet käyvät yhteiskunnalle kalliiksi, koska Valtion tarkastusvirasto on laskenut, että työelämän ulkopuolelle jäänyt maksaa kansantaloudelle noin 700 000 euroa. Vielä tämän lisäksi julkinen talous maksaa jokaisesta pitkäaikaistyöttömyyteen luisuneelle 400 000 euroa. Tällä tavalla 25-vuotiaana työllistymismahdollisuutensa menettänyt maksaa yhteiskunnalle joka vuosi 27 500 euroa. Kun työtön täyttää 60 vuotta hänen työttömyytensä on maksanut yhteiskunnalle noin 1,1 miljoonaa euroa. (Opintokeskus, 2015.)

8.3. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisy

Suomessa on meneillään köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäisy-toimenpideohjelma, jota sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi ja valvoo sen toteutumista. Sen kolme painopistettä ovat yksi vuosien 2011-2015 hallitusohjelmaa. Syrjäytyminen ja

köyhyys aiheuttavat niistä kärsiville ihmisille inhimillistä kärsimystä, terveyseroja ja eriarvoisuutta. Syrjäytymisen ehkäisemisellä voidaan vähentää työttömyyttä ja köyhyyttä sekä ihmisten näköalattomuutta ja osattomuutta. Siihen tarvitaan useiden hallintoalojen osallistumista ja yhteistyötä. (Sosiaali- ja terveysministeriö, STM, 2014a.)

Tämän toimenpideohjelman tavoitteena on saada toimintamalli pysyväksi yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Päätöksenteossa pääpainoina on tuottaa vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin, terveyteen ja syrjäytymiseen. Toimenpideohjelmassa on seitsemän teemaa ja ne sisältävät yli 30 hallituksen määriteltyjä kärkihankkeita. (STM, 2014a.)

Organisaationa toimenpideohjelmaa toteutumista johtaa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriryhmä. Ohjelmaan liittyy toimenpiteitä, jotka valmistellaan STM:n ohjausryhmässä, jossa on edustus monesta eri ministeriöstä, kuntaliitosta, työmarkkina- ja yrittäjäjärjestöistä, kirkkokunnista ja kansalaisjärjestöistä sekä Ray:stä ja Veikkaus Oy:stä. Toteutumista mitataan asettamalla kärkihankkeille indikaattorit. Hallituksen toimet vähentämään eriarvoisuutta on koottutoimenpideohjelmaksi ja tämän toteuttamiseksi on nimetty ohjausryhmä. (STM, 2014b.)

Ohjausryhmän tehtäväksi on asetettu:

Säilyttää eriarvoisuutta vähentävä näkökulma kaikkiin hallitusohjelman painopiste 1:n edellyttämiin kärkihankkeisiin.

- Asetettava kärkihankkeille tavoitetasot, siitä millä keinoin hankkeen tulee vähentää köyhyyttä, eriarvoisuutta ja syrjäytymistä.
- Seurattava annetuilla indikaattoreilla, miten toimenpiteet vaikuttavat ja toteutuvat.
- Arvioitava toimenpiteiden vaikuttavuutta ja niiden tulevaisuutta ajatellen riittäviä.
- Vakiinnuttaa ajattelutapa eriarvoisuuden vähentämisen tuki,- seuranta. ja arviointimenetely osaksi yhteiskunnallista päätöksentekoa. (STM, 2014.)

Syrjäytymisen, köyhyyden ja terveysongelmien vähentävän toimenpideohjelman pääavoitteita ovat:

- Vahvistaa kaikkien kansalaisien ryhmien välisiä yhdenvertaisuutta

- Edistää terveyttä terveyseroja vähentävästi
- Ehkäistä syrjäytymistä niin työstä kuin työmarkkinoilta
- Huolehtia pienituloisten aseman kohentamisesta
- Satsata lapsiin ja nuoriin vähentämällä heidän syrjäytymistään
- Etsiä uusia tapoja uudistaa sosiaali- ja terveystalvveluja
- Lisätä ja panostaa kansalaisjärjestöjen työn vaikuttavuutta (STM, 2014).

Yhdenvertaisuuden mukaan Suomessa jokaisesta pidetään huolta ja se on vahvuus. Jokaisen Suomen kansalainen on oikeutettu perustoimeentulotukeen ja riittäviin sosiaali-terveyspalveluihin, jota pidetään yhdenvertaisuusperiaatteenä. Nämä oikeudet ja niihin liittyvä yhdenvertaisuusperiaate on kirjattu Suomen perustuslakiin. (STM, 2014b.)

Terveyden edistäminen tavoitteena on vähentää kansalaisten terveyseroja työ- ja toimintakyvyssä, koetussa terveydessä, sairastavuudessa ja kuolleisuudessa. Parhaimmaksi tavaksi vähentää terveyseroja on todettu tukemalla terveellisiä elintapoja sen väestöryhmän keskuudessa, joissa on epäterveellisemmät elintavat.

Terveyserojen taustalla oleviin syihin ja prosesseihin pitää puuttua, jotta väestön terveyseroja voidaan asiantuntevasti kaventaa. Tähän tarvitaan parannusta sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta, jossa niiden palveluita parannetaan tasa-arvoista saatavuutta ja käyttöä. (STM, 2014b.)

Vakinaisten tai pitkäaikaisten töiden saaminen ja töiden teko ylipäänsä ovat ensisijaiset ja kestävimvät keinot torjua köyhyyttä, eriarvoisuutta ja syrjäytymistä. Työpaikkoja ei ole riittävästi, niiden määrää on lisättävä. Työttömyyden katsotaan olevan ristiriidassa hyvinvointitavoitteiden yhteydessä. Työllisyyttä pyritään parantamaan niin, että mahdollisimman moni saisi uuden työpaikan menetettyään entisen. Työkyvyn ylläpitämiseksi ja syrjäytymisen estämiseksi, työttömät tarvitsevat tukea heidän työ- ja toimintakykyään sekä hoitoa ja kuntoutusta. Kehittämällä työelämää, parantamalla työoloja ja hyvinvointia, voidaan lisätä työelämän vetovoimaa. Kaikilla työikäisillä, osittain työkykyisilläkin, on oltava mahdollisuus omien kykyjen ja jaksamisen mukaan osallistua työelämään. Ne, joiden työ- ja toimintakyky on tilapäisesti tai pysyvästi alentunut, tuetaan työelämässä. Työn rinnalla otetaan huomioon myös perhe, jossa yritetään sujuvoittaa

työn ja perheen yhdistämistä esimerkiksi lisäämällä pienten lasten osa-aikatyön mahdollisuuksia. Toimenpideohjelman tavoitteena on nostaa työllisyysaste asteittain 72 % ja alentaa työttömyysprosentti viiteen prosenttiin. Erityisen parantamista pitäisi tapahtua nuorten kohdalla, heidän työttömyyttä halutaan vähentää sekä pitkäaikaistyöttömyyttä. (STM, 2014b.)

Pienituloisten asemaa parantamalla voidaan vähentää väestön taloudellista ja sosiaalista eriarvoisuutta. Tärkeimpänä näkökulmana on helpottaa työn vastaanottamista sekä myös vähentää pitkäaikaista toimeentuloasiakkuutta ja sukupolvesta toiseen liittyvää köyhyyttä. Kaikki eivät voi saada riittävää toimeentuloa esimerkiksi vamman, työttömyyden, iän tai muun vastaavan syyn takia. Heidän asemaansa yritetään helpottaa toimeentuloturvan etuuksilla, jolloin voitaisiin järjestää heille riittävä elintaso, joka edistää yhteenkuuluvuutta ja turvaa yhteiskunnan toimivuuden. (STM, 2014b.)

Nuorille täytyy turvata erilaisia turvatoimia, jotta he voisivat siirtyä mahdollisimman ongelmattomasti koulutukseen ja työelämään. Peruskoulun tukimuotoja peruskoulussa täytyy lisätä terveysterojen kaventamiseksi. Tukimuotojen ylläpitoa täytyy lisätä myös toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa olevien nuorten terveyttä ja hyvinvointia. Lisätään etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan resursseja sekä niiden yhteistyötä toisen asteen koulutuksen kanssa. Näiden toimien perimmäinen tavoite on ehkäistä sukupolvelta toiselle siirtyvää köyhyyttä ja syrjäytymistä. (STM, 2014b.)

Perustuslaissa on määritelty riittävien palveluiden saamiseksi ja se koskee jokaista kansalaista ollen jokaisen perusoikeus. Julkisen vallan tahoineen on huolehdittava siitä, että palvelut kohdentuvat niiden tarpeellisuuden mukaan, ei asiakkaan maksukyvyyn tai asuinpaikan mukaan. Palvelujärjestelmän tavoite on turvata tasapuolinen sairauksien hoito ja estettävä tai ainakin lievennettävä sairauksien sosiaalisia ja taloudellisia seurauksia. Lähtökohtana on myös ehkäisevä työ, kun kavennetaan hyvinvointieroja julkisen palvelujärjestelmän toimin. Ehkäisevä työ on tärkeässä asemassa, koska sen on kiinnitettävä osaksi palvelujärjestelmän rakennetta ja toimintaa, mukaan lukien tietojärjestelmät ja johtaminen. Vahvat peruspalvelut saavat aikaan varhaista puuttumista ongelmiin ja sairauksiin sekä tukemaan kuntalaisia selviytymään itsenäisesti. Muut haavoittuvassa

asemassa olevat ja vähemmistöryhmät tarvitsevat myös kohdennettuja palveluja. (STM, 2014b.)

Kansalaisjärjestöt ovat ehdottoman tärkeitä julkisen sektorin ohella toimivia yhteistyökumppaneita. Järjestöiden tehtävänä on edistää terveyttä ja hyvinvointia, ehkäistä ongelmia ja kehittää uusia toimintamalleja. Järjestöt tarjoavat palvelua, tietoa ja apua, jota ei saa julkiselta puolelta. Kansalaisyhteiskunta ja kansalaisjärjestöt tarjoavat osallisuuden mahdollisuutta. Kansalaisjärjestöjen tavoitteena on parantaa järjestöjensä vaikuttavuutta. Ohjelmassa suurena huomion kohteena on muun muassa yleishyödyllisten yhteisöjen verotukseen, rahoitukseen ja hankintalainsäädännön muutostarpeisiin. Raha-automaattiyhdistyksen avustukset, joita jaetaan sosiaali- ja terveystarpeisiin ja jotka kohdentavat niitä kansalaisten omaehtoista selviytymistä ja hyvinvointia edistäviin hankkeisiin. (STM, 2014b.)

8.4. Köyhyyttä on vähennettävä työllistämällä

Eurooppa 2020 on EU:n kehittämä kymmenvuotinen kasvustrategia, jossa myös Suomi on mukana. EU-maat aikovat vähentää köyhiä 20 miljoonalla vuoteen 2020 mennessä. Vuonna 2012 Suomessa asui noin 700 000 köyhää ihmistä, kun käytetään 60 prosenttia kotitalouksien keskimääräisestä käytettävissä olevasta mediaanitulosta. Mikäli käytetään EU:n 2020-strategian mukaista kriteeristöä on Suomessa jopa 900 000 köyhää ihmistä.

Strategian mukaisesti Suomi sitoutuu vähentämään 150 000 köyhää ihmistä vuoteen 2020 mennessä. EU:ssa kokonaisuudessa on tavoitteena vähentää 20 000 hengellä. EU pyrkii tavoitteessaan parantamaan työttömyyttä, koulutusta, tutkimusta ja innovointia, syrjäytymisen ehkäisyä, köyhyyden vähentämistä, ilmastonmuutosta sekä energiatat-kaisuja. (European Anti Poverty Network, EAPN Finland, 2015.)

9 Suomen lama 1990-luvulla lyhyesti ja sen seuraukset

Tässä kappaleessa tutustutaan lyhyesti Suomen laman vaikutuksista Suomessa.

9.1. Suomen 1990-luvun alun laman syitä

1990-luvun lama laukaisi vakavan kriisin Suomen taloudessa ja koko yhteiskunnassa kansatalouden ajautuessa syvään lamaan vuosikymmenen alussa. Lama oli pahin koettelemus Suomessa sitten toisen maailmansodan. Vaikka taloudellisesta lamasta toivuttiin, aiheutti lama useita ajaltaan pitkiä muutoksia suomalaiseen yhteiskuntaan. Mittavaksi ongelmaksi muodostui pitkäaikaistyöttömyys, jota on kestänyt lamasta lähtien ja jota ennen lamaa ei ollut. Pitkäaikaistyöttömyys on aiheuttanut köyhyyttä ja syrjäytymistä ja on siten aiheuttanut entistä vakavampia ja laajempia haasteita hyvinvointi valtiolle. Lama ja siitä elpyminen esiintyivät maan eri osissa ja eri elinkeinoja melko eri tavoin kohdellen. (Kiander, 5.)

Tämän lama-tutkimuksen tiimoilta on mukana ollut kymmeniä tutkimusryhmiä, monilta eri oppialoilta, koostuen kuitenkin enimmäkseen yhteiskuntatieteilijöistä. Tutkimuksen osana oli myös historioitsijoita, jotka perehtyivät aikaisempiin lama-aikoihin, että saataisiin kontekstia ja vertailua viime vuosikymmenten kehitykseen. Tutkimuksessa hyödynnettiin jo olemassa olevia tietokantoja sekä myös kerättiin uutta tietoa, mikä on mahdollistanut luoda entistä moniulotteisempaa ja kokonaisvaltaisempaa analyysiä 1990-luvun lamasta. Tutkimus on Suomen Akatemian rahoittama ja vuosina 1998-2000 toteuttama tutkimusohjelma, jonka koordinaattorina ja kirjoittajana toimi Jaakko Kiander. (Hannikainen, 2002.)

Laman syiksi on esitetty monenlaisia faktoina pidettyjä tapahtumia: 1990-luvun kansainvälinen taantuma, korkojen nousu Saksassa ja tyrehtynyt vienti romahtaneeseen Neuvostoliittoon romahduttivat talouden toimimista. Taustaa talouden toimimattomuudelle oli näkyvissä jo edellisiltä vuosilta: Rahamarkkinat ja ulkomainen luototus vapautettiin hallitsemattomasti, mistä seurasi voimakas korkeasuhdanne. Silloisten hallitsevien asiantuntijoiden mielestä erityisesti rakenteelliset ongelmat olivat keskeisiä: Julkinen sektori oli muuttunut liian suureksi, työmarkkinat olivat jähmettyneet, ja yksityiset

taloudet olivat holtittomasti velkaantuneet. Tämän pohjalta syntyi vääränlainen käsitys ja myös eräänlainen ideologia, jonka mukaan tarvittiin yhteiskunnan yhteiskuntaa eheyttäviä peruskorjauksia. Tilanne oli ongelmallinen, koska vientiä olisi pitänyt kasvattaa, mutta toisaalta kotimarkkinoita ei saanut elvyttää, koska taloutta olisi pitänyt elvyttää. (Hannikainen, 2002.)

Kianderin mielestä edellä mainitut asiat eivät kuitenkaan olleet laman keskeisimpiä laman alun ja sen syvyyden selittäjiä. Merkittävin vaikutus oli vääränlainen talouspolitiikka. Suomalaista markkaa pidettiin vakaana ja siihen liittyvää politiikkaa jatkettiin liian pitkään, ja myös reaalikorot nousivat hallitsemattomiin lukuihin. Samanaikaisesti negatiivisten tulevaisuuden odotusten vallitessa varallisuusarvot laskivat, joista etenkin asuntojen hinnat laskivat. Tämän seurauksena syntyi velkadeflaatio eli tilanne, jossa velkojen vakuutena oleva varallisuuden arvo laski samoihin aikoihin, kun samanaikaisesti velanhoidokustannukset korkeat korot kasvoivat. Monille ihmisille se merkitsi omaisuuden myymistä pakon edessä halpaan hintaan, että voisivat selviytyä veloista. Yrityksiä suitsui konkurssiin, tuotanto väheni ja työttömyys kasvoi. Suomeen syntyi pankkikriisi, josta SKOP:lla oli suuri osuus. (Hanninen, 2002.)

Toisena talouspoliittisena virheenä Kianderin mukaan oli, se että, epäuskottavan vakaan markan lisäksi työttömyyden annettiin lisääntyä kestävämmän suureksi vuosina 1991-1993. Suuri työttömyydelle on vaikea hakea hyväksyntää yhteiskuntamoraalisista taustasta ja toisaalta sille ei myöskään löytynyt taloudellisia perusteita. Aiemminkin oli todettu, että jos työttömyyden annetaan kasvaa liian suureksi, sitä on vaikea alentaa. Työttömyydellä ei saatu aikaan haluttuja säästöjä, koska samalla verotulot laskivat ja työttömyysmenot kasvoivat. (Hanninen, 2002.)

9.2. 3-vaiheinen lama

Aikaa pidemmällä aikavälillä katsottuna laman ajan harjoitetulle politiikalle löytyy koko ajan vain vähemmän perusteita, koska talouslama ei ollut yksinään lama. Syntyi 3-vaiheinen lama, jossa talouslama aloitti lamojen suman. Talouspolitiikan jälkeen syntyi työmarkkinoiden lama ja vielä sen jälkeen sosiaalilama. Voidaan ehkä todeta, että sosiaalipoliittinen lama ei ole vielä ohitse, koska jatkuvasti toimeentulotuella elävien ihmisten määrä on kasvanut. (Hanninen, 2002.)

Kokonaisuutena suomalainen hyvinvointivaltio selvisi lamasta kohtuullisen hyvin. Mo-
niin etuuksiin kajottiin, mutta edelleen on olemassa palveluita ja tulonsiirtoja, joilla on
merkittäviä merkityksiä yhteiskunnassa. Jälkikäteen voidaan todeta, liaksi paisunut hy-
vinvointivaltio tukineen ei ollut laman syytä. Talous alkoi elpyä ennen kuin leikkaukset
olivat alkaneet kunnolla purra. 1990-luvun alun lama ei estänyt talouden nopeaa kasvua
1990-luvun lopussa. Kianderin kirjoittaman kirjan perusoppi on, että parempaa talous-
politiikkaa toteuttamalla 1990-luvun kaltaiset talouslamat voitaisiin välttää tai olennai-
sesti lieventää. Hannisen mukaan teos on merkittävä yhteiskuntapoliittinen puheen-
vuoto, josta ainakin poliittiset päättäjät ja virkamieseliitti voivat ottaa oppia. (Hanninen,
2002.)

10 Narratiivinen tutkimus-ympärilläni oleva köyhyys

Tässä narratiivikappaleessa tutustutaan köyhyyteen ja rikkauksiin sekä niiden välisiin suhteisiin. Tämä osuus on kirjoitettu omaelämäkertana.

10.1. Narratiivin pohjustusosa

Tämän narratiivisen tutkimuksen tavoitteena on pohtia köyhyyden ja rikkauden suhdetta. En voi ilmaista tässä työssäni kaikkea mikä liittyy köyhyyteen ja rikkauteen, sen pystyn tekemään vain osittain koska, vaikka meissä jokaisessa ihmisessä on jotain samaa niin kuitenkin tunteemme, ilmaisukykyimme ja -tapamme ja niihin liittyvät valinnat ovat monimuotoisia keskeisyydessämme. Elämän eri asiat muodostavat syviä ja monikerroksellisia erityisiä kokemusmaailmallisia asioita ihmisten mielissä ja ne sisältävät tunteiden tiedostetun puolen sekä tiedostamattoman puolen hienosäädön sekä ajatusten ja tunteiden funktion, jotka ohjaavat meitä.

Tässä opinnäytetyön osuudessa pohdin köyhyyttä, jota totean olevan ympäristössäni, lapsena ja nyt.

Tämän opinnäytetyön narratiivisen osan päämääränä on tuottaa näkemyksellistä katsantoa köyhyydestä ja rikkaudesta, jossa siis esille tulee minun näkemykseni, mielipiteeni ja tämän hetken näkökulmia sekä ajatuksia köyhyydestä. Haluan korostaa, että en aio väittää mitään tässä työssäni. Toivon, että tekstistä tulee mielenkiintoinen ja helposti luettava ja joka luo jokaisen mielissä ajatuksia ja suhtautumistapaa köyhyyden ja rikkauksien väliseen suhteeseen. Tällä työllä ja siihen liittyvällä tekstillä en halua loukata ketään, en köyhää, enkä sitä, kellä rahaa ja omaisuutta on. Yritän tuoda esille sitä, että me ihmiset olemme erilaisia ja pärjäämme eri tavalla elämän ongelmatilanteissa. Mikä yhdelle tarkoittaa köyhyyttä tai rikkautta, toinen taas ei ole saa mieltä. Haluan tuoda esille myös sitä tosiseikkaa, että mielen köyhyyttä esiintyy tavallisessa elämässä paljon enemmän kuin taloudellista köyhyyttä, kunhan sen vaan löytää arjessa ihmisten puheissa ja käytöksessä ja osaa ajatella esimerkiksi ahneutta, hyväksikäyttöä ja ihmisten pilkkaamista mielen köyhyytenä.

10.2. Narratiivi omaelämäkertana

Puhuttaessa köyhyydestä tulee mieleen ensimmäisenä taloudellinen puute ihmisen elämässä. Mielikuvissa köyhä ihminen on katukuvassa tai naapurissa asuva huonoissa vaatteissa ja nöyryyttä ja alistumista kuvaavassa kumarassa asennossa kulkeva ihminen. Mutta onko hän todella köyhä, vaan ihminen, jolla nikamien madaltumaa, minkä seurauksena on kumaruutta ja joka pihiyttään ei halua ostaa itselleen vaatteita. Mutta voiko joka ihmisestä, joka on tavallisen näköinen päätellä, onko hän köyhä vai normaalituloinen ja nimenomaan, kokeeko hän olevansa köyhä? Köyhyyttä on kuitenkin monenlaista. Ihmiset, joilla ei mene hyvin elämässä muuten, eivät aina välttämättä ole taloudellisesti köyhiä. Vammaisuus, liikuntarajoitteisuus ja henkisen puolet sairaudet ja häiriöt voivat estää osallistumasta sosiaalisesti yhteiskunnassa. Ja aiheuttavat täten huono-osaisuutta ja syrjäytymistä ja köyhtymistä pahimmillaan.

Televisiosta voi nähdä aina silloin tällöin kuvia suomalaisesta köyhyydestä. Mielestäni suomalaisen köyhyyden symboli ovat ruokajonot, joita käytetään köyhyyteen kertovista uutisoinneista. Näyttipä katukuvan tai naapurin ihminen köyhältä, on vaikeaa sanoa kuka loppujen lopuksi on köyhä. Mutta toisaalta taas köyhyyttä voi nähdä kehossa ja kasvoissa. Rajua elämää viettävän ja viettäneen kasvot ja olemus ovat havaittavissa. Päihteiden käyttö, puliukoilla viina ja nuoremmilla myös alkoholi ja lisäksi kovien päihteiden käyttö, ovat tehneet ihmiseen merkintöjä, jotka minä pystyn useimmiten näkemään hoitajana toimineena ja jo oman vuosikymmenten elämäkokemuksen perusteella. Minkälaista elämä on ollut ennen huonoihin piireihin joutumista? Me kaikki olemme viattomia syntyessämme. Voi vain kuvitella, mitä kaikkea on voinut tapahtua kunkin köyhän tai normaalin taustan omaavilla ihmisen elämässä ja minkälaista kärsimystä elämä on ollut eikä itse siihen aina pysty vaikuttamaan, koska jokainen saa erilaiset eväät elämää varten. Nuoruudessa huonolla kaveripiirillä on vaikutusta, toisaalta alkoholismi on voinut saada jalansijan, mikäli siihen on taipuvainen. Päihteiden käyttö on aina köyhdyttävää. Se on pakoa todellisuudesta, missä aidot ihmissuhteet puuttuvat. Se on köyhyyttä.

Meidän perheessäni, minun lapsuudessaani 60-luvulla ja nuoruudessaani 70-luvulla ei ollut koskaan puutetta ruoasta. Olimme ihan hyvin menestyvä keskivertotyöläisperhe. Perheemme elintaso nousi meillä monen muun perheen tavoin silloiseen tapaan. Meillä oli

omakotitalo, johon saatiin kaivosta putket sisälle taloon ja sitä myötä sisävesiä ja pyykinpesukone vuonna 1968. Vesijohtovesien vetäminen kotiimme oli todella suuri asia. Se tarkoitti sitä, että nyt vesiä ei tarvinnut enää hakea monen kymmenen metrin päästä vastamäkeen joka päivä, eikä äidinkään enää tarvinnut enää mennä Tehtaanmäen pesutupaan viikoittain ensin pesemään seitsemän henkilön pyykkiä ja sen jälkeen mankeloimaan vuodevaatteita. Se oli silloisen mittapuun mukaan normaalia touhua 1960-luvulla. Nyt se olisi köyhyyttä. Kun mankelikin oli hankittu, jäi äidille paljon enemmän aikaa muuhun tekemiseen, etenkin hänen elämänsä helpottui ja elintaso nousi siinä meidän muiden rinnalla. Raskaiden kotitöiden loppuminen toi tullessaan hyvää oloa.

Kun tänä päivänä törmää talouteen, jossa edelleen on kantovesi ja puuhella ruoan tekoa ja lämmitystä varten, voi kyseessä olla vanhus, joka haluaa kaiken olevan kuin aina ennenkin. Se tuo turvallisuutta ja rikkautta. Toisaalta se voi myös olla jonkun henkilön elämäntapa. Ja edelleen se voi kertoa myös siitä, että ei ole rahaa hankkia kotiinsa tarvittavaa remonttia.

Televisio lisäsi elämyksellisyyttä, koska se toi ohjelmia lisäten jokaisen tietämystä ympärillämme olevista asioista ja toi viihdytystä. Jokaisen televisiota katsovan ihmisen se toi maailman, sekä kotimaisen että ulkomaisen, jokaisen olohuoneeseen. Saimme katsella sohvalla istuen, mitä maailmalla tapahtuu. Kun köyhyydestä puhutaan, näimme Biafran nälänhätää ja Vietnamin sota. Jo silloin näimme kuvia ja videota äärimmäisestä köyhyydestä television ääressä. Ja niiden kuvien katseleminen jatkuu. Kukapa olisi uskonut Venäjän vaatimuksia Krimistä ja itä-Ukrainasta ja siitä alkanutta sota. Se on aiheuttanut eurooppalaisissa ja meissä suomalaisissa ahdistusta ja pelkoa, koska tapahtumat ovat liian lähellä meitä ja jossa Venäjän ylivalta on suuri maailmanlaajuisestikin. Kukaan ei tiedä kuinka asiat etenevät jatkossa. Ahdistuksen ja pelon läsnäolo köyhdyttävät monen elämää sekä siellä että täällä meillä. Venäjän pelko on lisääntynyt ja aiheuttaa ahdistusta ja pelkoa

Vaikka moni perhe tarttui mahdollisuuksiinsa hankkia itselleen elämää helpottavia ja sitten myös rikastuttavia ja elintasoja helpottavia asioita meidän tavoin, oli kuitenkin paljon, joiden elämä kulki niin kuin aina ennenkin. Pystyin hyvin seuraamaan ystäväni perheen elinoloja työläisten asuntoalueella kotikylässäni. Selluloosatehtaan ja myöhemmin sahan työsuhdeasunnoissa asuvista löytyi hyviä esimerkkejä, joiden elinolosuhteet säilyivät sa-

manlaisina vielä pitkälle 80-luvulle. Heillä oli kantovesi ja ulkovessa vielä 80-luvun lopulakin. Kehitys kulki 20 vuotta jäljessä meidän perhettä. Omia saunoja ei heillä ollut niin kuin meillä, sellainen löytyi Tehtaanmäeltä. Ja jos halusi päästä suihkuun, piti mennä Tehtaanmäen suihkutiloihin. Pakkasilla siitä tuli työlästä erityisesti naisille, jotka halusivat laitattaa tukkansa. Tällä tavalla verrattuna meidän perheeseen he olivat köyhempiä, vaikka rahaa heillä saattoi olla jopa enemmän kuin meidän perheessä, koska 1970-luvulla ystäväni perheessä oli neljä ansaitsevaa aikuista saman katon alla.

Perheemme tulot koostuivat aluksi hitsaaja-isän ja konttoristi-äidin palkoista, mummun kansaneläkkeestä ja lapsilisistä. Näillä rahoilla elimme hyvin. Siihen aikaan joka kylässä tehtiin remontteja ja talon rakennuksia talkoilla. Silloin säästettiin paljon rahaa, aikaa ja vaivaa tällä tavoin toimien. Putket ja niihin liittyvät osat ostettiin kotiimme huomattavasti halvemmalla rahalla silloin kuin nyt. Talkoot olivat sellaista rikkautta, joka tuntuu tyystin puuttuvan nykyään. Kuten myös aito ja ihmisistä välittävän ihmissuhteet joka päiväisessä elämässä. Hyötymisen näkökulma on noussut tärkeäksi monen ihmisen elämässä. Siinä mielessä on tapahtunut köyhtymistä. Myöhemmin, kun äiti jäi kotiin, meitä huomattavasti vanhempi isosisko meni töihin ja toi osansa ruokaan ja asumiseen liittyvistä kustannuksista. Jälkikäteen ajateltuna elämä oli vaatimatonta ja sen ajanmukaista, mutta kuitenkin rikasta aikaa, joihin liittyivät turvalliset ihmissuhteet sukulaisissa ja ystävissä sekä kyläisissä.

Elämän rikkautta oli minusta jo lapsena se, miten valitsin itselleni paikan uudesta ruokapöydästä, josta pystyin katselemaan Koddervikenin lahden kimmaltelevaa pintaa. Muistan myös, kuinka oli mukavaa käydä kyläkoulua. Erityisesti muistan myös sen, kuinka minua viehätti mennä kouluun sivuteitä pitkin ja metsän lävitse. Ajotietä kuljin vain noin 60 metriä. Sain useamman uuden kaverin koulusta ja elämä sai uusia rikastuttavia merkityksiä. Kotitalomme oli tien viimeinen talo ja meitä ei kukaan häirinnyt. Asuinpaikkamme oli metsän reunassa, matalalla kalliolla, peltojen yläpuolella ja siis Koddervikenin lahden äärellä, mutta ei aivan sen rannassa. Nämä monipuoliset luonto-ominaisuudet olivat ainakin minun kannaltani tärkeitä kehityksen kannalta. Ne ovat tuoneet minulle suurta rikkautta, koska olen luontoihminen. On ollut aivan mahtavaa, että se lapsuudenkotini on ollut minulle olemassa lähemmän puolen vuosisataa. Lapsuudessa

alhaalla niityllä pelatut jalkapallo-ottelut ja leikit monimuotoisessa ympäröivässä kotiympäristössä ovat olleet minulle elämyksellisiä. Olen oppinut, että luonto on ilmainen rikkauten ja elämyksien temmelyskenttä, silloin kun niin kokee. Kaikille luonto ei merkitse rikkautta. Köyhälle nälkäiselle ihmiselle en näitä voisi kertoa ja sanoa nauti luonnosta.

Minulla oli paljon serkkuja kotikylässäni. Kun kerroin koulutiestäni, olivat kaksi serkkuni siihen nähden toisenlaisessa asemassa, koska he asuivat koulunsa välittömässä läheisyydessä. Mitä se heille merkitsi, en tiedä. Heidän isänsä, eli minun setäni, oli lapsuuden kotinsa yhdeksänlapsisen perheen ainoa korkeasti koulutettu ja työskenteli kotinsa välittömässä läheisyydessä. Hänellä oli työssään johtajaominaisuus, hän oli torvisoittokunnan vetäjä ja kunnallispoliitikko. Näiden ansiosta hän oli jonkinlainen merkkihenkilö meidän kylässämme sen ajan mukaisen ideologian mukaan. Myös hänen vaimonsa oli myös työssäkäyvä. Heillä oli hieno ja todennäköisesti edullinen työsuhdeasunto kunnalta. Voisi kuvitella, että rahaa riitti hyvin elämiseen yhteenlaskettujen palkkojen ja kokouspalkkioiden ansiosta. Muistan äidin ja isän ihmetelleen, mihin menevät hyvin tienaan miehen rahat. Sedällä kun oli tapana usein vipata vanhemmiltamme rahaa ja toisaalta kuitenkin kehuskeli kokouspalkkioitaan. Oliko hänellä mielen köyhyyttä ja tuhlaili miten huvitti? Hän menetti vaimonsa kuoleman kautta. Sen jälkeen, kun hänet jätettiin, tapahtui yksinäistymistä ja hänelläkin, ja niin kuin monella muullakin, lohtu löytyi pullosta. Äiti kertoi hänen käyvän hakemassa korillisen kaljaa monta kertaa viikossa. Hän kuoli alkoholismille tyypillisestä sairaudesta, johon hän menehtyi hyvin lyhyen sairastelun jälkeen. Ikävä tarina miehestä, jolla alun perin kaikki oli hyvin.

Äitini on kotoisin Pohjanmaalta. Hänen veljensäkin oli samaan tapaan korkeasti koulutettu kuin setäni ja hän asui työpaikkansa välittömässä läheisyydessä johtajaominaisuudessa. Hän oli pidetty ihminen sekä työssään että kotikylässä ja hän valmensi naisten pesäpallojoukkuetta. Hän oli siis jonkinlainen merkkihenkilö näiden ominaisuuksien puolesta silloisen ideologian mukaan. Hänen jälkikasvunsa eli minun serkkuni kävivät hekin kyläkoulua, joka oli heidän kotinsa välittömässä läheisyydessä. Olen saanut rikkautta, kun äitini oli kotoisin lakeuksilta. Olen saanut kokea pohjanmaalaista kulttuuria, jossa toisten ihmisten merkkipäiviin koko kylä ottaa osaa keräämällä kolehtia, jolla ostetaan lahja ja jossa ihmisten auttaminen vielä tänä päivänäkin on olemassa.

Enoni ei toipunut äitinsä eli meidän Lapuan mummun kuolemasta. Meidän kesälomatkamme mummolaan jatkuivat, mutta tuntui ikävältä, kun mummu ei siellä enää ollut. Enoni kärsi unettomuudesta, koska tavallaan ei osannut käsitellä surua. Lääkäri kehoitti ottamaan hömpsyt illalla ennen nukkumaanmenoa rentoutumiseen. Tuosta hömpsytyksestä alkoi alkoholismi. Mitään hyvää siitä ei seurannut. Lopulta tuli avioero ja ajelehtiminen huonoon ryyppyporukkaan. Lopulta kuolema vei, jossa osansa olivat vaikuttamassa alkoholismin seurannaissairaudet. Näin voi tapahtua, vaikka kuinka aluksi eläisi hyvää elämää ja olisi menestyvä.

Ihmisen tulevaisuutta voi tutkimusten mukaan ennustaa, esimerkiksi pitkään työttömänä ollut kuolee todennäköisesti aiemmin kuin työtä tehnyt, pitkään toimeentulotukea saaneiden lapsilla on riski ajautua saamaan toimeentulotukea. Mutta ei ihmisen tulevaisuutta voi ennustaa aina. Hyvistäkin lähtökohdista saaneiden eväät eivät ole menestyksen taakka. Kohdatessamme elämän vaikeita menetyksiä, kuten avioero ja jätetyksi tuleminen, rakkaan menetyksen kuoleman kautta tai vaikka työttömyys rahahuolteen voi sysätä raihteilta ennen hyvin menestyneen ihmisen.

Rahalla on maailmassa suuri mahti. Se pyörittää koko maailmaa ja taloutta. Se vaikuttaa niiden elämään, joilla on sitä paljon. Se vaikuttaa myös niiden ihmisten elämään, joilla sitä on hyvin vähän tai ei ollenkaan. Rahalla on niin suuri mahti, että esimerkiksi kehittyviin maihin kerätyt avustusrahastot, jotka on kerätty suurimmaksi osaksi nälkää näkeville ihmisille, hupenevat suureksi osaksi rahan pesuun ja korruption. Ihmisten auttamiseen tarkoitetut rahat menevät aivan jonnekin muualle.

Rahat tuhoavat ihmissuhteita niin ystävien kesken kuin parisuhteessakin, oli rahaa paljon tai vähän käytettäväksi arjen pyörittämiseen. Parisuhteessa rahan suuntaaminen eri asioihin aiheuttaa eripuraa ja riitoja. Ystäville tehdyt pankkilainojen takaamiset, jotka saattavat langeta takaajan maksettaviksi, voivat aiheuttaa eripuraa ja ystävyysloppua. Myös rahan lainaaminen ystävälle ja siihen liittyvät takaisinmaksuhalukkuus ja -ongelmat voivat olla ystävyysloppu. Rahalla ei ihmissuhteita voi ostaa, ainakaan silloin jos haluaa aidon ihmissuhteen. Olen nähnyt ja kuullut monen ihmissuhteen katkenneen juuri raha-asioihin.

Yksinäisyys on kansakuntamme kipeimpiä kysymyksiä. Monet vanhukset ja vammaiset elävät yksin ja joutuvat elämään kuukausi- ja jopa vuosikausia yksinäisyydessä. Sairaudet ja liikuntakyky ovat usein esteenä. Olen jo pitkälti kolmekymmentävuotisen hoitajan uran aikana nähnyt paljon ikäviä ja surullisia ihmiskohtaloita. Olen tuntenut surua ihmisten puolesta, joilla ei omaisia ja ehkä vieläkin surullisempaa on se, että vaikka olisi omia lapsia, he eivät välitä vanhemmistaan. Vaikka jossain määrin terveys on ostettavissa, ei sillä kuitenkaan kaikkea saa, eikä hyvä terveys ole lupaus jatkuvasta hyvästä terveydentilasta. Raha ei enää auta, jos sattuu saamaan toispuoleisen halvauksen ja menettää ilmaisukyvyn. Tämän jälkeen ihminen on aina toisten armoilla ja ainakin osittain menettää itsemääräämisoikeutensa. Ja elämä köyhtyy ainakin useimpien kohdalla.

Jatkuva kiire ja työlle antautuminen on yhä enemmän tai vähemmän olemassa ihmisten arkipäivässä. Näistä seuraava väsymys rasittaa ihmisiä ja altistaa sairauksille. Menestyminen työssä ja hyvä palkka voivat sokeuttaa ihmisen tekemään työtä niin paljon, että siitä tulee itse elämä ja ihmissuhteet ovat huonolla tolalla sen takia. Ongelmista työelämästä puhutaan ja tiedetään että työelämän pitäisi olla enemmän joustavampaa ihmisten elämäntilanteen vuoksi, mutta mitään ei tehdä. Työmatkat voivat olla pitkiä ja vievät paljon aikaa. Aikaa pitäisi riittää lasten ja kodin hoitamiseen sekä lasten harrastuksiin osallistumiselle. Jatkuvat yt-neuvottelut, jotka ovat jatkuneet monta vuotta, tuovat paljon huolta tulevaisuudesta. Töiden loppuminen on omien unelmien särkymistä, erityisesti jos velkaa on paljon.

Vuonna 2005, kun itse aloitin opiskelun, ymmärsin, että on pakko tulla vähällä toimeen ja tein siitä ajasta toistamiseen elintavan, jossa kulkuvälineenä on pyörä ja uusia vaatteita ei juuri ostella. Olin harrastanut köyhäilyä ensimmäisen kerran jo kymmenisen vuotta aiemmin opiskelijana ja pärjäsin hyvin, mutta vuosina 1995-1996 asiat olivat kuitenkin toisin, koska elinkustannukset, erityisesti ruoka oli suhteessa halvempaa kuin nyt. Nyt ovat opiskelijat köyhimpiä kuin silloin ja on ikävä havaita myös heidän väestöryhmänsä olevan leipäjonoissa. Siihen, miten ihminen pärjää köyhyydessä, on vaikuttamassa ihmisen vahvuus tai heikkous ja kaikki näiden ominaisuuksien välillä. Vaikka vähällä rahalla 1990-luvun loppupuolella tulinkin toimeen, en suostunut sanomaan itseäni köyhäksi. Olin kuitenkin tilastollisesti köyhä. Selvisin hyvin opiskelijana 1990-luvulla, mutta huomattavasti heikommin lähtien vuodesta 2005.

Suomalainen koululaitos on vaikuttanut merkittävästi minun elämään. On opiskellut useassa oppilaitoksessa. Merkityksellisimpiä rikkauksia on ollut saada olla hyvien opettajien opetuksen alaisena sekä saada henkilökohtainen kokemus opettajan läsnäolosta. Erityisesti minua on kehittänyt se, että minä olin se, joka sai vastuuta kansakoulussa esimerkiksi huolehtia luokasta sillä aikaa, kun opettaja on poissa. Viimeisimpinä vuosina kansakouluaikoinani vein nuoria oppilaita hammaslääkäriin keskustaan. Myös kotona ohjattiin vastuun ottamiseen, vaikka pikkuveljen vahtiminen aina niin mukavaa ollutkaan, koska halusin myös itse osallistua leikkimiseen. Nämä asiat tekivät minusta itsenäisen ja vastuuntuntoa tuntevan ihmisen. Nykyään vastuun ottamista ei enää samalla tavalla toteuteta. Suomalainen koululaitos on perheen ohella tärkein tekijä suomalaisessa yhteiskunnassa lasten ja perheen kannalta katsottuna. Minun kohdallani vaikuttaa vielä se, että olen tietoisesti kasvanut suomalaisessa kulttuurissa ja imenyt sen vahvoja vaikutteita moniosamisesta, tehokkuudesta ja neuvokkuudesta.

Väkivalta perheissä on liian yleistä. Lapsen ja nuoren ihmisen kokema väkivalta vaikuttaa sitä kokeneen elämään merkittävästi. Vuosien mittaan koettu väkivalta ja sen uhan kokeminen köyhdyttää turvallisuuden ja jatkuvuuden tunteita. Perhe on se, josta kasvava imee itseensä vaikutteita ja malleja. Väkivaltaominaisuus on jossain määrin periytyvä ominaisuus ja ikävä kyllä myös pysyvä ja vallitseva ominaisuus. Jos käy huonosti, nuoresta aikuisesta kasvaa väkivaltainen narsisti, joka kohtelee sen mukaan kuinka häntä on kohdeltu. Väkivaltaa kokeneen itsetunto on usein huono. Huono kohtelu ja jatkuva väkivallan pelko saa ihmisen jatkuvaan, sisäiseen taistelutilaan, joka väsyttää ja tekee ihmisestä yhteiskunnassa huonon selviytyjän. Kuinka ihminen voikaan selviytyä, mikäli on kasvanut perheessä, jossa turvallisuustunne ja rakkaus puuttuvat.

Koulukiusaaminen ja työpaikkakiusaaminen ovat arkea kouluilla ja työpaikoilla. Opiskelu- ja työrauhaa ei voi ostaa rahalla. Tähän tarvitaan asiantuntijoiden apua ja paljon keskustelua kouluilla sekä pitkänajan suunnitelmia ja seurantaa. Aikamme pahimpia ongelmakehoita on ihmisten piittaamattomuus. Lasten ja nuorten annetaan käyttäytyä ja tehdä mitä haluavat. Vanhemmat eivät välitä lapsistaan. Yhteiskunta ei anna tarpeeksi tukea lasten ja nuorten pahoinvoinnin ehkäisyyn ja hoitamiseen. Suorittamista arvostetaan ja huonoimmin toimeen tulevat ihmiset joutuvat koville. Pehmeät arvot eivät aina ole tarpeeksi ihmisten elämässä. Tuntuu, että vain rahalla on väliä.

Kun omat isovanhempani olivat nuoria, elämä oli kovaa. Jokaisessa kodissa oli karjaa ja maata viljeltiin. Köyhiä ihmisiä oli silloin paljon, eikä heitä hyvin kohdeltu. Nähtiin nälkää ja tehtiin fyysisesti kovaa työtä. Olosuhteisiin oli pakko sopeutua. Väkivalta oli yleistä, eikä henkilökohtaisesta koskemattomuudesta ei ollut tietoaakaan. Ankarat olosuhteet aiheuttivat ankaria tekoja. Minun näkökulmasta katsottuna tuosta ajasta ei ole kulunut pitkää aikaa, koska kurinomaisuus oli myös vanhempieni kasvatuksessa ja jotka ovat siirtäneet ne lapsillensa, mutta pehmenettynä. Olen nähnyt kovaa kuria myös ystäväni perheessä, se oli silloinen tapa kasvattaa lapsia.

Osana suomalaisen väkivallan taustalla on yhteiskuntamme kollektiivinen muisti, joka kumpuaa ankarasta kasvatuksesta, vaikeista oloista vielä 1900-luvun alkupuolelta, sisällissodasta ja toisesta maailmansodasta, jonka takia ihmiset eivät olleet samoja tunteitansa osoittavia kuin nykyään. Itse koen olevani lähellä vielä kansalaissotaakin, koska onhan omat isovanhempani sen kokeneet ja olen heistä peräisin kolmannessa sukupolvessa. Vaikka näistä sodista on aikaa, niin niihin liittyvä häpeän kasvattamisen kova kulttuuri koskettaa montaa sukupolvea, mutta se on mielestäni väistymässä. Sodan aikaisten ihmisten jälkeläiset ovat ikääntyneet ja samalla pehmeät arvot ovat nousseet esiin uusien sukupolvien myötä ja samoin on tapahtunut tiukan kurin pitämisen suunnalla. Ihmiset halaavat toisiansa ja ovat suvaitsevaisempia ainakin siinä, että erilaiset, normiväestöstä poikkeavat tulevat helpoimmin hyväksytyksi kuin aikaisemmin ja se on rikkautta. Puhumisen kulttuuri on tuonut oman mahtavan lisänsä ihmisten elämään, mutta lisää muutosta siihenkin tarvitaan. Vaikka ennen vanhaan apua aina annettiinkin, se oli silloin elinehto, mutta myös reilu vaihtokauppa, jossa autettiin toisin ja puolin. Väkivalta kuitenkin naapureiden ja sukulaisten perheissä oli yksityisasiasia, johon ei puututtu. Onneksi nykyään väkivaltaa voi vähentää ja siihen voi puuttua lailla, joka parantaa henkilökohtaisen koskemattomuuden toteutumista.

Tätä opinnäytetyötä tehdessäni huomaan pysyväni asioissa, mitkä asiat ovat rikkautta ja vertaan sitä köyhyyteen. On vaikeaa kirjoittaa pelkästä köyhyydestä. Ehkäpä sen takia, että köyhyyttä on vähemmän kuin rikkautta ja että köyhyydellä on suhteellisuutta ja se myös vaatii laajaa köyhän ihmisen ymmärtämistä.

12 Pohdinta

Tässä kappaleessa pohditaan tämän opinnäytetyön sisältöä ja sen onnistumista kirjallisenä tuotoksena.

12.1. Yhteenveto

Köyhänä oleminen tuottaa paljon inhimillistä kärsimystä köyhien keskuudessa. Lisäksi se on vaikea, moniongelmainen ja vaikeasti parannettavissa oleva asia. Sosiaaliturva ei ole Suomessa riittävä. Köyhyyttä ei ole ainoastaan taloudellista köyhyyttä. Köyhä ihminen ei pysty kuluttamaan kuten muut. Köyhyys aiheuttaa sekä taloudellista että sosiaalista syrjäytymistä, jolloin sen pitkittyessä on vaarana jäädä syrjäytyneeksi ja syrjäytyneiden lasten ja nuorten vaarana on sama kohtalo kuin vanhemmillakin. Köyhät sairastelevat enemmän kuin työssäkäyvät. Myös asunnottomuus liittyy vahvasti köyhyyteen. Esimerkiksi yksinäisyys, turvaton lapsuus, alkoholismi ja väkivallan uhrina oleminen ovat köyhyyttä, vaikka olisi kunnolla varallisuutta. Köyhien arjet voivat kuitenkin erota toisistaan merkittävästi, koska jotkut ovat selviytyjiä, toiset taas eivät. 1990-luvun lama teki pahaa jälkeä, kun sosiaalietuuksia pienennettiin ja jotka jäivät pieniksi edelleen nykypäiviin saakka. Lisäksi ihmisiä jäi silloin paljon työttömiksi ja monet niistä eivät enää pystyneet palaamaan, minkä seurauksena heistä tuli köyhiä eläkeläisiä, kun ansiotulot eivät olleet kerryttämässä eläkettä. 1990-luvun laman kaksi mullistavinta muutosta on vielä tähän päivään liittyvä korkea pitkäaikaistyöttömyys sekä jälkeen jäänyt sosiaaliturva.

12.2. Parantamisehdotuksia

Viime aikoina on lehdistä voinut lukea hyviäkin uutisia sosiaaliturvasta. Osa-aikaisen työssäkäyntiä tuetaan siten, että he saavat tehdä osa-aikaista työtä kuukaudessa 300 euron edestä, ilman, että se vaikuttaa heidän tukiinsa. Jo nyt on nähty, että tällä toimenpiteellä on ollut positiivisia tuloksia köyhien joukossa. Lisäksi syksyllä tuki ulottuu myös asumiseen. Sama 300 euroa ei vähennä asumisen tukia tämän vuoden syyskuusta lähtien. (Helsingin Sanomat 1.2.2015.)

Kuulostaa hyvältä ratkaisulta nyt, mutta jos nämä ihmiset vuodeta toiseen tekevät osa-aikatyötä ja saavat siis pientä palkkaa ja pieniä tukia, niin mikä on tulevaisuus, kun eläkeikä koittaa. He saavat pientä eläkettä, joka voi suistaa elämän kokonaan raiteiltaan eläkkeellä ollessa, koska eläkkeet nousevat hitaasti ja hinnat ovat jo nyt korkeat, jos ajatellaan esimerkiksi jo pelkästään ruokaa.

Tämä uusi järjestelmä ei kuitenkaan koske toimeentulotukien saajia, koska ihmiset halutaan saada töihin eikä elämään toimeentulotukien varassa. Mutta myös toimeentulotuen saaja voi tehdä töitä 20 prosentin osuudella palkasta tai enintään 150 eurolla kuukaudessa. (Helsingin Sanomat 1.2.2015).

Summa on merkittävä työssäkäyvälle, mutta minun mielestäni summa voisi olla vieläkin suurempi. Toisaalta jos tulo voisi olla korkeampikin, esimerkiksi 400-600 euroa ilman, että se veisi tukia? Toimeentulotukien varassa eläväkin palkkatyö voisi olla mielestäni korkeampi, esimerkiksi 250-300 euroa. Jo sillä lisäyksellä saisi enemmän ruokaa kuukaudessa sekä vaatteisiin ja rahan riittävyuden puutteen pelko pienenesi. Mutta kyllä toimeentulotuen määrää tulisi lisätä noin 200 eurolla, koska vaikka toimeentulotuen saaja saisikin tienattua lisätienestää, eivät kaikki tuen saajat ole työkuntoisia. Toimeentulotuen tulisi kattaa myös tuloa lähiliikenteen lippuihin. Onko oikein, että toimeentulotuen saaja maksaa pienestä palkasta linja-auto- tai ratikkalippuja mennäkseen töihin. Mielestäni jokaisella toimeentulotuen saajalla pitäisi olla erityinen köyhille suunnattu kortti, jolla voi maksaa lähiliikenteen matkaliput. Se toisi tasa-arvoa, jos esimerkiksi töihin tai leipäjonoihin on pitkä matka.

Vuonna 2017 voi toimeentulotukea hakea KELA:n luukulta. Päämääränä silloin on helpompi väylä kohdistaa sekä toimeentulotuen perusosaa että asumistukea muiden tukien ohella. (Helsingin Sanomat 1.2.2015).

Nyt on myös havahduttu siihen, että ehkäisevä sosiaalityö olisi se, jonka myöten menot pienenesi työn jalkautuessa koteihin ja köyhien asema olisi parannettavissa. Mielessäni ehkäisevää työtä olisi käydä ihmisten kodeissa opettamassa, miten tehdä maittavaa ja huokeaa ruokaa sekä seuraamassa miten perheissä yleensä voidaan. Myös perheen tilanteesta keskusteleminen kodeissa olisi yksi keino kartoittaa, mitä tarvitaan ja miten lapsille annetaan toivoa paremmasta tulevaisuudesta. Perheet, joissa ongelmat eivät olisi kovin

merkittäviä, voisi käyntikertojen määränä olla esimerkiksi kaksi kertaa kuukaudessa. Perheet, joissa tukea tarvitaan paljon, voisi käyntikertoja olla kerran viikossa.

Viime aikoina on tullut esiin myös perheiden vahva vaikutus yhteiskunnallisiin asioihin. Tästä tuoreimpana esimerkkinä lasten subjektiivista oikeutta päivähoidon rajaamiseen, ei toteuteta, eikä myöskään äitien ja isien hoitovapaan puolittamista. Tämä oli mielestäni hieno veto myös yksityisten ihmisten mahdollisuuteen vaikuttaa lainsäädäntöön. Tällaisia näkyviä mielenilmauksia tarvitaan lisää vaikuttamaan ihmisten jokapäiväiseen elämään.

12.3. Oman työn pohdintaa ja arviointia

Tämän opinnäytetyön tekeminen ei ole ollut aina niin helppoa, välillä se on ollut suorastaan vaikeatekoista. Minulle on ollut yllätys se, että mitä enemmän olen kirjoittanut, sitä enemmän on tullut eteen uusia alueita, joita pitänyt ottaa esille, saadakseni kokonaisuudesta ehjän, jossa työn otsikko toteutuu mahdollisimman hyvin.

Työn alussa olin todella innostunut työn tekemisestä, mutta jota lamasi sittemmin työn jatkuva laajeneminen. Etenkin yksittäiset kappaleet tarvitsivat monessa kohdin tukevaa ja monipuolista tekstiä. Työn loppua kohdin osasin olla armollisempi ja tein kevyempiä kappaleita, mutta tavoittelin kuitenkin kappaleiden keskeistä informatiivisuutta. Tavoittelin myös omaperäistä tekstiä. Joka tapauksessa olen sitä mieltä, että teksti ehkei aina ollut niin kepeää, mutta kuitenkin se on helppoa luettavaa. Olen harjaantunut opintojen aikana kirjoittamisessa ja olen oppinut itseluottamusta siltä alueelta. Tämän työn osaaamisen pohjalla ovat monet raportit sekä projektityöt opiskelujen aikana.

Onko työ ollut uskottava? Meitä ihmisiä on monenlaisia ja meillä on asioista eri mielipide. Koska köyhyyttä ja sen aiheuttavia ongelmia on vaikeasti mitata, ei ole olemassa ainoaa yhtä totuutta. Samaa olen kuullut sanottavan saman alueen asiantuntijoista, joilla myös saattaa olla eri mielipiteitä ja jopa vastakkaisia mielipiteitä samasta asiasta. Olen hakenut paljon tietoa netistä ja alan kirjallisuudesta. Näistä olen saanut myös lisälinkkejä ja saanut kuvaa köyhyyden osa-alueista ja köyhyyden monimuotoisuudesta. Olen valikoinut laajan skaalan eri asiantuntijoiden kirjoituksia. Olen huomannut, että köyhyydestä kiistellään ja kuka se sitten mahtaa olla oikeassa? Tiedä häntä, vaikea sanoa. Tämä opinnäytetyö on minusta yleispätevä ja monipuolinen köyhyyteen suuntautunut tutustumistyö.

Olen huomannut jo kauan aikaa sitten, että en ole mikään verbaalikko, mutta olen huomannut saavani aikaiseksi hyvää tekstiä, kunhan saan tehdä sitä rauhassa. Olen kokenut myös paitsi väsymystä tehdessäni tätä työtä, olen myös kokenut korkealiittoa eli flowta, mikä taas on antanut voimia jatkaa silloin, kun ei oikein jaksaisi.

Tutkimuksellista oman elämäkertausuutta kirjoittaessani huomasin, että jo elettyä elämää, jossa minulla on paljon elämäkokemusta takana päin, on helppoa kirjoittaa, mutta se osuus on kirjoitettava uteliaisuutta ruokkien ja monipuolisesti elämää ilmentäen, päämääränä mitä köyhyys on ja minkälaisia asioita aiheuttaa yksittäisille köyhille ja yhteiskunnalle.

Nyt kun tämä työ on tehty, luen lehdistä ja katselen tv:stä uutisia sekä ajankohtaisohjelmista asiaa köyhyydestä mielenkiinnolla, mutta eri tavalla kuin ennen työn aloittamista, miten asiat köyhyiden ympärillä kehittyvät. Minusta tuntuu, että olen päässyt köyhiä ihmisiä lähemmäs, ymmärrä paremmin heidän elämäänsä ja arkea huolineen ja mahdollisuuksineen ja mielissäni heidän arkensa on läsnä, usein.

Kiitän ohjaajaani Aarni Moisalaa saamastani suuresta tuesta tämän tuotoksen aikaansaannoksen eri koukeroissa. Työn edetessä sain kehuja, jotka antoivat merkittäviä lisäsysäyksiä tehdessäni tätä työtä ja siivittivät työn etenemistä. Aarnin hieno ja persoonallinen tapatukea minua opinnoissani, kertoo Aarnin herkkyydestä ja hänen osaamisesta kohdata ihmisen omana itsenään, joka taas on auttanut työn tekemiseen liittyvien vaikeuksien lieventymistä.

Kiitokset myös 2. ohjaajalleni Kai Pietilälle.

Lähteet

Autio, M., & Eresmaa, I. & Heinonen, V. & Koljonen, V. & Paju, P. & Wilska, T. 2002. Pakko riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 24. Yliopistopaino. Helsinki.

ARA 2013. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Joka neljäs asunnoton on alle 25-vuotias. Luettavissa: http://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset-ja-tiedotteet/Uutiset-ja-tiedotteet_2013. Luettu 14.10.2013.

Asunto ensin-irti asunnottomuudesta. Asunnottomuus. 2013. <http://www.asuntoensin.fi/asunto-ensin/asunnottomuus>. Luettu 14:10.2013.

European Anti Poverty Network. EAPN 2015. Luettavissa: <http://www.eapn.fi/kansainvalinen-yhteistyö/eu-2020-strategia-ja-suomi/>. Luettu: 10.3.2015.

Eläkesäätiöyhdistys, ESY ry. 2009. Sata-komitean ehdotus sosiaaliturvan uudistamisesta. Luettavissa: <http://www.elakesaatioyhdistys.fi/ajankohtaista/sata-komitean-ehdotus-sosiaaliturvan-uudistamisesta>. Luettu: 4.12.2014.

Erkkilä, E. & Stenius, A. Socca, pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Työpäporeita 2009:2. Asunnottomat vastaanottoyksikössä. http://www.socca.fi/files/150/Asunnottomat_vastaanottoyksikoissa.pdf. Luettu: 6.10.2013.

Haapala, I. & Karisto, A. & Takala, P. 1997. Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki.

Haataja, S. 2012a. Sosionomi. Miltä köyhyys tuntuu? Luettavissa: <http://seijahaataja.fi/2012/07/08/milta-koyhyys-tuntuu/>. Luettu 5.11.2014.

Haataja, S. 2012b. Sosionomi. Hyvinvointipolitiikka edistää sosiaalisia ongelmia. Luettavissa: <http://seijahaataja.fi/2012/09/03/hyvinvointipolitiikka-edistaa-sosiaalisia-ongelmia/> Luettu 15.12.2014.

Hannikainen, M. 2002. Opiksi ja ojennukseksi-artikkeli. Luettavissa: <http://www.tyovaenperinne.fi/tyovaentutkimus/2002/kirja18.htm>. Luettu: 4.12.2014.

Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto. Aikuisten palvelujen vastuualue. Leipäjonossa. Ruoka-aputyöryhmän selvitys 31.12.2008. Luettavissa: http://www.hel.fi/static/public/hela/Sosiaalilautakunta/Suomi/Paatos/2011/Sosv_2011-09-20_Soslk_14_Pk/957B9A16-7D68-43D8-B2DB-5BD2D7AA896D/Liite.pdf. Luettu: 26.1.2015.

Helsingin sanomat. Pääkirjoitus. 2015. Työssä kiinni sosiaaliturvallakin. Luettavissa: <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1422678662541>. Luettu 15.2.2015.

Heinonen, V. 2013. Nälkämaasta moderniksi kuluttajayhteiskunnaksi. Luettavissa: <http://www.tieteessatapahtuu.fi/006/heinonen.htm>. Luettu 12.4.2013.

Hirvasnoro, K. 2005. Kai Hirvasnoro-juttuarkisto. Kalela, J. Syntyikö Suomeen uusi ala luokka? Luettavissa: <http://77hirvasnoro.blgospot.fi/2005/03/syntyik-suomeen-uusi-ala-luokka-html>. Luettu: 28.10.2014.

Hänninen, V. 2009. Metodifestivaalit Jyväskylässä 29.5.2009. Mitä ihmettä on narratiivinen tutkimus? Luettavissa: <https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/ihme/metodifestivaali/ohjelma/perjantai/hanninen2>. Luettu 1.12.2014.

Ilmonen, K. 2007. Johan on markkinat. Kulutuksen sosiologista tarkastelua. Vastapaino. Tampere.

Ilmonen, K. 1993. Tavaroiden taikamaailma. Sosiologinen avaus kulutukseen. Vastapaino.

Iltalehti 2015. Suomi on ykkösmää asunnottomuuden hoidossa. Luettavissa: http://www.iltalehti.fi/uutiset/2015021019173369_uu.shtml. Luettu 15.2.2015.

Jyväskylän yliopisto. 2014. Kansalaisyhteiskunnan portaali. Kolmas sektori. Luettavissa: <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kolmas-sektori>. Luettu: 30.11.2014.

Kangas, O. & Ritakallio, V. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita. Kelan tutkimusosasto. 61/2008. Köyhyiden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyiden yleisyys Suomessa. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10250/3426>. Luettu 7.3.2013.

KELA 2015a. Kansaneläkelaitos. Sairaanhoido. Luettavissa: <http://www.kela.fi/sairanhoido>. Luettu: 26.3.2015.

KELA, 2015. Tuet ja palvelut. Luettavissa: <http://www.kela.fi/tuet-ja-palvelut>. Luettu: 26.3.2015.

KELA 2013. Kansaneläkelaitos. Tutkimusblogi. Karu viesti julkiselle terveydenhuoltojärjestelmälle-verorahat eivät riitä. Luettu 15.4.2014. Luettavissa: <http://blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/1538>.

Kansan Uutiset 12.2.2015. Verkkolehti. Euroopan Neuvosto moittii Suomea. Minimitoimeentulon taso riittämätön. Luettavissa: <http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/kotimaa/3323865/euroopan-neuvosto-moittii-suomea-minimitoimeentulon-taso-riittamaton>. Luettu: 12.2.2015.

Kiander, Jaakko. 2001. VATT-JULKAISU 27:5. 1990-luvun talouskriisi, Suomen Akatemian tutkimusohjelma: Laman opetukset, Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.

Kokko, O. 2011. Katso mistä köyhyys alkaa. Taloussanomien Terveystietokeskus. Luettavissa: http://www.taloussanomien.fi/ihmiset/2011/05/29/katso-mista-koyhyys-alkaa/20117584/139_Luettu_23.10.2014.

Koljonen, R. 27.1.2015. Toiminnanjohtaja. Taivas on auki ry. Haastattelu. Porvoo.

Kurjenoja, J. 1/2001. VTT ekonomisti. Veronmaksajain Keskusliitto. Kannustinloukko pyydystää pienituloisen. Artikkeleita. Kansantaloudellinen aikakausikirja 97.vsk.

Lehtonen, L. & Salonen J. 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3/2008. Luettavissa:

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38367/SY_3_2008.pdf?sequence=1.

Luettu: 26.11.2013.

Lehto, P. Mielenterveyden ongelmista: Syrjäytyminen. 2014. Luettavissa: http://mielenterveys.info/ongelma_syrjaytyminen.html. Luettu: 21.10.2014.

Libera. 2013. Luettavissa: <http://www.libera.fi/blogi/koyhyiden-anatomia-suomessa/> Luettu 16.4.2013.

Luntamo, M. Terve asunnoton-hankkeen arviointiraportti. Helsingin terveystakeskus.

Luettavissa: <http://www.hel.fi/static/terke/julkaisut/raportit/Terve%20asunnoton%20hankkeen%20arviointiraportti,%20lopullinen.pdf>. Luettu: 20.10.2014.

Lönnqvist, J. Duodecim. 2005. Terveyskirjasto. Mielenterveyden ongelmat. Suomalais-ten terveys. Luettavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=suo00028. Luettu: 10.11.2014.

Laine, P. Köyhyys poistuu käteisellä. Maailman kuvalehti Kumppani 9/2010. Luettavissa: <http://maailmankuvalehti.fi/node/7843>. Luettu: 19.2.2015.

Martikainen, H. 2011. Markkinoijan yhdeksän käskyä. Luettavissa: <http://essee-pankki.tiimiakatemia.fi/markkinoijan-yhdeksan-kaskya-2/>. Luettu: 15.9.2014.

Martikainen, P. & Valkonen, T. Suomalaisten terveys 1996. Luettavissa:

<http://demo.seco.tkk.fi/tervesuomi/item/ktl:9845>. Luettu: 20.1.2013.

Mediaopas.Brändi. Tiimiopas. 2014. Luettavissa: <http://www.mediaopas.com/sanasto/br%EA4ndi/>. Luettu: 26.10.2014.

Moisio, P. 2006. Suhteellinen köyhyys Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 71. Suhteellinen köyhyys Suomessa. Luettavissa: <http://www.julkari.fi/handle/10024/101045>. Luettu: 7.3. 2013.

Niemelä M. & Saari J. 2013. Kelan tutkimusosasto, Helsinki. Teemakirja 10. Juvenes Print. Tampere.

Norden. 2014. Pohjoismainen hyvinvointimalli. Tietoa pohjoismaisesta hyvinvointivalttiosta. Luettavissa: <http://www.norden.org/fi/tietoa-yhteistyoeatae/yhteistyoealuet/pohjoismainen-hyvinvointimalli/tietoa-pohjoismaisesta-hyvinvointimallista>. Luettu: 10.4.2014.

Opintokeskus. 2015. Yhden vanhemman perheet tilastoina-Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry. Luettavissa:<http://www.yvl.fi/media/yhden-vanhemman-perheet-tilastoina/>. Luettu:16.1.2015.

Pölkki, M. & Repo, P. 2014. EU:n ruoka-apu alkaa taas. Helsingin Sanomat. Luettavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1417587820653>. Luettu 26.2.2015.

RAY 2013. Raha-automaattiyhdistys. Kansalliset rahoitusohjelmat. Luettavissa: <http://www2.ray.fi/fi/avustukset/avustusohjelmat/kansalliset-rahoitusohjelmat> Luettu 20.3.2015.

Rantala, J & Suoniemi, I. 2007. Eläkeläisten toimeentulo tulonjaon kokonaisuudessa. Eläketurvan tutkimuksia 2007:2.

Ruohonen, M. 26.12.2012. Mielenveysseura. Toiminnanjohtaja. Luettavissa: http://www.mielenveysseura.fi/tiedotus_ja_julkaisut/tiedotteet/marita_ruohonen_mental_health_euopen_hallitukseen.1345.news?94_o=165. Luettu 10.11.2014.

Rahkola, J. SAK. 2009. Suomalainen sosiaaliturva jää muista Pohjoismaista jälkeen. Luettavissa: <http://www.sak.fi/ajankohtaista/uutiset/suomalainen-sosiaaliturva-jaa-muista-pohjoismaista-jalkeen>. Luettu: 1.12.2014.

Saari, J. 2005. Köyhyyspolitiikka: Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki.

Saraviita, I. 2015. Luettavissa: <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:legitimiteetti>. Luettu: 3.3.2015.

STM 2015a. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalipalvelut. Luettavissa: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut. Luettu: 26.1.2015.

STM 2015b. Sosiaali- ja terveysministeriö. Terveyspalvelut. Luettavissa: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/terveyspalvelut. Luettu: 2.2.2015.

STM 2015c. Sosiaali- ja terveysministeriö. Toimeentulotuki. Luettavissa: http://www.stm.fi/toimeentulo/tuet_ja_etuudet/toimeentulotuki. Luettu: 27.1.2015.

STM 2014a. Sosiaali- ja terveysministeriö. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Luettavissa: http://www.stm.fi/hyvinvointi/osallisuuden_edistaminen/syrjaytymisen_ja_koyhyden_ehkaiseminen. Luettu: 22.10.2014.

STM 2014b. Sosiaali- ja terveysministeriö. Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä poikkihallinnollinen toimenpideohjelma. Luettavissa: http://www.stm.fi/vi-reilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/syrjaytymisen_ehkaisy. Luettu: 10.11.2014.

STM 2015d. Sosiaali- ja terveysministeriö. Toimeentulotukien perusosien määrät Suomessa 2015. Luettavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9353980&name=DLFE-32610.pdf. Luettu 10.3.2015.

Sosialismi.net. 2013. Luettavissa: <http://sosialismi.net/blog/2013/02/04/tilastokeskus-suomessa-690-000-koyhaa/> Luettu: 11.4.2013.

Suomen Yrittäjät. 2015. Kuntien palvelutuotanto. Yrittäjien ja kunnanjohtajien näkemyksiä. Luettavissa: http://www.yrittajat.fi/kuntien_palvelutuotanto. Luettu 23.3.2015.

Suomen Kuluttajaliitto. 2015. Luettavissa: http://www.kuluttajaliitto.fi/teemat/kuluttajan_talous/raha-asiat_ja_niiden_hoito/maksuhairiomerkinta_ja_sen_vaikutukset. Luettu: 26.3.2015.

Takuu-Säätiö. 2015. Talous- ja velkaneuvonta: Luettavissa: http://www.takuusaatio.fi/hae_apua/talous-ja_velkaneuvonta/. Luettu 10.3.2015.

THL, 2012a. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lapsiköyhyys on Suomessa kasvussa. Luettavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/hankkeet/stop_koyhyys/nakokulmia/lapsikoyhyys_on_suomessa_kasvussa. Luettu 11.4.2013.

THL, 2013a. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Köyhyden tehokas vähentäminen on mahdollista. Luettavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=10689. Luettu:16.4.2013

THL, 2013b. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2013a. Stop köyhyys. Luettavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/hankkeet/stop_koyhyys/opiskelijat_ja_epatyypillista_tyota_tekevat_ovat_usein_koyhia. Luettu: 18.4.2013.

THL 2013c. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/tyollisyys>. Luettu 26.3.2014.

THL 2014a. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Stop köyhyys. Luettavissa :<http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/stop-koyhyys/nakokulmia-teemaan/yksinasuvilla-on-korkea-koyhyysriski>. Luettu: 27.11.2014.

THL, 2014b. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Stop köyhyys. Sosiaaliryhmien välillä on eroja. Luettavissa: <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/stop-koyhyys/nakokulmia-teemaan/sosiaaliryhmien-valilla-on-terveyseroja>. Luettu 9.12.2014.

Tesso. 2012. Sosiaali-ja terveystieteiden aikakauslehti. Wilskman, K Syrjäytymisen stigma. <http://www.tesso.fi/content/syrj%C3%A4ytymisen-stigma>. Luettavissa: <http://www.tesso.fi/content/syrj%C3%A4ytymisen-stigma>. Luettu: 23.10.2014.

Tieteen termipankki. 2014. Kirjallisuuden tutkimus. Omaelämäkerta. Luettavissa: <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:omael%C3%A4m%C3%A4kerta>. Luettu:1.12.2014.

Tilastokeskus. 2011a. Hyvinvoinnin mittaamisen monet kasvot. Luettavissa: http://www.stat.fi/artikkelit/20011/art_2011-04-04_006.html. Luettu 14.10.2013.

Tilastokeskus. 2011b. Artikkelit. Luettavissa: http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-03-07_004.html?s=0#4. Luettu 18.4.2013.

Tilastokeskus. 2015. Pienituloisuuden kehitys Suomessa 1987-2012. Luettavissa: http://tilastokeskus.fi/til/tjt/2012/01/tjt_2012_01_2013-12-20_kat_001_fi.html. Luettu: 9.3.2015.

Turvallinen kaupunki. 2015a. Asunnottomuus. Luettavissa: <http://www.turvallinenkaupunki.fi/turvallisuusteemat/sosiaalisesti-turvallinen-elinymparisto/taustatieto/asunnottomuus>. Luettu: 15.2.2015

Turvallinen kaupunki. 2014b. Turvallisuus rakennetun ympäristön suunnittelussa. Syrjäytyminen. Luettavissa: <http://www.turvallinenkaupunki.fi/turvallisuusteemat/sosiaalisesti-turvallinen-elinymparisto/taustatieto/syrjaytyminen>. Luettu: 22.10.2014.

Unigrafia Oy Yliopistopaino. Luettavissa: <http://www.hel.fi/static/terke/julkaisut/raportit/Terve%20asunnoton%20hankkeen%20arviointiraportti,%20lopullinen.pdf>. Luettu: 26.11.2013.

Uusi Suomi. 12.9.2009. Köyhiä eläkeläisiä Suomessa jopa 200 000. Luettavissa: <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/71223-koyhia-elakelaisia-suomessa-jopa-200-000> Luettu 18.4.2013.

Virkkunen, G. Hiidenkivi, 5/2009. Laman pitkästä varjosta valoon? Luettavissa: <http://www.hiidenkivi-lehti.fi/Digipaper/OldNews.aspx?id=223>. Luettu: 29.10.2014.

Wikipedia. Köyhyysraja. 2012a. Luettavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6yhyysraja>. Luettu 11.4.2013

Wikipedia. Sen, A. 2013a. Luettavissa: http://en.wikipedia.org/wiki/Amartya_Sen. Luettu: 15.11.2013.

Wikipedia. Stiglitz, J. 2013b. Luettavissa: http://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_Stiglitz. Luettu: 15.11.2013.

Wikipedia. 2013c. Taloudellinen epätasa-arvo. Luettavissa: http://fi.wikipedia.org/wiki/Taloudellinen_ep%C3%A4tasa-arvo. Luettu 23.3.2013.

Wikipedia. 2012b. Sosiaalipolitiikka. Luettavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Sosiaalipolitiikka>. Luettu: 11.12.2012.

Wikipedia. 2012c. Gini-kerroin. Luettavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Gini-kerroin>. Luettu 11.4.2013.

Wikipedia 2014a. Elintaso. Luettavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Elintaso>. Luettu: 15.12.2014.

Wikipedia. 2014b. Epätasa-arvo ja hyvinvointi. Luettavissa: http://fi.wikipedia.org/wiki/Tasa-arvo_ja_hyvinvointi. Luettu: 18.4.2013.

Wikipedia. 2013d. Hyvinvointi. Luettavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Hyvinvointi>. Luettu 18.4.2013.

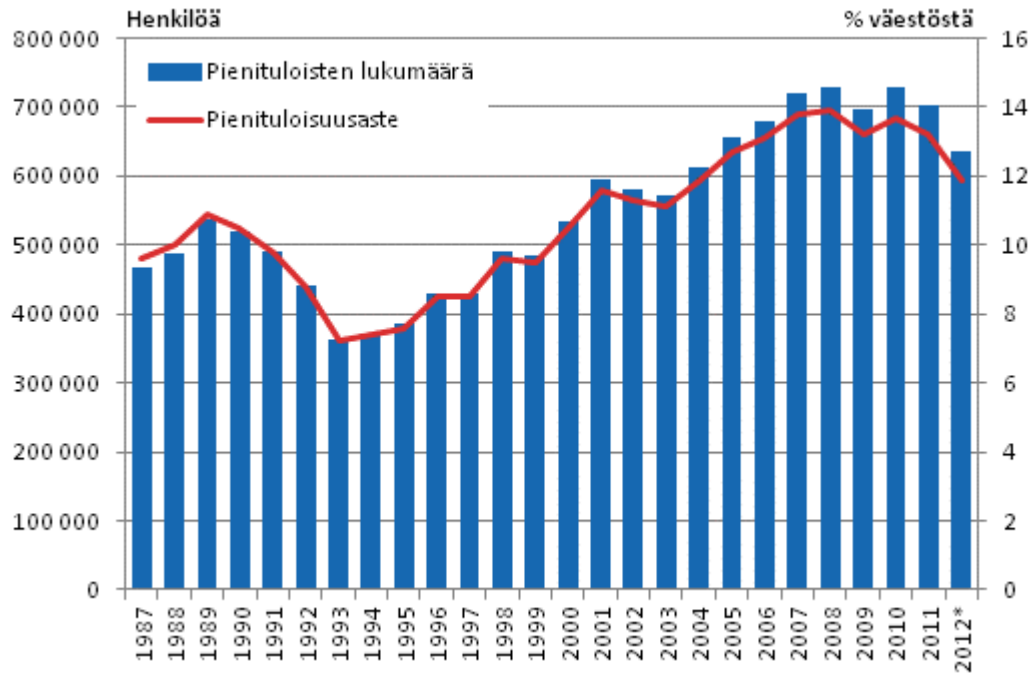
Wikipedia. 2014c. Mainonta. Luettavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Mainonta>. Luettu 18.2.2014.

Wikipedia. 2013e. Asunnottomuus. Luettavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Asunnottomuus>. Luettu 8.10.2013.

Wikipedia. 2014d. Syrjäytyminen. Luettavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Syrj%C3%A4ytyminen>. Luettu: 22.10.2014.

Liitteet

Liite 1. Pienituloisia oli 635 000 vuonna 2012.

Kuvio 1. Pienituloisten henkilöiden määrän ja pienituloisuuden kehitys vuosina 1987-2012. (Tilastokeskus, 2015.)

Liite 2. Taulukko 1. Toimeentulotukien määrä Suomessa 2015

Toimeentulotuen perusosien määrät 1.1.2015 alkaen

Kansaneläkeindeksi 1637, perusosan suuruus yksin asuvalla henkilöllä 447,24 euroa

Tuen saaja	Euroa/kk	Euroa/pv
Yksin asuva	485,50	16,18
Yksinhuoltaja	534,05	17,80
Muu 18 vuotta täyttänyt		
Avio- ja avopuolisot kummat	412,68	13,76
Vanhempansa tai vanhempien luona asuva, 18 vuotta täyttänyt henkilö	354,42	11,81
10-17-vuotias 1. lapsi	339,85	11,33
10-17-vuotias 2. lapsi	315,58	10,52
10-17-vuotias 3. lapsi	291,30	9,71
Alle 10-vuotias 1. lapsi	257,32	8,58

(STM, 2015d.)